

YUCOM 2019–20, Broj 07-08

Uvodnik

Besplatna pravna pomoć

Zaštita ljudskih prava u 2019. godini - aktuelna pitanja

Najznačajniji projekti

Publikacije - nova izdanja

Ostale aktivnosti, saradnja i doprinos

Y07-08

Izveštaj o radu

Kingdom of the Netherlands

YUCOM
Komitet pravnika
za ljudska prava

YUCOM 2019-20.

IZVEŠTAJ

O RADU

YUCOM 2019-20.

IZVEŠTAJ
O RADU

Izdavač

Komiteet pravnikā za ljudska prava - YUCOM
Kneza Miloša 4, 11103 Beograd
www.yucom.org.rs

Za izdavača

Katarina Golubović

Uređivački odbor:

Katarina Golubović
Natalija Šolić
Milena Vasić

Priredili:

Katarina Golubović
Velimir Petrović
Dragan Ristić
Dragiša Čalić
Jovana Spremo
Katarina Toskić
Kristina Todorović
Marija Maljan
Milan Filipović
Milena Vasić
Momčilo Živadinović
Nataša Lukić
Natalija Šolić
Teodora Tomić

Dizajn, prelom i štampa

Dosije studio

Tiraž 300

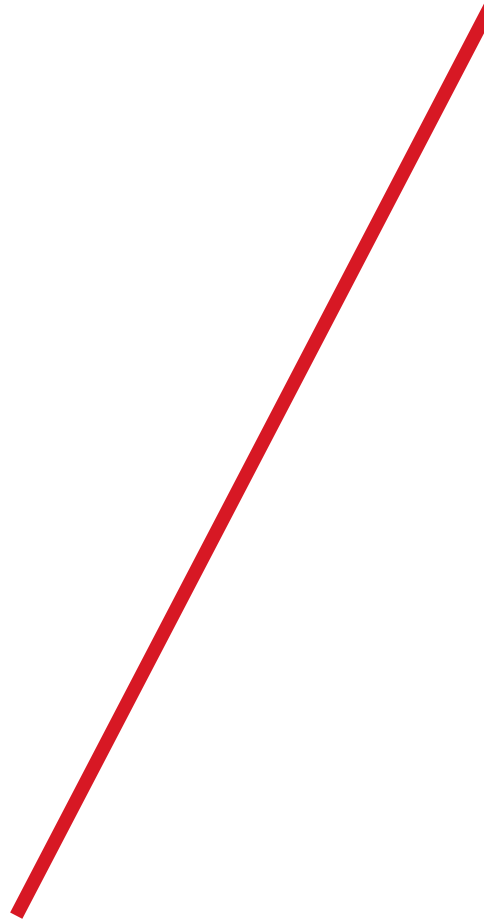
CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд
ISSN 2334-9611 = Izveštaj o radu (YUCOM)
COBISS.SR-ID 203650572

Publikacija „YUCOM 2019-20. - izveštaj o radu“ nastala je u okviru projekta „Otpakivanje besplatne pravne pomoći“ koji realizuje Komitet pravnikā za ljudska prava - YUCOM uz podršku Ambasade Kraljevine Holandije u Srbiji (MATRA). Stavovi izneti u ovoj publikaciji ne odražavaju nužno stavove Ambasade Kraljevine Holandije u Srbiji. Za sve što smo postigli krajem 2018. godine, u 2019. godini i prvoj polovini 2020. godine posebnu zahvalnost dugujemo onima koji su svojim radom doprineli i omogućili realizovanje mnogobrojnih aktivnosti kao i volonterima iz velikog broja zemalja.

Kingdom of the Netherlands

YUCOM 2019-20.

IZVEŠTAJ

O RADU

SADRŽAJ

01	Uvodnik	6
02	Besplatna pravna pomoć	12
1.	Besplatna pravna pomoć pružena do početka primene Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći	13
2.	Besplatna pravna pomoć pružena od početka primene Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći do uvođenja vanrednog stanja	17
3.	Besplatna pravna pomoć pružena u vreme vanrednog stanja	18
4.	Specifične situacije tokom vanrednog stanja	18
5.	Odabrani slučajevi zastupanja	24
03	Zaštita ljudskih prava u 2019. godini – aktuelna pitanja	30
1.	Srbija između institucija i standarda Saveta Evrope	31
2.	Formalno ka Evropskoj uniji: revizija AP za Poglavlje 23	35
3.	Narušeni kapaciteti organizacija i institucija za zaštitu prava	36
04	Najznačajniji projekti	42
05	Publikacije – nova izdanja	54
1.	Vodiči	55
2.	Analize	58
06	Ostale aktivnosti, saradnja i doprinos	64
1.	Mreža organizacija za podršku Specijalizovanim većima Kosova	65
2.	Mreže za saradnju sa Savetom Evrope	65
3.	Regionalna umrežavanja	65
4.	Umrežavanje na domaćem nivou	69

01

Uvodnik

Od februara 2019. godine kada smo predstavili poslednji godišnji izveštaj, posmatrano striktno kalendarski, nije prošlo puno vremena. To je tek nešto više od 450 dana. Prema Jukomovom merenju, to je 21 štampana publikacija od kojih 9 vodiča u 39 000 primeraka, 419.405 građana do kojih je dopreo naš tekst „Šta znači uvođenje vanrednog stanja za ljude u Srbiji?“, pojačanje od 2 nova pravnika, koji su, zajedno sa ostatkom našeg pravnog tima pružili 995 pravnih saveta i informacija građanima.

Vanredno stanje je pomerilo prezentaciju našeg rada, ali ne i sam rad. Broj građana koji se na samom početku vanrednog stanja javio Jukomu pokazao je koliko su bitne nezavisne tačke poverenja, koje građani, u stanju uzbune, nalaze lako i brzo, tražeći od njih objašnjenja pravnih situacija.

Kao pionir i sinonim besplatnog pružaoca pravne pomoći, registrovali smo se za pružanje podrške i pomoći oktobra 2019. godine. O opravdanosti mesta u sistemu pružalaca govori i ovaj „vanredni“ godišnji izveštaj. U njemu se prikazuje podrška i pomoć koju je Jukom pružao tokom jedne godine van sistema

Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći, potom tokom prvih 6 meseci funkcionisanja zakona, dok je posebno prikazana podrška u toku vanrednog stanja.

Tokom 2019. godine bili smo meta kroz napad na mogućnost specijalizovanog rada naših advokata. Borbu koju smo povelili protiv unutrašnjih pritiska preselili smo na međunarodni nivo. Poverenje i podršku u borbi za pristup pravdi građanima Srbije pružile su nam najveće i najstarije advokatske komore u svetu i Evropi i pojasnile značaj postojanja advokata – branitelja ljudskih prava.

Oslanjajući se na standarde Saveta Evrope, kritikovali smo reforme krivičnog zakonodavstva. Tu bitku smo izgubili, jer su i nadležni državni zvaničnici rečima i delima javno nipodaštavali ulogu Saveta Evrope. Ovakav odnos kažnjen je prvim oštrijim majskim Izveštajem EU o napretku Republike Srbije, u čijem pisanju smo i ove godine dali značajan doprinos. Dvostruki standardi Srbije u odnosu na Savet Evrope pokazali su se donošenjem zakona koji će omogućiti istragu za slučajeve nestalih beba. Sastanci sa Odeljenjem za izvršenje, obraćanja Komitetu ministara,

pomoć strazburških organizacija, prethodni rad sa Ministarstvom pravde, medijska kampanja i dugi razgovori sa roditeljima nestalih beba urodili su plodom. Pod pritiskom odluka Saveta Evrope, roditelja i javnosti, tik pred raspuštanje Narodne skupštine, kao rezultat početka izborne trke usvojen je unapređeni zakon.

Početak 2019. godine obeležila je i informacija da se planovi u okviru Poglavlja 23 menjaju (kroz tzv. reviziju Akcionog plana za Poglavlje 23) i da „nema vremena“ da se o tome pitaju nevladine i stukovne organizacije. Od borbe za „vreme“ u januaru 2019. godine, došli smo do borbe za usvajanje naših predloga. Niz konsultacija u okviru Radne grupe za Poglavlje 23 donele su unapređenu najnoviju verziju Revizije akcionog plana koju smo dobili u junu 2020. godine. Ipak, borba se nastavlja...

Naš rad ne počinje i ne završava se u Beogradu. Zahvaljujući dugotrajnim zajedničkim naporima strukovnih udruženja i struke, u trenutku kada su ustavne reforme stale, uz pomoć Vrhovnog kasacionog suda započeli smo rad na jačanju poverenja građana u pravosuđe. U okviru projekta „Otvorena vrata pravosuđa“ u 15 gradova, od Vranja na jugu do Sombora na severu, otvorili smo komunikaciju između pravosuđa i građana na najbolnije teme: dužina postupka, izvršenje, tužilaštva. I stalno se vraćamo u ove sudove, sa sve većom posetom. Sudije i tužioci, advokati i profesori otvoreno su govorili o pravnim temama off-line i on-line, kroz otvorenavatpravosuđa.rs. Da smo uticali na otvaranje sudova, govori i činjenica da smo tokom vanrednog stanja, na zahtev, za manje od 24 časa, dobijali ulaz na tzv. „skajp suđenja“ širom Srbije.

Čelnici integrisanog pravosuđa u Mitrovici prvi put su primili organizaciju iz Beograda i predstavili rezultate rada. U želji da se stanovništvu severa Kosova olakša pristup pravdi, predstavili smo nalaze prve analize rada integrisanog pravosuđa i u Prištini i u Beogradu, pred predsednikom republike, ministri- ma, članovima Visokog saveta sudstva.

Vanredno stanje omelo je početak zajedničkog rada sa 10 službi besplatne pravne pomoći kojom će Jukom pokušati da pomogne stanovnicima romskih podstandardnih naselja od Leskovca i Lešana do Vršca i Sombora, u rešavanju problema koje smo identifikovali najnovijim opsežnim istraživanjem.

Podržavali smo, uz konstruktivnu kritiku, rad nezavisnih institucija: Poverenika za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti, Zaštitnika građana, lokalne ombudsmane. Apelovali smo da čelnici i ključni ljudi ovih institucija budu ljudi od integriteta, i sa njima saradivali na informisanju građana kroz izradu vodiča, praćenju poštovanja prava lica lišenih slobode i zaštiti ljudskih prava svih građana.

Pad statusa Srbije u izveštaju Freedom house-a sa statusa delimično konsolidovane demokratije među zemlje hibridnih režima za organizaciju poput Jukoma znači jači i intenzivniji rad ka vraćanju institucija nazad u kolosek. Zaista, tek prilikom sastavljanja ovog godišnjeg izveštaja shvatili smo koliko je teško popisati brojne aktivnosti koje smo prošli u godini koja je iza nas. Zalaganje za poštovanje ljudskih prava i osnovnih sloboda je posao koji se nikada ne završava. On je naročito značajan u trenutku kada pod okriljem država u čitavom svetu, pa i u Srbiji, jačaju desničarski pokreti koji pokušavaju čitavo društvo da povuku unazad, pa je neophodno braniti neka već odavno stečena prava. Upravo zato u narednom periodu fokus će nam biti na braniteljima i branitelj- kama ljudskih prava.

Predsednica Komiteta pravnika
za ljudska prava – Jukom
dr Katarina Golubović, advokatica

Beograd, jun 2020. godine

In memoriam

Biljana Kovačević Vučo (1952–2010.) Osnivačica i prva predsednica Jukom-a

Braniteljka ljudskih prava, antiratna aktivistkinja, borkinja za modernu Srbiju. 1997. godine osnovala je Komitet pravnika za ljudska prava – Jukom, Jugoslovenski komitet pravnika za ljudska prava, koji je u javnosti poznat po odbrani Parade ponosa, prava Roma, progonjenih novinara i javnih ličnosti, inicijativi da se 11. jul proglasi Danom sećanja na Srebrenicu.

Zastupala je žrtve kršenja ljudskih prava pred nacionalnim i međunarodnim telima (Komitet UN za ljudska prava i Evropski sud za ljudska prava). Bila je zastupnik novinara Bodrožića u jedinom slučaju koji je protiv Srbije dobijen pred Komitetom UN za ljudska prava. Bila je član tima eksperata i advokata Jukom-a koji su dobili 2 slučaja pred Evropskim sudom za ljudska prava. Često ugrožena zbog svoje požrtvovane borbe za ljudska prava, imala je široku podršku najpriznatijih međunarodnih nevladinih organizacija u svetu kao što su Amnesty International, Front Line, Urgent Action Fund for Women's Human Rights.

Rekli su o Biljani:

Sonja Biserko: „...Biljana je u tom uskom krugu aktivista ljudskih prava bila omiljeni saborac, drug i prijatelj. Zračila je svojim šarmom, vedrinom i entuzijazmom za svaki posao koga se prihvatila. Motivisala je svoje saradnike i sve nas koji smo joj bili bliski. Lakoća sa kojom je podnosila napade i šikaniranje odlikavalo je čvrstinu njene vere i integritet njene ličnosti...“

Svetlana Lukić: „...Biljana Kovačević-Vučo je bila provoklasan ljudski materijal. To je pokazala i za vreme Miloševićevog režima i u tzv. demokratskoj Srbiji. Imala sam utisak da je i njoj, kao i mnogima od nas, bilo na neki način lakše 90-ih godina kada je demarkaciona linija između dobra i zla bila jasna, krvava, bez nijansi. Ni tada, ni kasnije, ništa važno i strašno nije moglo da se desi, a da Biljana Kovačević-Vučo nije imala šta da uradi ili makar kaže, ne samo o ratnim zločinima, nego i o Šešeljevom zakonu o informisanju i univerzitetu, o političkim zatvorenicima, uglavnom Albancima po srpskim zatvorima, da se bori za amnestiju momaka koji su pobjegli iz zemlje ne želeći da učestvuju u Miloševićevim ratovima...“

...Biljana Kovačević-Vučo nije osoba koja je sklapala lake pogodbe, za razliku od mnogih, ona je znala da nema ni lakih ni teških pogodbi između dželata i žrtava, između marodera i onih koji su pali. Ona je znala da jedan, pa drugi pa treći ustupak prekim putem vode u kukavičluk i još prečim putem u saučesništvo...

...Ona nas je svojim postupcima obavezivala, gurala nas tamo gde radije ne bismo, jer nam je potreban predah, da uzmemo vazduh da bismo preživeli. Ona nije zastajala da bi uzela vazduh, baš kao što nije pravila pauze dok je govorila, a govorila je brzo, strasno i inteligentno. Zastajala je samo kada bi joj na vrhu jezika bila neka teška reč kojom bi nekoga uvredila, a govorila je najčešće o ljudima koji predstavljaju hemijski čisto podlaštvo, nepoštenje i surovost...“

Vesna Pešić: „...Mnoge od nas smo se strasno bavile ljudskim pravima i antiratnim aktivnostima dok su grmeli ratovi, napadale nacionaliste i sve dosadašnje vlasti. Biljana je među nama bila posebna, jer je bila najveća veštica od svih veštica. Neću pogrešiti ako kažem da ona nikada nije uvukla ramena, slegnula njima, prećutala ono što joj je važno. Nije se smirila pod izgovorom da su stvari izgubile smisao. Ona je nastojala da smisao stvara...“

Borka Pavićević: „...Vidim je kako ulazi u dvorište i od kapije više izgoneći svaki strah, svaki građanski i malograđanski kompromis, bilo je to najprijeteljskije od svih vikanja, vikanje za koje ti je drago što ga čuješ, reči lepe, pametne i smele žene, njene reči, bez konsultovanja, bez nadmudrivanja, bez gledanja i odmeravanja na sve strane, istinite i tačne reči, nađene, njene, iz glave Atine, pravdne, žudne pravde. Zahtevne i odgovorne reči. Reči empatije prema mrtvima i prema živima. Zato je bilo tako dobro videti je i čuti je. Zato je bilo uvek tako dragoceno biti sa njom, iz sve snage...“

02

**Besplatna
pravna
pomoć**

U periodu obuhvaćenim Izveštajem o radu Komiteta pravnika za ljudska prava na pružanje besplatne pravne pomoći su značajno uticala dva važna događaja, početak primene Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći 1. oktobra 2019. godine i proglašenje vanrednog stanja zbog pandemije bolesti Covid-19 15. marta 2020. godine. U ovom segmentu su izloženi statistički podaci o pruženoj besplatnoj pravnoj pomoći za navedeni period, kao i prikaz značajnih problema sa kojima su nam se građani obraćali tokom 52 dana vanrednog stanja.

Natalija Šolić, advokatica i koordinatorka službe besplatne pravne pomoći Jukom-a

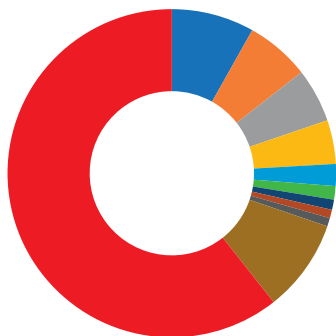
1. Besplatna pravna pomoć pružena do početka primene Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći

1. oktobar 2018 – 30. septembar 2019. godine

Pružanjem besplatne pravne pomoći tokom 2018. i 2019. godine trudili smo se da odgovorimo na sva pitanja i molbe upućene našem pravnom timu, vođeni istim ciljem kao i svih prethodnih godina – da što većem broju građana omogućimo nesmetan pristup pravdi. Prepreke su bile iste, socijalni, društveni, ekonomski ili porodični i drugi status, ali smo ih i ovoga puta uspešno savladali i pomogli velikom broju građana u ostvarivanju i zaštiti njihovih prava.

U periodu koji pokriva ovaj izveštaj, Jukomu se obratilo ukupno 643 građana, koji su nam pismima, te-

DRUŠTVENE GRUPE

8.14	tražioci socijalne zaštite
6.31	deca
5.32	osobe sa invaliditetom
4.32	lica lišena slobode
2.16	Ratni veterani
1.33	raseljena lica i povratnici
1	branitelji ljudskih prava
0.83	lica romske nacionalnosti
0.83	pripadnici nacionalnih, verskih ili etničkih manjina
9.13	druge ranjive grupe
60.63	šira javnost

lefonom, elektronskom poštom, preko društvenih mreža ili svojim dolaskom tražili pomoć i ukazali poverenje. Kao i do sada, pravnu pomoć pružili smo ne samo socijalno ugroženim kategorijama lica, za koja se obično vezuje pružanje besplatne pravne pomoći, već svima onima kojima su bila ugrožena ili povređena ljudska prava. Pravnu pomoć pružili smo i onima za koje smo procenili da otvaraju neke zanimljive teme i pokazuju na svom primeru sve greške i manjkavosti sistema i daju smernice šta je sve potrebno ispraviti da bi se određena prava zaštitila. Takođe, za pravnu pomoć obraćala su nam se i lica koja imaju angažovane advokate kao i sami advokati u ime svojih stranaka. Ponovo su građane na našu pravnu pomoć upućivale i sudije, centri za socijalni rad, pojedine institucije kao i novinari.

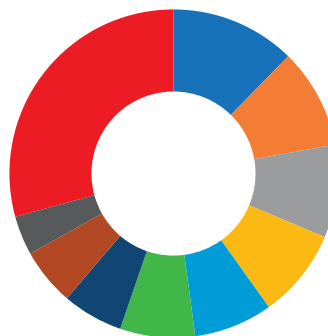
Naša statistika za ovaj period pokazuje da je pružanje pravne pomoći najviše bilo usmereno na pružanje pravnih saveta (57.05%) i opštih pravnih informacija (29.07%) koje su građanima bile neophodne za zaštitu i ostvarivanje svojih prava ne samo pred domaćim već i pred međunarodnim sudovima i institucijama.

Pravnu pomoć pružili smo i u sastavljanju urgencija, ili pritužbi, u 31 slučaju, a 23 slučaja pravni tim je uzeo u zastupanje radi zaštite prava pred redovnim sudovima, ali i organima uprave, pred Ustavnim sudom i Evropskim sudom za ljudska prava.

U odnosu na društvene grupe najviše zahteva dobili smo od građana iz kategorije „šira javnost” (60.63%), dok se od ostalih kategorija izdvajaju: tražioci socijalne zaštite (8.14 %), deca (6.31 %), osobe sa invaliditetom (5.32%), lica lišena slobode (4.32%), ratni veterani (2.16%) raseljena lica i povratnici (1.33%), branitelji ljudskih prava (1 %), lica romske nacionalnosti (0.83%), kao i pripadnici nacionalnih, verskih ili etničkih manjina (0.83%) druge ranjive grupe (9.13%).

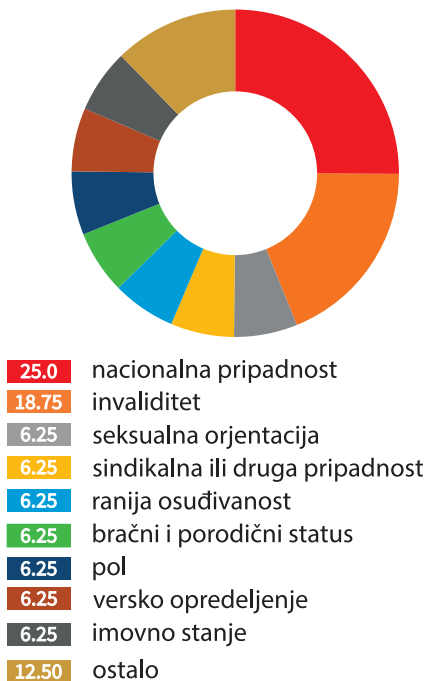
I dalje se pojedini tražioci besplatne pravne pomoći istovremeno pojavljuju u 2 ili više različitih društvenih kategorija npr. osobe sa invaliditetom ili lica romske nacionalnosti najčešće su istovremeno i lica koja imaju potrebu za ostvarivanjem prava na socijalnu zaštitu, što nam je važan indikator za višestruku ugroženost prava ovih lica i još uvek nepotpun

UGROŽENA LJUDSKA PRAVA

12.32	pravo na dobru upravu
9.86	pravo deteta
9.15	pravo na pravično suđenje
8.8	pravo na mirno uživanje imovine
7.75	pravo na suđenje u razumnom roku
7.39	pravo na rad
5.99	pravo na zdravstvenu zaštitu
5.63	pravo na delotvorni pravni lek
3.87	povreda pravila o zabrani diskriminacije
29.24	ostalo

POVREDA PRAVILA O ZABRANI DISKRIMINACIJE

sistemske odgovor neprilagođen potrebama ovih društvenih grupa.

Prema starosnoj grupi najveći broj podnetih zahteva za besplatnom pravnom pomoći je od građana koji pripadaju starosnoj grupi 26–45, ali je povećan i broj obraćanja lica starosti 46–65 godina, dok podela prema polu više nije izjednačena – žene (55.68%) muškarci (44.32%).

U odnosu na ugroženo ljudsko pravo najviše zahteva ticalo se: povrede prava na dobru upravu (12.32%), prava deteta (9.86%), prava na pravično suđenje (9.15%), prava na mirno uživanje imovine (8.80%), prava na suđenje u razumnom roku (7.75%), prava na rad (7.39%) – u okviru kojeg su se izdvojili posebno problemi sa zaključivanjem i produženjem ugovora o radu, ugovora o privremenim i povremenim poslovima, pitanja oko bolovanja, trudničkog ili porodiljskog odsustva. Zatim slede i pravo na zdravstvenu zaštitu (5.99%) i pravo na delotvorni pravni lek (5.63%).

U okviru povrede pravila o zabrani diskriminacije najčešće su povrede po osnovu nacionalne pripadnosti (25%), invaliditeta (18.75%), seksualne orijentacije (6.25%), sindikalne ili druge pripadnosti (6.25%), ranije osuđivanosti (6.25%), bračnog i porodičnog statusa (6.25%), pola (6.25%), verskog opredeljenja (6.25%) i imovnog stanja (6.25%).

I u ovom periodu imali smo porast obraćanja u pogledu ugrožavanja prava na mirno uživanje imovine. U fokusu je bila zaštita prava u izvršnom postupku. Sam postupak izvršenja i obezbeđenja i česte izmene i dopune odredbi Zakona o izvršenju i obezbeđenju i do tada su stvarale određene nejasnoće i nedoumice u pogledu prava i obaveza svih učesnika izvršnog postupka, rokova, pravnih sredstava, ovlašćenja javnih izvršitelja, naplate troškova i ostalih pitanja. Međutim, Zakon o izmenama i dopunama zakona o izvršenju i obezbeđenju („Sl. glasnik RS”, br. 54/2019) od 26.07.2019. godine, stvorio je dodatnu konfuziju, imajući u vidu pre svega njegovu obimnost, važenje odredbi prethodnih zakona u ovoj oblasti ali i nekih novih instituta koje uvodi. Sve izmene i dopune integrisane su u postojeći Zakon o iz-

GRANA PRAVA

vršenju i obezbeđenju („Sl. glasnik RS”, br. 106/2015, 106/2016 – autentično tumačenje, 113/2017 – autentično tumačenje i 54/2019. u primeni od 01.01.2020. godine) koji je izazvao puno pažnje, najpre onim svojim odredbama gde se jasnije uređuje Načelo srazmere i praktično priznaje „Pravo na dom”. Ova novina predviđa da za sva dugovanja nastala iz komunalnih i srodnih delatnosti kod kojih glavnicu duga ne prelazi iznos od 5.000 eur u dinarskoj protivvrednosti a radi se o jedinoj nepokretnosti, ona ne može biti predmet prodaje u postupku izvršenja. Takođe, predviđena su i nova ograničenja kada su u pitanju izvršenja na penzijama, zaradama i ostalim primanjima, promene kod pravnih sredstava i uslova pod kojima se podnose žalba i prigovor. Međutim, iako su ove izmene i dopune donele rešavanje određenih problema u praksi, i dalje kod građana postoje određene nejasnoće pre svega u pogledu toga da li je ovaj izuzetak kod načela srazmere i prava na dom bezuslovan i da li je dom zaista zaštićen na način na koji je to predstavljeno u samom zakonu. Nejasnoće su postojale i oko drugih novina kojima bi trebalo da se, osim efikasnosti izvršnog postupka što i jeste njegova suština, istovremeno u širem obimu ispoštuju i prava izvršnog dužnika i trećih lica od strane javnih izvršitelja. Bez obzira na izmene i dopune, i dalje su bila aktuelna pitanja građana oko naplate troškova i tarife javnih izvršitelja, a bila su primetna i različita postupanja u praksi. Upravo zbog svih nedoumica i novih odredbi Zakona o izvršenju i obezbeđenju koje su interesovale građane, ali i zbog nepoznavanja svojih prava i obaveza izradili smo vodič „Moja prava u izvršnom postupku” u kome smo predstavili najznačajnije faze izvršnog postupka, prava i obaveze svih učesnika, i predstavili neke najčešće situacije sa kojima se građani susreću i na taj način pokušali da pravila izvršnog postupka približimo običnim građanima.

Kada pogledamo statistiku prema grani prava u kojoj smo pružili pravnu pomoć ona izgleda ovako: prednjači porodično (25.49%), potom obligaciono (19.97%), radno pravo (14.72%), krivično (13.14 %), upravno (8.67%), stvarno (8.14 %) i nasledno (5.25%).

Prema vrsti postupka u kome je pružena pravna pomoć izdvajamo sledeće kategorije:

parnični (142 slučaja), vanparnični (28 slučaja), upravni (93 slučaja), a i veliki broj problema uočen je i u krivičnom postupku (57 slučaja)

Kada su specifični slučajevi zastupanja u pitanju naš grafikon pokazuje da se izdvajaju slučajevi staratelj-

SPECIFIČNI SLUČAJEVI PRUŽANJA BPP

28.75	starateljstvo nad decom
26.25	nedavanje izdržavanja
22.5	nasilje u porodici
8.75	slučajevi lišenja poslovne sposobnosti
8.75	zlostavljanje na radu
2.5	govor mržnje
2.5	ostalo

stva nad decom (28.75%) i nedavanje izdržavanja (26.25%), nasilje u porodici (22.50%), slučajevi lišenja poslovne sposobnosti (8.75%), a građani su se žalili i na zlostavljanje na radu (8.75%) i govor mržnje (2.50%).

Kao što se iz statistike vidi, građani i dalje imaju veliku potrebu za besplatnom pravnom pomoći, ne samo usled njihove ekonomske već i društvene ugroženosti i usled sve manje poverenja koje imaju u institucije.

Strateško zastupanje jedna je od naših najznačajnijih aktivnosti. Preko određenih slučajeva koje advokate Jukoma uzimaju u zastupanje (uglavnom u oblasti diskriminacije, mobinga, zaštite od nasilja, govora mržnje i sl.) uočavamo sistemske nedostatke, utičemo na promenu trenutne prakse postupanja sudova u određenoj materiji kao i na promenu propisa podnošenjem zakonskih inicijativa. Upravo kroz te slučajeve najbolje vidimo i trenutni odnos pravosuđa generalno prema određenoj materiji odnosno zaštiti osnovnih ljudskih prava.

Pravni tim Jukoma čini 8 pravnik, i to 4 advokate i 4 diplomirana pravnik.

2. Besplatna pravna pomoć pružena od početka primene Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći do uvođenja vanrednog stanja

**1. oktobar 2019 -
15. mart 2020. godine**

Nakon stupanja na snagu Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći udruženjima su znatno ograničene mogućnosti pružanja besplatne pravne pomoći. U skladu sa novim okvirom i obavezama koji je propisao Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći, Jukom kao registrovan pružalac izradio je i statistiku za period od stupanja na snagu ZBPP-a 01.10.2019. do 15.03.2020. i ona izgleda ovako:

Ukupan broj građana koji se obratio Jukomu radi ostvarivanja prava na besplatnu pravnu pomoć je 304 lica. Prema teritorijalnoj pripadnosti najveći broj lica – tražilaca besplatne pravne pomoći i podrške je iz Beograda (151), dok su ostali tražioci iz ostalih gradova Srbije (Niš, Novi Sad, Jagodina, Vršac, Kikinda, Čačak i dr.). Tražioci besplatne pravne pomoći, i domaći i strani državljani javljali su se iz inostranstva, uglavnom za savete i informacije oko primene propisa ili tumačenja odredbi međunarodnih ugovora.

Najčešći oblik pružene besplatne pravne podrške je pružanje opštih pravnih informacija (ukupno za navedeni period 192), dok je u oblasti pružanja besplatne pravne pomoći dato 55 pravnih saveta, a napisano 12 urgencija. Među građanima koji su nam se obratili ukupno 15 je upućeno ili na drugu organizaciju civilnog društva ili na nezavisne institucije (Zaštitnika građana). Ukupno 15 lica upućeno je na jedinice lokalne samouprave radi ostvarivanja prava na besplatnu pravnu pomoć, ali, osim u jednom slučaju, nismo dobili povratne informacije da li su to pravo i ostvarili. U jednom slučaju Jukom je podneo žalbu protiv jedinice lokalne samouprave zbog nedonošenja rešenja u zakonskom roku, a u vezi sa ostvarivanjem prava na besplatnu pravnu pomoć lica koje je u postupku lišenja poslovne sposobnosti.

Nakon uložene žalbe jedinica lokalne samouprave je odobrila zahtev i korisnika uputila na advokata.

Pravne oblasti u kojima je tražena i pružena besplatna pravna pomoć ili podrška su:

porodično pravo (67), krivično pravo (64), obligaciono pravo (51), radno pravo (43), stvarno pravo (19), ustavno pravo (19), upravno pravo (11), nasledno pravo (9), finansijsko pravo (1), ostalo (13).

Kao specifične oblasti izdvojile su se poslovna sposobnost (7), nasilje u porodici (6), starateljstvo (6) i zlostavljanje na radu (2).

Građani su nam se kao i obično obraćali telefonom, elektronskom poštom, redovnom poštom, preko društvenih mreža i lično, ali i preko portala Otvorena vrata pravosuđa.

Međutim, bitno je naglasiti i to da nijedno lice koje se Jukomu obratilo nije upućeno od strane jedinica lokalne samouprave, tačnije nije upućeno po osnovu Rešenja kojim se odobrava pravo na besplatnu pravnu pomoć u smislu odredbi Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći. Sva lica upućena su na naš pravni tim po usmenoj preporuci različitih organa (centara za socijalni rad, sudova, drugih organizacija civilnog društva i sl.) po modelu funkcionisanja pružanja besplatne pravne pomoći pre stupanja na snagu Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći.

Napominjemo i to da, prema dostupnim podacima, u mnogim jedinicama lokalne samouprave još uvek nisu bile formirane službe za pružanje besplatne pravne pomoći, kao i da u pojedinim formiranim službama nisu postojali propisani formulari – obrasci zahteva za traženje besplatne pravne pomoći. Bilo je i službi u kojima nisu svi službenici prošli predviđene obuke. Kao poseban problem uočili smo i nedostupnost formulara – obrazaca za besplatnu pravnu pomoć u zatvorima i ustanovama socijalnog staranja. Neke od službi nisu bile ni informisane da je Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći stupio na snagu, iako su već imale ustaljenu praksu pružanja besplatne pravne pomoći. Ove informacije dobili smo neposredno od građana koji su nam se obratili. Pojedini građani su se žalili da su usmeno odbijani od strane jedinica lokalne samouprave u nekoliko navrata sa pozivanjem na neobavljenju obuku službenika a zatim i na nedostatak formulara.

Deo lica upućenih na jedinice lokalne samouprave su i zatvorenici koji su se žalili na neadekvatan pristup zdravstvenoj zaštiti, a kojima su prosleđeni i formulari obrasca za besplatnu pravnu pomoć i obrazac za obraćanje Zaštitniku građana. Pomenutim licima smo pružili i pomoć oko popunjavanja formulara. Prema dostupnim informacijama, jedno lice koje se obratilo jedinici lokalne samouprave Niš – Palilula, navodeći kao razlog torturu, je odbijeno.

Uglavnom, svi građani koji su nam se obratili dobili su opštu pravnu informaciju da se radi ostvarivanja prava na besplatnu pravnu pomoć mogu obratiti pravnoj službi pri jedinici lokalne samouprave.

3. Besplatna pravna pomoć pružena u vreme vanrednog stanja

15. mart – 6. maj 2020.

Vlada Srbije je 15. marta 2020. godine proglasila vanredno stanje u nastojanju da spreči širenje oboljenja COVID-19. Vlada je usvojila brojne podzakonske akte kojima su nametnuta stroga ograničenja ljudskih prava, posebno slobode kretanja što je imalo i značajan uticaj na uživanje drugih ljudskih prava. Komitet pravnika za ljudska prava – Jukom je, kao pružalac besplatne pravne podrške, od početka vanrednog stanja pružao podršku putem e-maila, na zahtev stranaka. S druge strane, zbog velike potrebe pojašnjenja novih pravnih situacija za građane Srbije, organizovano je pisanje pravno-informativnih blogova putem našeg sajta www.otvorenavratapравosudja.rs.

Jukomov pravni tim je primio značajno veliki broj pitanja građana u vezi sa velikim brojem tema koja uključuju moguća kršenja različitih ljudskih prava, kao što je pravo na pravnu sigurnost, pravo na pravično suđenje, pravo na rad, kao i mnoga druga ljudska prava. Građani su kontaktirali Jukom pojedinačno, kao i u ime većih grupa.

52 dana nakon njegovog uvođenja, vanredno stanje je ukinuto odlukom Narodne skupštine 6. maja 2020. godine na sednici na kojoj je usvojen i Za-

kon o važenju uredaba koje je Vlada uz supotpis predsednika Republike donela za vreme vanrednog stanja i koje je Narodna skupština potvrdila. Ovim Zakonom je propisano koje uredbe Vlade prestaju da važe, a koje ostaju na pravnoj snazi do usvajanja odgovarajućih zakona.

U nastavku prezentujemo specifične pravne situacije koje su se pojavile tokom vanrednog stanja.

4. Specifične situacije tokom vanrednog stanja

Radna prava tokom pandemije Covid-19

Najčešća pitanja povodom kojih su građani kontaktirali Jukom, bila su njihova radna prava (36%). Zbog mera za suzbijanje COVID-19, Vlada je usvojila Uredbu o organizovanju rada poslodavaca za vreme vanrednog stanja kojom su poslodavci obavezani da, ukoliko postoji mogućnost, organizuju rad od kuće. Obećanje Vlade da će poslodavcima platiti tri meseca minimalne zarade je došlo tek nakon gotovo dve nedelje. Do tada su neki poslodavci već otpustili svoje zaposlene (15 slučajeva), dok su ih drugi poslali na neplaćeno ili plaćeno odsustvo (8 osoba). Do okončanja vanrednog stanja 22 osobe su nam se obratile u vezi sa otkazom ugovora o radu, a 47 osoba u vezi sa neplaćenim ili plaćenim odsustvom sa posla.

Zaposleni sa hroničnim bolestima koji spadaju u rizičnu grupu za razvoj teških simptoma COVID-19 takođe su kontaktirali Jukom (7 osoba), kao i drugi zaposleni koji su bili zabrinuti zbog nedostatka bezbednosnih mera na svom radnom mestu (6 slučajeva). U jednom slučaju, grupa radnika javnog komunalnog preduzeća kontaktirala je Jukom u vezi sa zaposlenim koji je razvio simptome COVID-19 nakon kontakta sa suprugom koja je bila u obaveznoj samoizolaciji po povratku iz inostranstva.

Ovaj slučaj je doveo do preporuke Jukoma upućene Kriznom štabu da se dozvoli osobama koje su bile u kontaktu sa zaraženima da dobiju potvrdu o samoizolaciji, u cilju regulisanja svojih radnih prava, što je i prihvaćeno.

Povratak državljana Srbije u Srbiju u svetlu zatvorenih graničnih prelaza

Brojni srpski državljani kontaktirali su Jukom nakon iznenadnog zatvaranja svih graničnih prelaza 20. marta 2020. godine usled čega im je onemogućen povratak u Republiku Srbiju. U skladu sa Odlukom o zatvaranju svih graničnih prelaza za ulazak u Republiku Srbiju ulazak se može privremeno omogućiti uz dozvolu nadležnog državnog organa, a u skladu sa nacionalnim interesima i iz humanitarnih razloga. Međutim, u Odluci nije precizirano o kom nadležnom organu je reč. To je dovelo do sukoba nadležnosti između Ministarstva spoljnih poslova i Ministarstva unutrašnjih poslova, koji su se proglašavali nenadležnim, što je odlagalo povratak državljana Srbije u Srbiju.

Ljudima zarobljenim na aerodromima i u tranzitnim zemljama rečeno je da Ministarstvu spoljnih poslova pošalju informacije potrebne za sastavljanje lista i organizovanje njihovog povratka u Srbiju. Međutim, mnogim srpskim građanima je srpska pogranična policija uskratila ulazak u Srbiju, bez mogućnosti upotrebe nekog pravnog leka. Iako je formirana posebna Komisija za izdavanje dozvola, ona je nadležna isključivo za strance, ali ne i za državljane Srbije.

Jukom je pisao graničnoj policiji o ovom problemu i ostvario je saradnju sa Zaštitnikom građana Republike Srbije u cilju ubrzavanja njihovog povratka, jer su mnogi tvrdili da su izgubili zaposlenje u inostranstvu i kako, zbog kašnjenja, nisu imali više novca da plate smeštaj i hranu, te da nisu imali ni zdravstveno osiguranje. Prema dostupnim informacijama, građani koji su kontaktirali Jukom su uspeli da se vrate u Srbiju.

Krivično gonjenje osoba koje su kršile rešenje o samoizolaciji

Česte promene podzakonskih akata tokom vanrednog stanja doprinele su stvaranju pravne nesigurnosti. Odluka o proglašenju bolesti Covid-19 izazvana virusom Sars-cov-2 zaraznom bolešću izmenjena je 15 puta od usvajanja 10. marta 2020. godine do prestanka vanrednog stanja 6. maja 2020. godine. Rezultat toga nije samo veći broj građana koje se gone zbog krivičnog dela Nepostupanje po zdravstvenim propisima za vreme epidemije, već je to omelo i napore u suzbijanju virusa. Član Odluke koji se odno-

si na obaveznu samoizolaciju od četrnaest dana za osobe koje dolaze iz zemalja u kojima postoje žarišta virusa prvi put je uveden 14. marta 2020. Do 24. marta 2020, naredbom o samoizolaciji je obuhvaćeno oko 20.000 građana, podnete su krivične prijave protiv 518 lica zbog kršenja samoizolacije, dok je za oko 100 lica određen pritvor.

Deo građana koje je policija pritvorila zbog kršenja obavezne samoizolacije, tvrdili su kako nikada nisu bili obavešteni o obavezni prilikom prelaska državne granice. U nekim slučajevima, građani su uhapšeni nakon što su nesvesno priznali policiji da su napustili kuću tokom predmetnog perioda. Prema važećim zakonima, sanitarni inspektor je trebalo da im saopšti usmeno rešenje, da im da zapisnik na potpis, kao i primerak zapisnika. Neki putnici koji su prelazili granicu su dobili letak sa preporukama, drugi obavezujuće usmeno rešenje i primerak zapisnika, a trećima nije rečeno niti dato bilo šta. Jedan od razloga za to može biti nedostatak sanitarnih inspektora na graničnim prelazima, kao i nedobijanje blagovremenih uputstava nadležnih ministarstava. Iako je razlog za određivanje pritvora u svim slučajevima bio mogućnost ponavljanja krivičnog dela, tj. potencijalno izlaganje javnosti zaraznoj bolesti, nema podataka da li je neko od okrivljenih testiran na Covid-19. U barem jednom slučaju branilac okrivljene je u izjavi za medije izneo tvrdnju da je pritvor određen na osnovu zapisnika o izricanju usmenog rešenja koji nije imao datum, službeni pečat ili potpise.

Jedan deo građana je kontaktirao Jukom u ime građana koji su uhapšeni zbog kršenja obavezne samoizolacije (13 slučajeva). Jedna osoba je tvrdila kako je uhapšena u policijskoj stanici prilikom podnošenja zahteva za izdavanje novih dokumenata, jedan da je uhapšen nakon što mu je policija rekla da može da izađe i kupi namirnice, a jedno vojno lice da je uhapšen nakon pomaganja oko opremanja poljske bolnice. U nekim slučajevima su na društvenim mrežama iznete tvrdnje da su lekari prijavili ljude, koji su uhapšeni nakon što su lično došli radi dobijanja hitne medicinske pomoći, jer nisu mogli da dobiju bilo koga na telefon radi pravovremenih uputstava. Najmanje jedna osoba, koja se nalazila u samoizolaciji, kontaktirala je Jukom zbog nemogućnosti da uspostavi kontakt sa zdravstvenom ustanovom za hitnu medicinsku pomoć, ali nije Jukom obavestio o ishodu.

Jukom je, kao pružalac besplatne pravne podrške, takođe primio značajan broj pitanja koja se odnose na obaveznu samoizolaciju (12%), između ostalog u vezi

sa dostavom hrane, prisustvovanjem sahrani supružnika, promenom adrese prebivališta, dobijanjem hitne medicinske pomoći itd. Međutim, većina građana kontaktirala je Jukom jer nisu bili sigurni da li imaju obavezu da budu u samoizolaciji ili ne. Mnoga pitanja su bila u vezi sa zaposlenjem, jer su se zaposleni plašili da će izgubiti posao bez odgovarajućeg dokumenta koji bi dokazao njihovu obavezu da ostanu kod kuće. Iako im je Zakonom o opštem upravnom postupku omogućeno da zahtevaju izdavanje pisanog rešenja, u praksi je to bilo teško zbog nesigurnosti u pogledu tela nadležnog za izdavanje istog.

Jukom je upoznao Krizni štab sa problemima u praksi i poslao predloge Kriznom štabu kako da na brz i efikasan način izdaje rešenja kojim se uvažava pravna sigurnost građana, što je Ministarstvo zdravlja počelo da primenjuje.

Dodatno, nakon našeg predloga, Ministarstvo zdravlja je otvorilo i e-mail adresu putem koje građani mogu zatražiti pismenu potvrdu o obaveznoj samoizolaciji, bilo da su došli iz inostranstva ili su jednostavno bili u kontaktu sa osobama obolelim od Covid-19 u kući ili u kancelariji.

Podrška kroz monitoring Skype suđenja

Jedno od ključnih pitanja koje se tiče prava na pravično suđenje, bilo je uvođenje krivičnih suđenja putem Skype-a. Iako ova mogućnost nije predviđena Zakonikom o krivičnom postupku, ubrzo nakon uvođenja ove prakse, a na zahtev Advokatske komore Srbije, nevladinih organizacija i strukovnih udruženja, Vlada ju je legalizovala usvajanjem Uredbe. Jedno od ključnih pitanja „Skype” suđenja je nedostatak prisustva javnosti u sudnici, kao i upitna mogućnost obavljanja poverljivog razgovora između okrivljenog i njegovog branioca.

Jukom je poslao zahtev sudovima za koje se očekuje da će održavati „Skype” suđenja, sa molbom da nam se omogući praćenje putem aplikacije, nakon čega smo počeli da vršimo monitoring ovih suđenja. Odgovor sudova bio je različit, te su neki sudovi našim posmatračima omogućavali samo direktan pristup sudnici, ali ne i preko Skype-a. U sudovima u kojima je Jukomu pristup bio omogućen, pritvori su ukinuti svim licima već od 15. aprila. Uprava za izvršenje krivičnih sankcija obavestila je Jukom da je na dan prestanka vanrednog

stanja 6. maja 2020. godine u pritvoru bilo 17 lica, kojima se pored krivičnog dela iz člana 248 stavljalo na teret bar još jedno krivično delo.

Potvrda o izrečenoj meri izolacije u kućnim uslovima

Jukomu se obratio građanin koji je neposredno pre proglašenja vanrednog stanja putovao po Srbiji i obilazio manastire, i koji je nekoliko dana nakon završetka putovanja od strane pripadnika MUP-a telefonom obavešten da je obavezan na meru kućne izolacije u trajanju od 28 dana. Kako je navedeno u usmenom obaveštenju MUP-a razlog za ovu meru bilo je to što je putnik u autobusu u kojem je putovao oboleo od COVID-19. Osim telefonskog obaveštenja, nije mu uručeno pisano rešenje o izrečenoj meri niti je kontaktiran od bilo koje druge nadležne institucije. Nekoliko dana pre isteka 28 dana kontaktirao je MUP radi izdavanja potvrde ali je upućen da se obrati sanitarnoj inspekciji. Sanitarna inspekcija ga je ponovo uputila na MUP-a navodeći da se on ne nalazi u evidenciji sanitarne inspekcije, odnosno da mu nije izrečena mera. Nakon toga je kontaktirao MUP koji ga je ponovo obavestio da je dužan da ostane u izolaciji u kućnim uslovima. Imajući u vidu proceduru na sajtu Ministarstva zdravlja Jukom ga je uputio da podnese zahtev. U odgovoru sanitarne inspektorke kojim je odbijeno izdavanje potvrde navodi se da se on ne nalazi na evidenciji lica koja su bila u kontaktu sa licima obolelim od COVID-19, da je proverom u Centru za kontrolu i prevenciju bolesti Gradskog zavoda za javno zdravlje Beograd utvrđeno da nije pod epidemiološkim nadzorom. Pored očiglednog problema koordinacije između svih nadležnih organa i institucija, evidentan je propust sanitarne inspekcije koja podnosioca zahteva nije dodala na spisak kontakata obolelog, te mu izdala potvrdu. Ovo nije jedini slučaj da se neko „ne nalazi u sistemu” ali se ranije mahom radilo o građanima koji su bili na spisku lica koja su ušla u zemlju. Tada je, u nedostatku sanitarnih inspektora na granici koji bi građane usmenim rešenjem informisali o obavezi samoizolacije, MUP proveravao poštovanje mere o kojoj mnogi građani nisu ni bili obavešteni na granici.

Ovde je reč o licu koje nije napuštalo zemlju, već je došlo u kontakt sa obolelim od COVID-19, a koje je MUP na osnovu spiska putnika autobusa dodao na listu, a da nije obavestio sanitarnu inspekciju ili

Gradski zavod za javno zdravlje. Jukom je ovaj slučaj identifikovao kao sistemski nedostatak, bilo da je reč o lošoj komunikaciji između državnih organa ili pak o lošem vođenju evidencija. Ovim povodom smo uputili i dopis Ministarstvu zdravlja na koji nismo dobili odgovor do zaključenja pisanja ovog izveštaja, ali je lice ipak dobilo traženu potvrdu od sanitarnog inspektora nakon urgencije Jukoma.

Prekršajna odgovornost zbog kršenja zabrane kretanja

Jukomu se obratilo i jedno lice sa pitanjem da li ima pravo da izjavi žalbu na presudu prekršajnog suda kojom je osuđen zbog nepoštovanja zabrane kretanja tokom trajanja policijskog časa. Sa jedne strane, Uredbom o rokovima u sudskim postupcima za vreme vanrednog stanja propisano je da rokovi ne teku za vreme vanrednog stanja, dok su sa druge strane zaključkom VSS-a od 18. marta 2020. godine određeni prioriteta u radu sudova među kojima nije izričito naveden i prekršajni postupak. U javnosti je vođena i polemika o tome da li je Odluka o proglašenju vanrednog stanja doneta u skladu sa Ustavom Republike Srbije i da li će građani koji su prekršajno kažnjeni biti obavezni da plate novčane kazne nakon ukidanja vanrednog stanja. Tada su pojedini pravници izneli stav da će ukidanjem vanrednog stanja prestati da važi i uredba kojom je propisana prekršajna odgovornost te će okrivljeni biti oslobođeni odgovornosti primenom pravnog principa nulla poena sine lege. Narodna skupština je 6. maja 2020. godine pored odluke o ukidanju vanrednog stanja usvojila i Zakon o važenju uredbi koje je Vlada uz supotpis predsednika Republike donela za vreme vanrednog stanja i koje je Narodna skupština potvrdila. Zakonom je propisano da se na učinioce prekršaja propisanih uredbama učinjenih za vreme vanrednog stanja primenjuju te uredbе i nakon ukidanja vanrednog stanja. U skladu sa tim osuđenim licima preostaje samo da plate kaznu ili da eventualnu zaštitu svojih prava potraže pred Ustavnim sudom.

Zabrana prisustva sahrani supružnika

28.03.2020. godine Jukomu se obratila M. K., molbom za pomoć zbog specifične situacije u kojoj se našla. M.K. (39 g.) je doputovala iz Švajcarske 17.03.2020.

godine, kojom prilikom joj je uručeno Rešenje o obaveznoj izolaciji u kućnim uslovima u trajanju od 28 dana. Do 21.03. 2020. godine poštovanje mera naloženih rešenjem u njenom slučaju nije kontrolisao ni jedan organ. Dana 21.03.2020. godine, suprug M. K. (46 g.) iznenada doživljava infarkt od čijih posledica istog dana i umire. S obzirom na težinu situacije u kojoj se našla, a i obavezu organizacije sahrane supruge, M. K. istog dana u 19 časova pokušava da od nadležnih institucija dobije informaciju o tome da li je i kako moguće da prisustvuje sahrani supruge zakazanoj za 25.03.2020. godine u 13 časova. Naglašavamo da M. K. ni tada, a ni kasnije nije obolela od bolesti Covid-19 izazvane korona virusom. Obračala se sledećim ustanovama: nadležnoj policijskoj upravi i sanitarnoj inspekciji, Zavodu za javno zdravlje, nadležnoj epidemiološkoj službi, Institutu za javno zdravlje Srbije „Dr Milan Jovanović Batut“, lokalnom ombudsmanu. Osim ombudsmana, sve ostale institucije su prebacivale nadležnost jedne sa drugih i nisu izlazile u susret zahtevima M. K.. Predlog koji je M. K. predočavala nadležnima je da je sestra odveze na groblje, da niko osim nje same ne bude prisutan u tom momentu na groblju i oko grobnog mesta, da ne ulazi u kapelu već da stoji napolju sama. Njena sestra se, u tom slučaju, ne bi protivila meri obavezne samoizolacije od 28 dana. M. K. je predložila i da se dobrovoljno testira na korona virus.

M. K. obaveštavaju iz pogrebnog preduzeća da su dobili obaveštenje od nadležne Policijske uprave da je na sve načine onemogućeno da dođe na sahranu supruge. Ovakvo zastrašivanje pretrpela je i sama M.K., prilikom razgovora sa policajcima. Naime, u ovim razgovorima joj je predočavano da nikako ne sme da se pojavi na sahrani svog supruge, jer joj, u suprotnom preti kazna od 12 godina zatvora.

24.03.2020. godine M.K. je primila telefonski poziv sa pitanjem da li je primetila nekoga ispred svoje kuće, na šta je ona odgovorila da nije primetila nikoga jer ne izlaze zbog izrečene mere samoizolacije. Tom prilikom je još jednom zamolila za pomoć i navela da je spremna da plati kaznu predviđenu zakonom, na šta joj je odgovoreno da za nju nema novčane kazne, već da će odmah ići u zatvor, a predočeno joj je pretećim tonom i da ima decu, pa da treba da misli na tu okolnost.

Do dana sahrane, M.K. nije uspela da pronade rešenje za svoj problem, već je umesto toga dobijala

pretnje i zastrašivanja. Na sahranu svog supruga nije otišla. Od porodice je saznala da je sahrani prisustvovalo nepoznato lice sa zadatkom da je odmah uhapsi, ako se pojavi ispred kapele. Upitan od strane porodice da se identifikuje, nepoznato lice je reklo da je na radnom zadatku, a odmah nakon sahrane je napustilo groblje. M. K. su iz nadležne Policijske uprave kontaktirali telefonom i na sam dan sahrane, radi provere poštovanja izrečene mere. Od tog dana, pa do isteka mere niko je više nije kontaktirao.

Prava deteta tokom pandemije COVID-19

Deca su ranjiva grupa na koju su mere suzbijanja Covid-19 najčešće uticale. Prvo pitanje sa kojim se Jukom susreo bio je uticaj policijskog časa na ostvarivanje prava viđanje dece od strane roditelja sa kojima dete ne živi (8). Roditelji sa kojim dete živi su često bili zabrinuti, zbog mogućnosti da dete dobije virus iz domaćinstva drugog roditelja. Jukom je postavio ovo pitanje u medijima nakon čega su centri za socijalni rad dobili ovlašćenja za izdavanje dozvola za kretanje, čime je omogućeno roditeljima da ostvare svoje pravo i tokom policijskog časa. Međutim, postupak izdavanja dozvola je spor zbog nedostatka kapaciteta. Ministarstvo prosvete je otvorilo SOS telefonsku liniju za pružanje psihosocijalne podrške namenjene zaposlenima u prosveti, roditeljima i deci.

Roditelji koji su izgubili zaposlenje zbog epidemije kontaktirali su nas u vezi sa pravnim posledicama kašnjenja u isplati zakonskog održavanja dece (4). Grupa ljudi (450) koji su u Beogradu zaposleni kao lični pratioci dece sa smetnjama u razvoju su bili u opasnosti da ostanu bez zaposlenja, što je izbegnuto kroz pritisak javnosti.

Drugo često pitanje bila je preporuka Vlade da poslodavci u javnom sektoru dozvole svojim zaposlenima odsustvo sa posla radi brige o deci mlađoj od 12 godina, koja se ne odnosi na privatni sektor (8 lica).

Lica starija od 65 godina u postupcima iseljenja

Kao i u prethodnom periodu, određen broj zahteva za pružanjem pravne podrške i dalje se odnosio na postupke izvršenja i rad javnih izvršitelja. Među-

tim, za razliku od prethodnog perioda u kome su se građani obraćali Jukomu sa pitanjem da li i u toku vanrednog stanja javni izvršitelji rade, u narednom periodu građani su se obraćali sa pitanjima u vezi sa konkretnim postupcima izvršenja, i pitanjima u vezi sa dozvoljenim obimom sprovođenja izvršenja na zaradi ili penziji, kao i sa nedoumicama u vezi legitimiteta sprovođenja izvršenja za vreme trajanja vanrednog stanja.

Uputstvo za rad javnih izvršitelja za vreme vanrednog stanja od 26. marta 2020. godine koje je donela Komora javnih izvršitelja zapravo predstavlja preporuku bez obavezujućeg dejstva, te je javnim izvršiteljima praktično ostavljena mogućnost da odlučuju da li će i u kojim postupcima sprovođiti izvršenje. Sada je već sasvim izvesno da su javni izvršitelji ipak radili i za vreme vanrednog stanja, a jedno od obraćanja je i bilo pitanje do kog iznosa javni izvršitelj može zapleniti sredstva sa penzije.

Sa pitanjima oko postupanja javnih izvršitelja i zaštite ljudskih prava obratila nam se i novinarka Radija 021 povodom konkretnog slučaja iseljenja jedne porodice u Novom Sadu koje je zakazano za 30. april 2020. godine. Radi se o porodici čiji član je i osoba starija od 65 godina, i kojoj je zakazano iseljenje i pored toga što je vanredno stanje. Javni izvršitelj je naveo da ipak ima obavezu da postupi po zahtevu izvršnog poverioca. Međutim, Jukom je dao mišljenje da je samo Uputstvo komore javnih izvršitelja ostavilo prostor za odlaganje iseljenja, čim je javnim izvršiteljima ostavljena mogućnost da sami odluče hoće li sprovođiti izvršenja ili ne. Budući da je ovo ozbiljan problem, postavili smo pitanje da li će se nadležni Centar za socijalni rad uključiti u konkretan izvršni postupak, i da li je u mogućnosti da ovoj osobi starijoj od 65 godina, za koju važi zabrana kretanja, obezbedi adekvatan alternativni smeštaj ukoliko ona sama nije u mogućnosti da to učini. Bitno je napomenuti da je nakon obraćanja novinarkе i objave teksta o ovom slučaju javni izvršitelj ipak pokušao da sprovede iseljenje, ali je iseljenje odloženo usled pritiska javnosti i direktne podrške nevladinih organizacija.

**Statistički presek besplatne pravne podrške koju je pružio Jukom
15. mart 2020 – 6. maj 2020.**

Pravo na rad

Prestanak radnog odnosa	19
Visina zarade	14
Zaostale zarade	1
Naknada za slučaj nezaposlenosti	4
Plaćeno ili neplaćeno odsustvo sa posla	14
Plaćeno odsustvo radi čuvanja deteta	8
Plaćeno odsustvo za ljude sa hroničnim oboljenjima	6
Bezbednosne mere na radnom mestu	7
Zabrana prinudnog rada	4
Disciplinski postupci	4
Prevoz do radnog mesta	2
Zlostavljanje na radu	1
Rad van sedišta poslodavca	1
Svakodnevni prelazak preko granice radi obavljanja posla	1

Sloboda kretanja

Samoizolacija (izdavanje pisanog rešenja)	21
Samoizolacija (krivično gonjenje zbog kršenja samoizolacije)	12
Samoizolacija (promena adrese prebivališta)	2
Samoizolacija (nedostatak sredstava za kupovinu hrane)	1
Samoizolacija (dostava hrane)	1
Samoizolacija (izdavanje dozvole za odlazak na sahranu supruga)	1
Samoizolacija (hitna medicinska pomoć)	1
Samoizolacija (prijava krađe)	1
Povratak u Srbiju	8
Uslovi u karantinu	2
Zabrana kretanja (osobe starije od 65 godina)	2
Zabrana kretanja (izdavanje dozvola za kretanje tokom policijskog časa za osobe koje se brinu o nepokretnim rođacima)	2
Zabrana kretanja (prekršajna odgovornost)	1
Zabrana kretanja (osobe sa invaliditetom)	1
Zabrana kretanja (rad u trećoj smeni)	1
Registracija vozila za osobe sa invaliditetom	1

Druga ljudska prava

Pravo deteta (održavanje kontakta sa oba roditelja)	7
---	---

Pravo deteta (zakonsko izdržavanje)	3
Pravo na socijalnu zaštitu	6
Pravo na zdravlje	3
Pravo na adekvatno stanovanje	2
Pravo na poslovnu sposobnost	2
Pravo na porodični život	2
Zaštita od torture	1
Pravo na život	1
Pravo na besplatnu pravnu pomoć	1
Sloboda veroispovesti ili uverenja	1

Druga pitanja koja nisu direktno u vezi sa mogućim povredama ljudskih prava

Ukidanje dozvole za šetanje kućnih ljubimaca	9
Izvršenje	7
Funkcionisanje pravosuđa	6
Otplata kredita	5
Prijava korupcije u pravosuđu	3
Prijava krivičnog dela	1
Istek uslovne kazne	1
Ublažavanje kazne	1
Remećenje javnog reda i mira	1
Komunalni red	1
Komšijski sporovi	3
Nasledstvo	2
Prenos vlasništva stana pod hipotekom	1
Overa ugovora o kupoprodaji stana (lica starija od 65 godina)	1
Odjava sa daljinskog grejanja	1
Restitucija	1
Pravo službenosti	1
Deoba bračne imovine	1
Pomoć države za mala i srednja preduzeća	1
Eksterna kontrola rada MUP-a	1
Rad javnih notara	1
Konkurs za dodelu sredstava	1
Informacije u vezi sa listom preduzeća kojima je zabranjen rad sa građanima	1
Informacije u vezi sa plaćanjem poreza i doprinosa	1
Parking servis	1
Legalizacija nepokretnosti	1

Ukupno

226

5. Odabrani slučajevi zastupanja

Kristina Todorović, advokatica Jukom-a

Zabrana torture: efikasna koordinacija

Pravni tim Komiteta pravnika za ljudska prava primio je poziv 26. avgusta 2019. godine od osuđenika koji je naveo da je prebijen od strane pripadnika Službe za obezbeđenje KPZ Pančevo – komandira koji ga je fizički napao, te da u tom trenutku ima vidljive povrede po glavi i telu. Osim povreda, osuđenik je naveo i tačnu putanju kretanja, opis prostorije u kojoj su mu komandiri naneli povrede, kao i postupanje zdravstvene službe Zavoda kojoj je ovaj događaj iz straha prijavio kao „pad u kupatilu”. Tim povodom, pravnici Jukoma uputili su dopis Timu za hitne intervencije Zaštitnika građana, koji su nakon samo par sati posetili Zavod u Pančevu. Prilikom posete, Tim je obavio razgovor sa osuđenikom, upravom Zavoda, pregledali su prostorije i kamere, te utvrdili da osuđenik ima lake telesne povrede, da se na kamerama vidi da pripadnici Službe za obezbeđenje uvode osuđenog u prostoriju koju je osuđeni pre toga detaljno opisao, da se u prostoriji nalaze tragovi koji odgovaraju tragovima krvi, te da se povrede nanete osuđeniku uklapaju sa opisanim delovanjem komandira. Prilikom ove kontrole Tim za hitne intervencije našao je još nekoliko nepravilnosti Zavoda, poput propusta u postupanju zavodskog lekara. Lekar Tima za hitne intervencije ukazao je na propuste u vidu neunošenja beleški od strane zavodskog lekara o načinu na-

stanka povreda i stručnog mišljenja o povezanosti navoda osuđenog i nastalih povreda, neevidentiranja povreda u posebnu evidenciju, propust lekara da obavesti upravnika da postoje indicije da je prema osuđeniku postupano nasilno. Na osnovu posete, Zaštitnik građana utvrdio je nepravilnosti i nezakonitosti u radu KPZ Pančevo prema osuđenom licu, a koje se ogledaju u **povredi prava na nepovredivost fizičkog i psihičkog integriteta u pogledu zaštite od mučenja, nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, kao i pravo na zdravstvenu zaštitu**, te uputio preporuke ovom Zavodu. KPZ u Pančevu je 22.10.2019. godine uputio odgovor na date preporuke, te je ubrzo Zaštitnik građana konstatovao da je ovaj Zavod u svemu postupio po datim preporukama, i da se time postupak kontrole okončava. Osim postupanja u svemu po preporukama, koje su između ostalog ukazale na potrebu pokretanja disciplinskog postupka protiv komandira i vraćanjem istih u matične zavode (iz kojih su poslani u KPZ Pančevo) u cilju zaštite osuđenog od eventualne odmazde, Zaštitnik je istakao i dobru saradnju uprave ovog Zavoda od samog početka, gde je uprava omogućila nesmetani rad Tima za hitne intervencije.

Pravo na privatan i porodičan život

Postupci vraćanja poslovne sposobnosti

Jedan od mnogih postupaka radi revizije poslovne sposobnosti u kojima je Jukom učestvovao jeste slučaj D. D. Njoj je 1993. godine u potpunosti oduzeta poslovna sposobnost, na osnovu veštačenja lekara specijaliste medicinske struke, kojim je konstatovano da boluje od mentalne bolesti iz kruga šizofrenije. Od momenta lišenja, D. D. nije imala mogućnost raspolaganja sopstvenim prihodima niti imovinom. Postavljen joj je staralac iz Centra za socijalni rad, na koga su preneti ovlašćenja u odlukama koja se tiču njene imovine, prihoda, odluka o zdravlju, mestu stanovanja. S postavljenim starateljem D. D. nije imala redovan kontakt niti je dobijala bilo kakvu vrstu sistemske podrške. Nakon što je lišena poslovne sposobnosti, D. D. je u više navrata bila smeštana u ustanove socijalne zaštite protiv svoje volje.

D. D. je, u dogovoru sa ćerkom koja je u tom trenutku bila njena starateljka, u toku 2015. godine napustila

ustanovu socijalne zaštite, te je policija za njom raspisala poternicu. Nakon napuštanja ustanove socijalne zaštite, D. D. stanuje sama u iznajmljenom stanu, funkcioniše bez ikakvih problema ili smetnji. Samostalno obavlja sve životne aktivnosti, uključujući održavanje higijene, kuvanje, odlaske na pijacu, posete prijateljima, ali i redovne lekarske kontrole. Nakon opisanih događaja, D. D. u dogovoru sa kćerkom, kao stalnom starateljkom koja ima mogućnost donošenja odluke u ime i za račun D. D., odlučuje da raskine ugovor sa ustanovom socijalne zaštite. S obzirom na činjenicu da penzija D. D. nije bila dovoljna za namirenje celokupnog duga prema ustanovi u kojoj je boravila, u tom momentu nisu bili ispunjeni uslovi za raskid ugovora. Dug prema ustanovi se sve vreme uvećavao, iako D. D. nije boravila u njoj. Nakon što je kćerka D. D. razrešena dužnosti starateljke krajem 2015. godine, za starateljku je postavljena radnica nadležnog Centra za socijalni rad. Njen odnos prema statusu i postupcima D. D. bio je krajnje pasivan, te, osim što se nije pojavila ni na jednom od održanih ročišta, nije ni uspostavila odnos sa njom. Umesto zaštite prava i interesa štice D. D., dešava se upravo suprotno, te radi izmirenja postojećeg uvećanog duga, Centar za socijalni rad prodaje, bez saglasnosti i obaveštenja, imovinu D. D., čija je vrednost u odnosu na dugovanje nesrazmerna. Ostatak novčanih sredstava ostaje na računu Centra za socijalni rad, uslovljen vraćanjem poslovne sposobnosti. Ovo je konkretan primer nastupanja štete za lice koje se nalazi pod neposrednim starateljstvom Centra za socijalni rad.

Ispitivanje ispunjenosti uslova za vraćanje poslovne sposobnosti inicirano je po službenoj dužnosti 2015. godine, u skladu sa relevantnim odredbama izmenjenog Zakona o vanparničnom postupku, kojim je revizija određena kao obavezna. Nakon četiri godine dugog sudskog postupka, u kome su advokati Komiteta pravnika za ljudska prava zastupali D. D. i tokom kojeg je održano niz ročišta, saslušano više svedoka i obavljena dva veštačenja, nadležni sud je u septembru 2019. godine doneo odluku kojom se D. D. u potpunosti vraća poslovna sposobnost. Ovo je samo jedan od primera iz prakse Komiteta pravnika za ljudska prava koji pokazuje ozbiljnost posledica jednog takvog postupka na život lica o čijim se pravima odlučuje. Ističemo, takođe, da ovakav ishod postupka u praksi ne predstavlja pravilo već izuzetak. U većini slučajeva lišenja, odnosno vraćanja poslovne sposobnosti, radi se o pravima lica koja su pre pokretanja postupaka samostalno živela i samostalno se starala o svojim pravima i obavezama.

Postupci iseljenja i pravo na dom

Komitet pravnika za ljudska prava zastupao je porodicu S. u decenijski dugom parničnom postupku, štiteći njihovo pravo na dom. Z.S. je dugi niz godina bio zaposlen u državnom preduzeću i bio je prvi na rang listi kada mu je i dodeljen stan na trajno korišćenje. Međutim, kako je došlo do eksproprijacije ove nepokretnosti u korist Direkcije za gradsko građevinsko zemljište i izgradnju grada Beograda, a potom i rušenja radi izgradnje nove stambene zgrade, porodica S. je preseljena u drugi stan, bez sticanja trajnog prava na stanu, uz usmeno obećanje da će njegovo stambeno pitanje biti trajno rešeno u najkraćem mogućem roku.

S obzirom da nije bilo pravnog osnova za korišćenje novog stana u važećim zakonima Republike Srbije, ovo javno preduzeće 2001. godine pokreće postupak za iseljenje ove, socijalno ugrožene porodice, umesto rešavanja njihovog stambenog pitanja. Od tada počinje i borba porodice S. za (pravo na) dom. Kroz niz zahteva za odlaganje izvršenja i žalbi protiv odluka o iseljenju, Z.S. je kao jedino rešenje preostalo i podnošenje tužbe protiv Direkcije, radi dodele adekvatnog smeštaja, kao što mu je obećano. Tako je 2008. godine i započet sudski postupak, koji je okončan nakon više od jedne decenije.

Kao punomoćnici tužioca, advokati Jukoma precizirali su tužbeni zahtev, budući da u domaćim zakonima tužilac zaista i nije imao osnov da sa porodicom boravi u stanu. Sa druge strane, ukazali smo sudu na odredbe Evropske konvencije o ljudskim pravima i drugih međunarodnih dokumenata koje garantuju pravo na dom, kao i na bogatu praksu Evropskog suda za ljudska prava.

Decembra 2019. godine, Prvi osnovni sud u Beogradu doneo je prvostepenu presudu kojom je utvrdio pravo trajnog korišćenja pomenutog stana u korist porodice S., pozivajući se na član 8 stav 1 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. Sud je ocenio da predmetni stan, iako nije u vlasništvu porodice S. za njih predstavlja jedini dom sa kojim su trajno povezani, budući da u njemu žive dvadeset punih godina. Sud je konstatovao da bi iseljenje tužioca u konkretnom slučaju predstavljalo neopravdano mešanje u njegovo pravo na dom i da bi iseljenjem ova porodica ostala bez jedinog smeštaja.

Osim što je odluka zasnovana na odredbama Evropske konvencije, u njoj je i obrazloženo i nekoliko relevantnih odluka Evropskog suda, ali i sproveden tzv. „trodelni test srazmernosti“, kojim se zapravo ispituje 1) da li je mešanje (u ovom slučaju iseljenje) zasnovano na zakonu, 2) da li teži legitimnom cilju, i na kraju 3) da li je mešanje neophodno u demokratskom društvu. Ukoliko je odgovor na bilo koje od navedena tri pitanja negativno, mešanje države nije dozvoljeno, odnosno dovodi do povrede određenog prava, u ovom slučaju prava na dom. Tako, sud utvrđuje da, iako je zahtev za iseljenjem zasnovan na zakonu, tuženi nije dokazao legitiman cilj a mešanje nije bilo neophodno u demokratskom društvu, te postoji povreda člana 8 Konvencije.

Presudom, koja još uvek nije pravnosnažna, sud je pružio pravnu zaštitu porodici S., utvrdio da im pripada pravo na trajno korišćenje spornog stana i obavezao javno preduzeće, kao nosioca prava, da ovo pravo prizna i trpi.

Pravo na imovinu i suđenje u razumnom roku

Slučaj Barbalić – povreda prava na imovinu – predstavka Evropskom sudu za ljudska prava

Slučaj Barbalić poznat je medijima u Srbiji još od 1997. godine. Porodica Barbalić živela je u Zemunu, u stanu na kom je imala stanarsko pravo od 1966. godine. Te 1997. godine, dok je porodica bila na godišnjem odmoru, van zemlje, njihove stvari iz stana su iseljene, a u stan je useljena članica Srpske radikalne stranke, koja je ubrzo potom stan i otkupila od opštine Zemun. Od tada, porodica Barbalić je vodila nekoliko parničnih i upravnih postupaka pokušavajući da dokaže da je bespravno iseljena iz stana. Njihove privatne stvari koje su se nalazile u stanu im nikada nisu predate. Čitav slučaj pratila je intenzivna medijska kampanja koju je predvodio funkcioner Srpske radikalne stranke, Vojislav Šešelji, koji je pred Mehanizmom za međunarodne krivične sudove pravnosnažno osuđen na 10 godina zatvora za progon, deportacije i druga nečovečna dela. Bezbednost porodice Barbalić bila je ugrožena čestim napadima u medijima, budući da je Vojislav Šešelji, koji je tada bio predsednik opštine Zemun, javno mahao putovnicom tada maloletnog D. B. i govorio kako „hrvatsko

dete ne može ići u srpsko obdanište“. Napadnut je čak i advokat porodice Barbalić, Nikola Barović, a za napad je bio osuđen telohranitelj Vojislava Šešelji.

Od 1997. godine do 2013. godine vođen je postupak pred domaćim sudovima, koji je okončan presudom Apelacionog suda u Beogradu. Protiv ove presude, Komitet pravnika za ljudska prava, podneo je ustavnu žalbu Ustavnom sudu Srbije 2015. godine, tvrdeći da je porodici Barbalić povređeno pravo na pravično suđenje, uključujući i suđenje u razumnom roku, kao i pravo na imovinu. Ustavnom sudu Srbije bilo je potrebno čak pet godina da odgovori na ovu ustavnu žalbu. Odlukom iz maja 2019. godine, od svih zahteva Komiteta pravnika za ljudska prava, usvojen je samo zahtev za utvrđenje da je došlo do povrede prava na suđenje u razumnom roku i podnositelju je dosuđena naknada nematerijalne štete u iznosu od 600 evra u dinarskoj protivvrednosti. U ostalom delu zahtev je odbijen ili odbačen.

Pravni tim Komiteta pravnika za ljudska prava, smatrajući da se radi o politički motivisanoj odluci i da Ustavni sud nije sagledao sve pravne aspekte problema koji su se dogodili porodici Barbalić, u novembru 2019. godine podneo je predstavku Evropskom sudu za ljudska prava, pozivajući se na to da naknada od 600 evra u dinarskoj protivvrednosti ne može biti dovoljna naknada za suđenje u razumnom roku ako se ima u vidu da je predmet suđenja koje je nerazumno dugo trajalo bio porodični dom. Dodatno, smatrali smo da postoji povreda prava na imovinu, budući da je porodica Barbalić podnela zahtev za otkup stana koji je bio predmet spora, ali da država ovaj otkup nije omogućila, šta više, omogućila je proterivanje porodice iz Srbije. Porodica Barbalić nije u Srbiji našla pravdu i razumevanje za zlodela iz ratnog perioda Srbije i ostala je uskraćena za adekvatnu kompenzaciju, ali verujemo da će Evropski sud za ljudska prava, kao međunarodni sud, koji nije izložen lokalnim uticajima i predrasudama prepoznati i priznati nepravdu koja traje sada već 23 godine.

Postupak naplate dugova državnih preduzeća kroz zaštitu prava na suđenje u razumnom roku

B. M. je penzionerka koja živi od invalidske penzije i koja 22 godine nije uspjela da naplati garantovanu zaradu za dve godine rada od državnog preduzeća Utva Pančevo, koje i danas postoji i radi. Na osnovu prigovora prema tada novom zakonu, Osnovni sud u Pančevu doneo je Rešenje R 4 (I) 3/16 od 13.6.2016. godine kojim se utvrđuje povreda prava na suđenje u razumnom roku u izvršnom postupku i nalaže postupajućoj sudiji da u roku od 15 dana preduzme aktivne procesne radnje u navedenom predmetu, te uputi zaključak izvršnom poveriocu. Kako izvršenje nije sprovedeno ni godinu dana nakon usvajanja prigovora, B. M. se, u junu 2017. godine, obratila Jukomu za pomoć.

Jukomova advokatica je podnela tužbu za novčano obeštećenje i naknadu imovinske štete, s obzirom da je za neefikasnost pravne zaštite u naplati zarade od državnog preduzeća odgovorna Republika Srbija. S obzirom da je tužilja tražila da naplati dug koji je nastao 1998. godine, u postupku je bilo neophodno da se veštačenjem utvrdi koliki je danas iznos duga sa kamatom. Zbog svog lošeg imovinskog stanja, tužilja je zahtevala oslobađanje od plaćanja troškova postupka, što podrazumeva da sud svojim sredstvima isplati veštaka.

Nakon dva održana ročišta, zahvaljujući ovako postavljenom zahtevu, Utva je u januaru 2018. godine, na račun javne izvršiteljke sa blokiranog računa „dobrovoljno”, posle 20 godina, uplatila iznos koji se kao dug vodio kod NBS.

Osnovni sud u Pančevu odlučio je o predlogu o oslobađanju od troškova postupka tek nakon 18 meseci od podnošenja predloga i nakon podnete pritužbe na postupanje koju je Jukom uputio predsedniku tog suda. Pritužba je ocenjena kao osnovana, a predlog za oslobađanje od plaćanja troškova postupka odbijen 25.12.2018. godine. U obrazloženju odluke o odbijanju navodi se da je tužilja predložila veštačenje, pa potom i dopunsko veštačenje, te da je sud stava da tužilja treba da snosi ove troškove. Zakon o parničnom postupku u članu 168 stav 4 propisuje da prilikom donošenja odluke o oslobađanju od plaćanja troškova postupka sud ceni sve okolnosti, a naročito

uzima u obzir vrednost predmeta spora, broj lica koje stranka izdržava i prihode i imovinu koje imaju stranaka i članovi njene porodice. Kako nijedno od pomenutih merila sud u slučaju tužilje B. M. nije cenio, žalba Jukoma na ovakvu odluku je usvojena, a odluka ukinuta i vraćena sudu na ponovno odlučivanje.

Prvostepeni postupak pred Osnovnim sudom u Pančevu okončan je u decembru 2019. godine donošenjem presude kojom se država Srbija smatra odgovornom za štetu nastalu neizvršenjem poravnjanja pred Opštinskim sudom u Pančevu P. br. 991/98 od 21.4.1998. Ovom presudom delimično je usvojen tužbeni zahtev B.M. pa je tužena Republika Srbija obavezana da na ime novčanog obeštećenja zbog pretrpljene povrede prava na suđenje u razumnom roku isplati iznos od 700 evra u dinarskoj protivvrednosti, umesto traženih 3.000 evra. Sud je u presudi istakao da je dosuđeni iznos od 700 evra „adekvatna satisfakcija tužilji” (za više od 19 godina trajanja postupka izvršenja). Advokatica Jukoma izjavila je žalbu na ovaj deo presude, pozivajući se pre svega na praksu Evropskog suda za ljudska prava koji je u nizu slučajeva u presudi *Savić i drugi protiv Srbije* već ukazao da su iznosi koji su dosuđivani u Srbiji značajno niži u poređenju sa iznosima dosuđenim za uporediva kašnjenja u praksi Evropskog suda. Odluka kojom se B.M. oslobađa od plaćanja celokupnih troškova postupka u ovom predmetu doneta je tek 04.12.2019. godine u sklopu prvostepene presude.

Oblast medija

Politička prava pred pravosuđem: Učešće udruženja građana u ostvarivanju javnog interesa u elektronskim medijima

Regulatorno telo za elektronske medije-REM, i Savet REM-a, kao telo koje donosi odluke, ima ključnu ulogu u obezbeđivanju javnog interesa. Pravo i dužnost da predlože člana Saveta imaju udruženja čiji su ciljevi ostvarivanje slobode izražavanja i zaštita dece, a koja ispunjavaju određene uslove. Zakon o elektronskim medijima propisuje složen postupak za kandidovanje i ispitivanje kandidata civilnog društva u Narodnoj skupštini. Prolazeći kroz postupak izbora 2015. godine, kandidatura udruženja čiji su ciljevi ostvarivanje slobode izražavanja i za-

štita dece je nailazila na brojne prepreke, zbog čega smo imali i zahtev za autentično tumačenje zakona u pogledu izbora. Nakon što su kandidati – Milan Antonijević i Snežana Stojanović Plavšić, saslušani pred odborom, njihove kandidature stavljene su na glasanje na plenumu Narodne skupštine i većina poslanika se, prilikom glasanja, uzdržala od glasanja.

Udruženja su smatrala da Upravni sud treba da zaštiti njihov pravni interes da jedan od kandidata bude izabran. Zakon je predvideo da se smatra izabranim onaj kandidat koji dobije većinu glasova. U zakonu nema reči o tome šta se dešava ako se to ne dogodi. Zbog toga se smatralo da postoji s jedne strane obaveza Narodne skupštine da jednog od dva kandidata izabere, jer to može biti jedini smisao celog postupka i javni interes, na kraju krajeva, nalaže da jedno značajno telo po društvo funkcioniše u punom obimu.

Sve ove navode udruženja su pretočila novembra 2016. godine u tužbu protiv akta Narodne skupštine i podnela Upravnom sudu, koji je inače i nadležan za izborne sporove. Nakon tri godine, Upravni sud je odlučio da tužba nije dozvoljena, dakle da kandidati samim tim ne uživaju pravnu zaštitu. Postupak je u potpunosti obesmišljen samom činjenicom da se na odluku čekalo tri godine.

Još jednom se pokazalo da Republika Srbija ima zakone koji su pisani za demokratsko društvo i pretpostavljaju postojanje demokratskih vrednosti, ali da su u odsustvu tih pretpostavki oni mrtvo slovo na papiru. Nijedan sud u Srbiji nije nadležan da odlukom donese demokratiju u Narodnu skupštinu. To dalje znači da predstavnik civilnog društva u REMU-u nije izbor civilnog društva već je isključivi izbor vladajuće većine.

Radna prava novinara

Antonela Riha, nekadašnja urednica političke rubrike NINA, dobila potpuno zadovoljenje nakon nezakonitog otkaza

Apelacioni sud u Beogradu potvrdio je prvostepenu presudu i obavezao NIN da vrati nekadašnju uredni-

cu političke rubrike, Antonelu Rihu na poslove koje odgovaraju njenim kvalifikacijama. Nekadašnja urednica političke rubrike dobila je nezakonit otkaz 16. aprila 2015. godine, u vreme kada je kompanija Ringier Axel Springer, u okviru koje posluje NIN, otpustila nekoliko desetina radnika, među kojima su bile samohrane majke i novinari pred penzionisanjem.

Da podsetimo, prvostepenom presudom od marta 2018. godine, Prvi osnovni sud u Beogradu je poništio, kao nezakonito, rešenje tuženog NIN d.o.o. i istovremeno obavezao tuženog da Antonelu Rihu vrati na radno mesto u skladu sa kvalifikacijama tužilje. U obrazloženju je navedeno i da je sud imao u vidu i to da se do otkaza tužilji nikada nije desilo da politička rubrika ostane bez urednika, a da je sve vreme postojala potreba za radnim mestom urednika političke rubrike.

Drugostepena presuda je doneta u avgustu 2019. godine i u potpunosti je potvrdila odluke i stavove prvostepenog suda. Punomoćnici i zastupnici kompanije Ringier Axel Springer, nakon pregovora o odgovarajućem radnom mestu, ponudili su Rihi ponovno uvođenje pozicije urednika političke rubrike. Kako je sam postupak do pravnosnažnosti trajao pune četiri godine, Antonela Riha nije prihvatila vraćanje na radno mesto. Ringier Axel Springer je u potpunosti nadoknadio štetu Rihi koja je nastala nezakonitim otkazom.

Odgovornost medija za govor mržnje prema albanskoj nacionalnoj manjini

Apelacioni sud u Beogradu je u aprilu 2019. godine, nakon šest godina suđenja, u predmetu Komiteta pravnika za ljudska prava protiv Kurira, koji je po zakonu označen kao hitan, potvrdio presudu Višeg suda u Beogradu i utvrdio odgovornost urednika „Kurir info“ za govor mržnje prema albanskoj nacionalnoj manjini.

Odgovornost urednika je utvrđena jer nije sprečeno objavljivanje komentara koji povećavaju tenzije među građanima Republike Srbije, na taj način što se nacionalna manjina stavlja u nepovoljniji položaj.

Stotine diskriminatornih komentara, među kojima su „Ma pravi je Albanac. (...) Ne bi me čudilo da ovakav učestvuje u prodaji organa srpskih žrtava”, Zbog ovakvih će za 50 godina na hramu Svetog Save da se vijori albanska zastava. Braćo Srbi osvestite se...” „Evo zanimacije za navijače a ne da se međusobno tuku. Ovakvi bi im trebali biti domaći zadatak. „Ovu budalu pod hitno integrisati u temelj neke buduće zgrade!”, **izazvani su tekstem „Bruka: Čedin direktor slavio Dan albanske zastave” koji je objavljen novembra 2012. godine na portalu „Kurir info”**.

Sud je utvrdio da sporni tekst, sam po sebi, ne sadrži govor mržnje, ocenjujući da autorka teksta nije imala nameru da izazove mržnju. Zakon o zabrani diskriminacije uopšte ne predviđa da je namera neophodna da bi se utvrdilo postojanje govora mržnje. Ovi komentari potvrđuju da je tekst izazvao i širio mržnju i jasan su pokazatelj zbog čega je, i prema slovu zakona, namera autora u potpunosti irelevantna, što je sud propustio da utvrdi.

Položaj nacionalnih manjina u Srbiji uslovljen je dnevno-političkim potrebama zbog čega mnogi pripadnici manjinskih grupa svakodnevno trpe diskriminaciju. Komitet pravnika za ljudska prava je vodio ovaj postupak sa namerom da se javnim glasilima prenese poruka o njihovoj odgovornosti za stvaranje nepovoljne društvene klime prema manjinama.

03

Zaštita

ljudskih prava

u 2019. godini

- aktualna

pitanja

1. Srbija između institucija i standarda Saveta Evrope

Izmenе krivičnog zakonodavstva: odmazda bez javne rasprave

U maju 2019. godine usvojene su izmene i dopune Krivičnog zakonika Srbije kojima je ozbiljno pooštrena kaznena politika za brojna krivična dela i, uprkos intenzivnom protivljenju stručne javnosti, uvedena je kazna doživotnog zatvora u kazneni sistem Srbije. Sama po sebi kazna doživotnog zatvora ne bi bila toliko sporna, da kod pojedinih krivičnih dela za koja se može izreći ova sankcija nije zakonom isključena mogućnost uslovnog otpusta za osuđene. Na ovakvo zakonsko rešenje reagovala su brojna stručkovna udruženja, kao i međunarodne organizacije, a stručna javnost smatra i da je Srbija postupila su-

Milena Vasić, advokatica Jukom-a

protro svojim obavezama koje je prihvatila ratifikacijom Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda u delu koji se odnosi na zabranu mučenja, nečovečnog i ponižavajućeg postupanja.

Osim zakonskih rešenja i sam proces donošenja zakona bio je sporan. Tekst Nacrta javnost je mogla da vidi tek nekoliko dana pre njegovog pojavljivanja pred poslanicima u Narodnoj skupštini u formi predloga, a javne rasprave, u kojoj bi zainteresovana stručna lica mogla izložiti svoje komentare uopšte nije bilo.

Nacrt zakona o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika izrađen je uz jasno i javno protivljenje predstavnika pravne profesije iz svih oblasti – sudija, tužilaca, advokata i nevladinih organizacija, izuzev jedne fondacije koja je podnela Narodnu inicijativu za izmenu zakona.

Komitet pravnika za ljudska prava se u aprilu 2019. godine obratio Ministarstvu pravde otvorenim pismom kojim smo, uz svu stručnu argumentaciju zašto ovakvo rešenje smatramo neustavnim, istakli: „Smatramo da se ovako drastične izmene u krivičnom zakonodavstvu ne smeju donositi brzopletu i parcijalno, već da moraju biti rezultat sveobuhvatnog pristupa. Pozivamo Ministarstvo da navedeni Nacrt povuče i da formira novu radnu grupu za reformu krivičnog zakonodavstva u kojoj će se ovim izmenama pristupiti studiozno, uz poštovanje Ustava Republike Srbije, ratifikovanih međunarodnih ugovora, jedinstvenih metodoloških pravila za izradu propisa, kao i mišljenja stručnih udruženja i pojedinaca iznesenih u adekvatnoj javnoj raspravi”. Sve vreme smo, u naporima da nas čuju državni organi koji nisu otvorili javnu raspravu, vodili aktivnu medijsku kampanju da se ova odluka preispita. Vlada Srbije je, uprkos svim reakcijama stručne javnosti, uputila Predlog zakona Narodnoj skupštini. Izveštaj Evropske komisije o napretku Srbije za 2019. godinu se osvrće na izmene krivičnog zakonodavstva u Srbiji i ističe potrebu za procenom usaglašenosti ovih izmena sa Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. Vlada Srbije je, uprkos svim reakcijama stručne javnosti, uputila Predlog zakona Narodnoj skupštini.

U obrazloženju ministarstva za donošenje zakona navodi se: „Treba imati u vidu da je stalna radna grupa za izmene i dopune Krivičnog zakonika Ministarstva pravde još tokom 2015. godine, dakle pre donošenja predmetne inicijative, razmatrala pitanje uvođenja kazne doživotnog zatvora koja bi zamenila postojeću najvišu zaprećenu kaznu zatvora od 30 do 40 godina. Ovo pitanje našlo se i na javnoj raspravi, gde je bilo zatraženo od stručne javnosti da iskaže svoje mišljenje o tome. Pitanje uvođenja doživotnog zatvora uzburkalo je stručnu javnost, navelo je na razmišljanja, razgovore, polemike i po prirodi stvari otvorilo i mnoga druga pitanja. Ministarstvo pravde je tada zaključilo da nije moguće dati konačni sud o tome, jer je stručna javnost po ovom pitanju podeljena.“

Ministarstvo ne obrazlaže na osnovu čega je zaključeno da su se četiri godine kasnije stekli uslovi da se uvede kazna doživotnog zatvora, ali nas u jednom delu obrazloženja uverava da kazna doživotnog zatvora može biti humanija od kazne u trajanju od 30 do 40 godina:

„Ukoliko osuđeni koji je izdržavao kaznu u trajanju od 40 godina bude pred kraj svog života pušten na slobodu, postavlja se pitanje šta on time dobija s obzirom da je po pravilu bez sredstava za život, u dubokoj starosti, sa prekinutim vezama sa porodicom i prijateljima.“

Ustav Srbije izričito navodi da se dostignuti nivo ljudskih i manjinskih prava ne može smanjivati. Kazna od 30 do 40 godina zamenila je svojevremeno smrtnu kaznu. Vraćanje na strožu kaznu predstavlja upravo retrogradno kretanje ka smanjenju obima ljudskih prava. Ovde naročito treba imati u vidu da za pojedina dela, poput teškog ubistva, za koje je zaprećena kazna doživotnog zatvora, nije dozvoljen uslovni otpust, što je direktno suprotno brojnim međunarodnim ugovorima koji zabranjuju mučenje, nečovečno i ponižavajuće postupanje i kažnjavanje. Ovo u prevodu znači da Srbiju čeka plaćanje odšteta pred Evropskim sudom za ljudska prava zbog kršenja Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama.

Evropski sud za ljudska prava je jasno stao na stanovište da praksa zabrane uslovnog otpusta u slučajevima izricanja kazne doživotnog zatvora nije u skladu sa Evropskom konvencijom, budući da osuđenom na kaznu doživotnog zatvora mora biti pružena zakonska mogućnost da se nakon određenog vremena preispita da li su se stekli uslovi za njegovo puštanje na uslovnu slobodu. Ovo ne znači da osuđenik mora biti i pušten na slobodu, već samo da mora imati pravo da se njegovo puštanje na slobodu preispita.

Prosta izolacija osuđenog lica do kraja života, bez mogućnosti uslovnog otpusta, pored toga što predstavlja akt torture države nad pojedincem, predstavlja opasnost da će tako izolovan pojedinac, koji zna da neće imati mogućnost da bude pušten na slobodu, biti slobodan da u toku izvršenja kazne zatvora ponovi bilo koje krivično delo, bez straha od strože krivične sankcije.

Šta će promeniti kazna doživotnog zatvora u našem društvu? Sama po sebi, ona nema kapacitet da utiče na stopu kriminaliteta u Srbiji, niti na smanjenje izvršenja krivičnih dela za koja je propisana, budući da učinioci ovih krivičnih dela ne preispituju odluku da izvrše novo delo zbog straha od sankcije. To nam najslikovitije ilustruju države koje još uvek imaju smrtnu kaznu u svojim zakonima, a koje nisu iskoristile navedena krivična dela. Izvesnost krivičnog gonjenja i kažnjavanja, sa druge strane predstavlja supstancijalni element koji može uticati na to da učinilac krivičnog dela preispita svoju odluku. Međutim, ni u jednom predloženom propisu se ne predviđaju politike jačanja kapaciteta javnog tužilaštva ili policije, koji su zaduženi za gonjenje učinilaca i sprovođenje istrage.

Ministarstvo nas uverava i da pooštavanje kaznene politike u smeru povećanja zatvorskih kazni neće zahtevati sredstva iz budžeta Republike Srbije neophodna za sprovođenje ovog zakona. Prenatrpanost zatvora u Srbiji konstatovana je brojnim izveštajima Nacionalnog preventivnog mehanizma, kao i međunarodnih tela poput Komiteta Saveta Evrope za sprečavanje mučenja. Rezultati ove reforme su u direktnoj suprotnosti sa Akcionim planom za Poglavlje 23, koji predviđa brojne mere za smanjenje zatvorske populacije. Povećanje broja zatvorenika direktno će uticati i na neophodnost povećanja broja zaposlenih u Upravi za izvršenje krivičnih sankcija. Za sve ovo neophodan je novac. Novac koji neće otići u fond za žrtve krivičnih dela, koji država kategorički odbija da formira, već u zatvorski sistem.

Izmene Krivičnog zakonika nam donose i nove obavezne otežavajuće okolnosti za višestruki povrat, bez obzira na to da li je prethodna osuda bila za isto ili slično krivično delo, što značajno smanjuje ulogu sudije u individualizaciji krivične sankcije. Sud će morati strože da kazni nekoga ko je u prethodnih pet godina pravosnažno osuđen, bez obzira o kom delu se radi. Ovakvo rešenje je odavno opravdano napušteno u domaćem krivičnom zakonodavstvu, budući da se učinilac strože kažnjava zbog dela za koje je već kažnjen, odnosno osuđen, a koje uopšte ne mora biti u vezi sa delom zbog koga mu se sada sudi. Tako, na primer, ako neko bude kažnjen za krivično delo utaje poreza i u narednih pet godina učini krivično delo u vezi

sa saobraćajem, bez obzira na to što ova dela nisu povezana i ne govore ništa o sklonosti određenog lica kriminalitetu, moraće da trpi strožu sankciju, bez mogućnosti da sudija, u skladu sa svojim uverenjem i zakonom propisanim otežavajućim i olakšavajućim okolnostima, odredi kaznu kakvu smatra adekvatnom.

Uveravanje ministarstva pravde i predsednika države, koji je mimo svojih nadležnosti ove izmene najavio još krajem 2018, da se krivično zakonodavstvo menja da bi se pomoglo žrtvama – neosnovano je, budući da su mnogi apeli nevladinih organizacija i aktivistkinja da se izmeni definicija silovanja, da se formira poseban fond za naknadu štete žrtvama, da se poveća obim prava i zaštita oštećenih u krivičnom postupku, ostali bez odgovora. Čak i sada, kada se preko noći pristupilo izmenama krivičnog zakonodavstva, struka nije saslušana u pogledu ovih predloga.

U novembru 2019. godine zajedno sa Beogradskim centrom za ljudska prava i Timom za ljudska prava UN u Srbiji organizovali smo ekspertsku konferenciju na koju su bili pozvani relevantni domaći i međunarodni eksperti za krivično pravo, uključujući bivše sudije Ustavnog suda, profesore univerziteta, eksperte međunarodnih organizacija i brojne druge stručnjake, koji su se jednoglasno složili da ovakve izmene krivičnog zakonodavstva i način na koji su one uvedene u pravni sistem Srbije urušavaju ustavnopravni poredak Srbije.

Na kraju, osvrnimo se na razloge za vođenje krivičnog postupka i svrhu kažnjavanja sa samog početka teksta zakona, koji je takođe izmenjen. Tu su dodate pravednost i srazmernost između učinjenog dela i težine krivične sankcije. Krivična sankcija treba da predstavlja neko „zlo“ koje učinilac trpi, a koje će kako konkretnog učinioca, tako i ostale pripadnike društva odvratiti od izvršenja krivičnog dela. To su takozvane individualna i generalna prevencija. Imajući u vidu sve izmene koje smo pomenuli, zaokružene novom svrhom kažnjavanja, odnosno uvođenjem pravednosti i srazmernosti između dela i učinjene sankcije, jasno je da se zapravo uvodi element odmazde, koji mnogo više liči na pravilo „oko za oko, zub za zub“ iz Dušanovog zakonika, nego na savremenu kodifikaciju krivičnog prava.

Jovanović protiv Srbije: sedam godina od donošenja presude Evropskog suda za ljudska prava do Zakona o nestalim bebama

U martu 2013. godine Evropski sud za ljudska prava objavio je presudu u slučaju Jovanović protiv Srbije. Sud je utvrdio da je Srbija prekršila član 8 Konvencije i povredila pravo podnositeljke predstavke, Zorice Jovanović, na porodični život, tako što nije sprovela efikasnu istragu kojom bi utvrdila činjenice koje su vezane za nestanak novorođene bebe podnositeljke. Naime, podnositeljka predstavke je tvrdila da je njeno dete 72 sata posle porođaja (1983. god.) nije preminulo, već da joj je bilo protivpravno oduzeto za vreme njenog boravka u Zdravstvenom centru u Čupriji. Imajući u vidu da obdukcioni nalaz nikada nije dobila, kao ni telo deteta, podnositeljka predstavke je podnela krivičnu prijavu Opštinskom javnom tužilaštvu u Čupriji. Nadležno tužilaštvo je odlučilo da nema mesta krivičnom gonjenju bez ikakvog obrazloženja odbacivanja krivične prijave ili dokaza da je izvedena neka od istražnih radnji.

Evropski sud za ljudska prava dosudio je podnositeljki predstavke naknadu od 10 000 eura nematerijalne štete. Sud je obavezao Republiku Srbiju da sprovede i određene mere opšte prirode, budući da je ovaj problem identifikovao kao sistemski i **da u roku od jedne godine od nastupanja pravnosnažnosti presude preduzme odgovarajuće mere** u cilju ustanovljavanja mehanizma koji bi omogućio svim roditeljima u sličnim situacijama da dobiju odgovarajuće odgovore i naknadu. Pri tome, nezavisno telo sa odgovarajućim ovlašćenjima bi trebalo da nadzire ovaj proces, u kome bi mogli da budu dati verodostojni odgovori u vezi sa sudbinom svakog deteta, kao i da se ponudi odgovarajuća kompenzacija roditeljima nestale dece. Prema preporuci Zaštitnika građana, sud je sugerisao da ovo bude urađeno putem *lex specialis*-a.

Komitet pravnika za ljudska prava intenzivno je pratio izvršenje ove presude Evropskog suda za ljudska prava od njenog donošenja o čemu smo već pisali u prethodnim godišnjim izveštajima, pa će u ovom delu fokus biti samo na novim informacijama i događajima. Nakon nekoliko rezolucija Komiteta ministara Saveta Evrope kome smo se neumorno obraćali i izveštavali o (ne)aktivnostima Srbije na implementaciji presude Jovanović protiv Srbije, kao i poseta visokih službenika iz Odeljenja za izvršenje presu-

da, Predlog Zakona o utvrđivanju činjenica o statusu novorođene dece za koju se sumnja da su nestala iz porodilišta u Republici Srbiji našao se na dnevnom redu u Narodnoj skupštini Srbije, neposredno pred raspuštanje skupštine zbog raspisivanja redovnih parlamentarnih izbora. Ovaj nacrt je glasno i javno bio kritikovan nekoliko godina unazad kako od samih roditelja nestalih beba, tako i od brojnih stručnih udruženja, o čemu je Jukom već pisao i izveštavao javnost u Srbiji preko svojih publikacija i medija. Srbiji se žurilo da, pred samo raspuštanje skupštine, u februaru donese zakon, zbog najavljene sednice Komiteta ministara Saveta Evrope gde bi ovo pitanje izvesno bilo razmatrano i doneta rezolucija protiv Srbije čiji nacrt je već bio izrađen. Ova situacija je u izvesnom smislu predstavljala neočekivani obrt za roditelje nestalih beba, budući da je isti Predlog zakona bio duže od godinu dana u skupštinskoj proceduri, ali nije došao na dnevni red do samog kraja mandata poslanika iz ovog skupštinskog saziva.

Usled brojnih nedostataka u samom zakonskom tekstu, kao i postupka koji nije pružao garancije da će činjenice o nestaloj deci biti zaista utvrđene, roditelji su organizovali građansku akciju ispred Narodne skupštine Srbije, a podržala su ih brojna udruženja građana koja su pratila izvršenje ove presude i proces donošenja zakona među kojima su Astra, Inicijativa A11, kao i Komitet pravnika za ljudska prava. Pod pritiskom javnosti, Vlada Republike Srbije zakazala je sastanak sa roditeljima nestalih beba na kom su usaglašeni amandmani na zakonski tekst. Amandmanima je predviđeno pre svega formiranje posebne nezavisne komisije koja bi se bavila prikupljanjem činjenica o statusu nestale novorođene dece, koju će činiti predstavnici odgovarajućih držanih organa, ali i predstavnici udruženja roditelja nestale dece. Zadatak Komisije, koja bi trebalo da bude formirana 30 dana od početka primene zakona, je da prikuplja i obrađuje sve činjenice i podatke koji se nalaze u posedu pravosudnih organa, policije, medicinskih ustanova, matičnih službi, pogrebnih preduzeća, Centara za socijalni rad, i svih drugih državnih organa koji bi mogli da imaju činjenice i saznanja koja se odnose na oduzimanje i trgovinu novorođenom decom. Proširen je krug lica koja mogu podneti predlog za utvrđivanje statusa deteta za koje se sumnja da je nestalo, pa tako, ovaj predlog može podneti i lice koje sumnja u svoje poreklo. Napravljena je intervencija i u član koji reguliše okončavanje postupka na koji je bilo dosta zamermki strukovnih udruženja, pa je dodat stav koji glasi:

„Pravnosnažno rešenje kojim je sud konstatovao da ne može da se utvrdi status nestalog novorođenog deteta ne sprečava predlagača da ponovo pokrene

postupak o istoj stvari, ako je saznao nove činjenice ili našao ili stekao mogućnost da upotrebi nove dokaze”.

Na ovaj način se zajedničkim snagama došlo do rešenja koje je formalno bilo prihvatljivo pre svega roditeljima nestalih beba. Zakon je usvojen 29. februara 2020. godine, a njegova primena je odložena za tri meseca od stupanja na snagu.

Usvajanje zakona kojim je postignut kompromis između države i civilnog sektora jeste veliki korak u izvršenju presude Jovanović protiv Srbije i ostvarivanju prava brojnih roditelja koji sumnjaju da su im deca zaista preminula neposredno nakon rođenja. Ipak, samo po sebi donošenje zakona ne znači i izvršenje ove presude i postizanje pravde za sve roditelje. Komitet pravnika za ljudska prava će nastaviti sa praćenjem primene ovog zakona i izveštavanjem kako domaće i međunarodne javnosti, tako i međunarodnih institucija poput Komiteta ministara Saveta Evrope, a nadamo se da ćemo u sledećem godišnjem izveštaju moći da izvestimo o slučajevima u kojima su činjenice o nestaloj deci uspešno rasvetljene.

2. Formalno ka Evropskoj uniji: revizija AP za Poglavlje 23

Dugo najavljivana revizija Akcionog plana za Poglavlje 23 (Pravosuđe i osnovna prava) zvanično je otpočela početkom 2019. godine. I mada zvuči kao pozitivan korak i opredeljenje vlasti da radi na unapređenju ovog dokumenta, neophodno je naglasiti da revizija nije još jedan logičan korak na putu države ka Evropskoj uniji. Naime, proces revizije predstavljen je javnosti kao čisto usklađivanje strateškog dokumenta sa prelaznim merilima datim od strane Evropske komisije.

Kako stoji u pregovaračkom okviru Srbije, prelaзна merila će se, “po potrebi, posebno odnositi na usvajanje propisa i uspostavljanje i jačanje administrativnih struktura, kao i na prelazne rezultate u sprovođenju, a takođe će biti blisko povezana sa aktivnostima i glavnim rezultatima sprovođenja akcionih planova”. Dakle, ono što se podrazumeva je da sami akteri koji sprovode akcioni plan, u dobroj veri, prilagode aktivnosti koje se nalaze u dokumentu

prelaznim merilima, u smislu njihovog usmeravanja ili kvalitativnog poboljšanja ka specifičnijem odgovoru na cilj koji treba ispuniti.

Revizija akcionih planova u procesu pristupanja EU je korektivna mera koju je neophodno primeniti ukoliko dođe do problema u toku pregovaranja u poglavljima 23 i 24. Šira javnost u Srbiji informaciju o tome da Srbija revidira postojeći Akcioni plan za Poglavlje 23 dobila je na samom početku 2019. godine, uz pojašnjenje da se na istom radilo kroz celu 2018. godinu, koja je protekla u procesu konsultacija Ministarstva pravde sa svim subjektima odgovornim za implementaciju aktivnosti sadržanih u dokumentu.

• Revizija Akcionog plana za Poglavlje 23 u 2019. i 2020. godini

Nepune dve godine od usvajanja Akcionog plana za Poglavlje 23 i dobijanja prelaznih merila za ovo poglavlje, Srbija je toliko zaostajala u napretku i ispunjavanju predviđenih aktivnosti, da je bilo neophodno aktivirati korektivni mehanizam kako bi se adekvatno pristupilo ispunjavanju traženih reformi i usklađivanja iz oblasti nezavisnosti, efikasnosti i odgovornosti pravosuđa, borbe protiv korupcije i zaštite osnovnih prava i sloboda, poput slobode izražavanja, medija, prava na pristup pravdi ili zaštiti od diskriminacije.

Pregovarački okvir nas podseća da „pomenuti akcioni planovi kojima će se utvrditi prioriteta Srbije kada je reč o reformama, treba da se izrađuju kroz transparentan proces konsultacija sa svim relevantnim zainteresovanim stranama kako bi se obezbedila maksimalna podrška njihovom sprovođenju”. Trebalo bi podrazumevati da bi i postupak konsultacija i javne rasprave u pogledu revizije ovih dokumenta trebalo organizovati u istom maniru.

Ministarstvo pravde je, međutim, otvorilo javnu raspravu u pogledu prve verzije revidiranog Akcionog plana za Poglavlje 23 i dalo rok za pisane komentare civilnog društva kraći od 2 nedelje. Ovim povodom Radna grupa NKEU za Poglavlje 23 uputila je *Otvoreno pismo Ministarstvu pravde povodom javne rasprave o Prvom nacrtu revidiranog Akcionog plana za poglavlje 23*, kojim je tražena strukturirana verzija dokumenta i produžetak javne rasprave zbog važnosti ovog strateškog dokumenta, a kratkog roka za dostavljanje komentara.

Iako je Ministarstvo pravde uvažilo apel i produžilo raspravu za još dve nedelje, ovo je bio još jedan od

pokazatelja onoga na šta je civilno društvo ukazivalo i što je bilo predmet godišnjih izveštaja Evropske komisije o napretku Srbije, a to je da ne postoje osnovne garancije, niti univerzalno postupanje po zakonski predviđenom okviru održavanja javnih konsultacija, odnosno javnih rasprava. Ukoliko je konstantno potrebno podsećanje i naglašavanje važnosti struktuiranog i konstruktivnog uključivanja civilnog društva i eksperata u rasprave, onda je jasno da se odredbe zakona ne primenjuju dosledno.

Situacija u pogledu konsultacija povodom Akcionog plana relativno je poboljšana tokom 2019. godine, ali je i prostor za praćenje reformi iz Poglavlja 23, skoro potpuno zamenila diskusija o reviziji. Zajedno sa činjenicom da je prestalo objavljivanje izveštaja Saveta za praćenje sprovođenja Akcionog plana za Poglavlje 23, civilno društvo koje prati napredak, bilo u individualnom organizacionom kapacitetu ili kroz rad Nacionalnog konventa o Evropskoj uniji (NKEU), ostalo je u skoro potpunom mraku u pogledu toga šta su institucije uradile u prethodnoj godini iz oblasti obuhvaćenim poglavljem.

Radna grupa NKEU za Poglavlje 23 uputila je više od 200 posebnih komentara na konkretne aktivnosti revidiranog dokumenta. Nešto više od polovine komentara je usvojeno i u određenoj meri inkorporirano u verziju koja je poslata Evropskoj komisiji u maju 2019. godine. Komentari koji nisu usvajani ukazali su upravo na sve one ključne nedostatke kada je u pitanju negovanje vladavine prava u Srbiji i odnosili su se na oživljavanje procesa izmene Ustava u cilju veće nezavisnosti pravosuđa, ispunjenje preporuka u oblasti poboljšanja slobodnog pristupa informacijama od javnog značaja, unapređenje položaja nezavisnih institucija, kao i unapređenje slobode medija.

Nakon što je usklađena verzija dokumenta sa komentarima civilnog društva dobila i komentare Evropske komisije, koji se suštinski nisu razlikovali od onih koje su organizacije i profesionalna udruženja uputili, Ministarstvo je organizovalo još jedan niz konsultacija, ovog puta rezervisanog samo za članice NKEU. Komentar Radne grupe NKEU za Poglavlje 23 zvanično je upućen Ministarstvu pravde svega dva dana pre proglašenja vanrednog stanja povodom izbijanja epidemije COVID-19 virusa, što je zamrzlo proces. Odgovor na iste se tek očekuje.

Sklanjanje fokusa sa reformi i posledice u vanrednom stanju

Koje su posledice stavljanja fokusa vlasti na reformu dokumenta umesto na stvarne reforme? Posmatrajući iz perspektive sada već završenog vanrednog stanja, sve ono na šta je već niz godina ukazivano da značajno urušava institucije, koje stoje kao odbrana vladavine prava i osnovnih sloboda, sada naročito dolazi do izražaja. Narodne skupštine, kao zakonodavna grana vlasti i glavni kontrolni mehanizam, dosegla je svoj krah, potpunom suspenzijom rada sa samim početkom vanrednog stanja. Ovo je omogućilo apsolutnu koncentraciju odluka u izvršnoj vlasti. Nepostojanje prostora za nerežimske medije, sada će dovesti do situacije da neka apsolutna prava budu ugrožena, upravo zbog nepostojanja načina da određene informacije dođu do građana uopšte ili bar pravovremeno.

Pojedinim merama kojima se ugrožavaju pravo na pravično suđenje, sloboda izražavanja, kao i diskriminišu pojedini delovi društva, samo se pokazuje da vlast apsolutno ne shvata značaj prethodno predlaganih reformi u cilju prihvatanja pojedinih demokratskih vrednosti. U ovom trenutku potrebno je posebno usmeriti napore na osnaživanje i davanje prostora dosta oslabljenim nezavisnim institucijama.

3. Narušeni kapaciteti organizacija i institucija za zaštitu prava

Pretnje i pritisci Advokatske komore Beograda advokatima koji saraduju sa organizacijama civilnog društva

Sistem besplatne pravne pomoći postavljen je usvajanjem Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći novembra 2018. godine, čime je, nakon 12 godina, ispunjena ustavna obaveza da se građanima omogućiti

pristup pravdi. Ovim zakonom predviđen je postupak na osnovu koga građani Srbije dobijaju besplatnu pravnu pomoć i besplatnu pravnu podršku. Dok se za besplatnu pravnu pomoć, odnosno zastupanje pred sudovima i drugim organima, moraju ispuniti zakonski uslovi, besplatnu pravnu podršku može dobiti svaki građanin Srbije od registrovanih pružalaca kod Ministarstva pravde.

Registracija pružalaca, uz donošenje niza podzakonskih akata, bila je preduslov da sistem počne da funkcioniše od zakonom predviđenog datuma, tj. od 1. oktobra 2019. godine. Pripreme za početak primene Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći obeležile su nove tenzije između Advokatske komore Beograda i udruženja koja pružaju pravnu pomoć i podršku.

Za razliku od 2018. godine, gde su opomene pred utuženje bile usmerene na udruženja, zbog nadriparstva i posredovanja u pružanju usluga, tokom 2019. godine Advokatska komora Beograda je pritisak i pretnje usmerila na advokate i advokatske pripravnike koji su aktivni u udruženjima.

• Pritisci na advokate koji vode udruženja

U januaru 2019. godine, Advokatska komora Beograda uputila je [Poziv svim advokatima i advokatskim pripravnicima AK Beograda](#) da najkasnije do 01. marta 2019. godine usklade svoje bavljenje advokaturom sa odredbama zakona, statuta i kodeksa koje se odnose na zabranu bavljenja poslovima koji su nespojivi sa advokaturom. U pozivu se navodi, pozivajući se na odredbe *Zakona o advokaturi i Statut Advokatske komore Beograda*,¹ „advokat ne može biti u radnom odnosu van advokature, kao i da advokat ne može biti preduzetnik, statutarni zastupnik, direktor ili predsednik Upravnog odbora u pravnom licu, član ili predsednik Izvršnog odbora banke, zastupnik državnog kapitala, prokurista, posrednik u prometu roba ili usluga, stečajni upravnik ili likvidacioni upravnik, jer su ovi poslovi propisani kao nespojivi sa advokaturom“. AKB je obavestila advokate i advokatske pripravnike da će se nakon

marta sprovesti postupak brisanja iz Imenika svih advokata i advokatskih pripravnika koji ne usklade delovanje u skladu sa tumačenjem AKB.

Kako je Komitet pravnik za ljudska prava jedna od organizacija koja koristi usluge advokata za pravnu pomoć i zastupanje građana u slučajevima kršenja ljudskih prava, te budući da je i direktorka advokata, Katarina Golubović je u odgovoru na poziv pojasnila da je Jukom strukovno udruženje, koje svoje aktivnosti obavlja kao neprofitno udruženje, te da obavljanje funkcije direktora ne podrazumeva upravljanje kapitalom. Obavljanje ove funkcije usklađeno je sa obavljanjem advokatske delatnosti prema *Kodeksu profesionalne etike advokata*, koji predviđa u članu 11 stav 5 da „Advokat može da bude rukovodilac ili član državnog organa u koji se po zakonu bira iz reda advokata ili među advokati-ma, kao i stručnih, radnih ili savetodavnih državnih tela i tela nevladinog karaktera, upravnih i uređivačkih odbora, ili izdavačkih saveta u organizacijama, pod uslovom da nije na stalnom radu i da taj rad nije u suprotnosti sa načelima advokature“. Takođe, i *Statut Advokatske komore Srbije* predviđa u članu 243 stav 3 sledeće: „Advokat nema pravo da zasniva radni odnos, osim u advokatskom ortačkom društvu, da bude statutarni zastupnik, direktor ili predsednik upravnog odbora u pravnom licu, osim u sportskim, kulturnim i neprofitnim organizacijama pod uslovom da obavljanje te funkcije ne dovodi do sukoba interesa, član ili predsednik izvršnog odbora banke, zastupnik državnog kapitala, prokurista ili lice koje ima utvrđenu zabranu konkurencije“. Shodno članu 21 stav 4 Zakona o advokaturi, preciziranje nespojivih poslova se vrši kodeksom i statutom, pa su tako ove odredbe relevantne za tumačenje nespojivosti poslova.

AKB je upozorenja da će doći do brisanja advokata iz Imenika advokata i prestanka obavljanja njihovih profesija dostavila svim advokatima, uključujući i one koji su statutarni zastupnici svih udruženja neprofitnog karaktera (sportskih, kulturnih, naučnih, dobrotvornih, itd.). Ovo se desilo uprkos činjenici da Etički kodeks i interni propisi Advokatske komore Republike Srbije jasno dozvoljavaju advokatima da budu rukovodioci i članovi neprofitnih udruženja. Nekoliko advokata, među kojima je i advokat Marko Nicović, kao predsednik Svetske karate konfederacije, uputili su odgovore AKB, ali oni nisu imali efekta niti uticaja na tumačenje AKB, koja je odredbe in-

1 Pozivali su se na odredbu člana 83. stav 1. tačka 9. Zakona o advokaturi („Sl. glasnik RS“, br. 31/2011 i 24/2012 – odluka OUS) i odredbu čl. 244. st. 1. tač.9. Statuta Advokatske komore Srbije („Sl. glasnik RS“, br. 85/2011, 78/2012 i 86/2013).

ternih propisa Advokatske komore Srbije smatrala irelevantnim. Kao rezultat ovih pretnji, veliki broj advokata se povukao sa svojih rukovodećih pozicija. Neke organizacije, uključujući Jukom, su zbog pritiska AKB morale da menjaju Statut udruženja i zakonske zastupnike. U toku je žalbeni postupak protiv odluke o brisanju iz Imenika advokata Blaže Nedića, zastupnika organizacije Partneri Srbija, koji 10 godina pruža podršku unapređenju javnih politika i efikasnosti pravosuđa.

• Pritisci na advokate koje saraduju sa udruženjima

Novi pritisci usledili su u septembru 2019. godine, pred početak primene Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći.

AKB je uputila Poziv za prijavu na listu advokata koji pružaju besplatnu pravnu pomoć svim zainteresovanim advokatima Beograda koji žele da budu na Listi advokata – pružalaca besplatne pravne pomoći koju sačinjava AK Srbije da se najkasnije do 26. septembra 2019. godine prijave službi AK Beograda. U pozivu je naglašeno da komora „očekuje da će samo advokati koje finansiraju udruženja sredstvima iz donacija imati interes da se prijave na listu kao advokati koji besplatnu pravnu pomoć pružaju navodno pro bono, kao i da će njihov rad biti predmet ocene nadležnih organa advokatske komore u svetlu odredbi Kodeksa profesionalne etike advokata koje zabranjuju nelojalnu konkurenciju u okviru advokatske profesije”.

• Reakcija udruženja

Zbog svega navedenog u novembru 2019. godine Jukom je zajedno sa 13 udruženja² – dugogodišnjih pružaoca pravne pomoći i podrške pristupa pravdi u Srbiji - uputio otvoreno pismo „Advokatska komora Beograda dovodi u opasnost pristup pravdi“ međunarodnoj javnosti, uključujući Specijalnog izvestioca UN za nezavisnost sudija i advokate i Savet advo-

katskih komora Evrope,³ ukazujući na praksu koju Advokatska komora Beograda (AKB) sprovodi. Kako se u pismu navodi, AKB svojim činjenjem ugrozila je slobodu udruživanja advokata, pravo građana na besplatnu pravnu pomoć i dalji razvoj usluga medicije, čime je građanima posredno uskraćen efikasan pristup pravdi.

Udruženja su istakla da je Upravni odbor najveće komore u Srbiji, Advokatske komore Beograda, preduzeo niz mera neutemeljenih u odredbama propisa koji regulišu obavljanje advokatske profesije. Advokatska komora Beograda je za gotovo 5000 advokata ograničila pravo da se kroz slobodno udruživanje bave radom u javnom interesu.

AKB je, krajem septembra 2019. godine, neposredno pred početak primene Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći, pozvala svoje članove da se opredele između pružanja besplatne pravne pomoći koja se naplaćuje od države i *pro bono* pružanja usluga. Iako je *pro bono* pružanje pravne pomoći danas praksa mnogih renomiranih advokatskih kancelarija i odvija se bez naknadne naplate od države, AKB je protumačila *pro bono* usluge isključivo kao pružanje usluga u saradnji sa organizacijama civilnog društva. Dodatno, AKB je ovakvu praksu okarakterisala kao nelojalnu, i najavila posebni nadzor svih advokata koji saraduju sa udruženjima.

Ovim postupcima je ugroženo pravo na slobodu udruživanja advokata i slobodno i nezavisno obavljanje profesije.

Organizacije su ukazale da ovakvo ponašanje AKB može značajno da oteža pristup besplatnoj pravnoj pomoći velikom broju građana koji ne ispunjavaju zakonom veoma restriktivno postavljene uslove, ali bi pomoć mogli da ostvare posredstvom neke od nevladinih organizacija koje ovu vrstu usluge pružaju dugi niz godina. Ideja registrovanja nevladinih organizacija je da zajedno sa uskostručno specijali-

2 Otvoreno pismo potpisali su Komitet pravnika za ljudska prava – Jukom, Fond za humanitarno pravo, Fondacija za otvoreno društvo u Srbiji, Autonomni ženski centar, Beogradski centar za ljudska prava, Građanske inicijative, Udruženje Narodni parlament Leskovac, Partneri za demokratske promene Srbija, A-11 Inicijativa za ekonomska i socijalna prava, Odbor za ljudska prava u Srbiji – CHRIS mreža, Udruženje Da se zna!, Praxis i Pištaljka.

3 Otvoreno pismo dostavljeno je Specijalnom izvestiocu UN-a za nezavisnost sudija i advokata, generalnim direktorima EU komisije – Generalnom direktoratu za susedsku politiku i proširenje (DG NEAR) i Generalnom direktoratu za pravosuđe i potrošače (DG JUST), Delegaciji EU u Srbiji, Inicijativa za vladavinu prava američke advokatske komore (ABA Roli) i Savetu advokatskih komora Evrope.

zovanim advokatima pružaju pomoć ranjivim grupama, bez obzira da li ispunjavaju usko postavljene uslove da budu korisnici sistema, uz dozvolu da podršku pruže sopstvenim finansijskim sredstvima. Dok Ministarstvo pravde podržava ovakav vid pružanja besplatne pravne pomoći, AKB ga ograničava upozorenjem o posebnom nadzoru, tretirajući ovakav vid podrške kao posebno sumnjiv.

Upozorenja upućena advokatima koji saraduju sa udruženjima uključuju formiranje posebnog spiska ovih advokata i najavu strože kontrole njihovog rada. Ove mere upravo imaju za cilj demotivisanje rada u javnom interesu kroz udruženja civilnog društva, koji pružaju pomoć ekonomski i socijalno najugroženijim građanima. Ovi građani su i najbrojniji u Srbiji i oni će osetiti posledice nedavnih aktivnosti AK Beograda.

Udruženja su istakla da je 2018. godine, u *Izveštaju o advokatskim komorama* Specijalnog izvestioca UN-a za nezavisnost sudija i pravnika naglašeno da advokatske komore imaju suštinsku ulogu u demokratskom društvu da omoguće slobodno i nezavisno obavljanje advokature i da osiguraju pristupu pravdi i zaštitu ljudskih prava, posebno zbog postupaka i prava na pravično suđenje.

Organizacije civilnog društva su pozivale advokatsku udruženja i druge aktere da pozovu Advokatsku komoru Beograda da uskladi svoje aktivnosti sa ulogom advokatskih komora podržavajući načelo vladavine prava i pristup pravdi za građane, a samu komoru da zaustavi taktiku zastrašivanja advokata angažovanih u civilnom društvu.

- **Reakcija Međunarodne asocijacije advokata**

Najveća i najstarija međunarodna asocijacija advokata, Međunarodna asocijacija advokata (International Bar Association - IBA) koja broji 80.000 članova i 190 advokatskih komora, uputila je apel AKB da prestane sa aktivnostima koje su u suprotnosti sa dužnostima advokatskih komora. Ova asocijacija je istakla tri primedbe beogradskoj komori - da obeshrabruje pružanje *pro bono* usluga od advokata; da upozorava da usluge koje se finansiraju iz donacija predstavljaju usluge protivne pravilima zabrane konkurencije; da umanjuje *pro bono* rad kroz tumačenje da nevladine organizacije (koje se ne finansiraju iz državnog budžeta i pružaju pomoć preko *pro bono* advokata) mogu pružati usluge samo u oblasti diskriminacije i azila.

Ova asocijacija podsetila je AKB na Deklaraciju o braniteljima ljudskih prava kao i na krucijalni značaj advokata koji rade sa udruženjima u ostvarenju pristupa pravdi za sve.

- **Reakcije Saveta advokatskih komora Evrope**

Savet advokatskih komora Evrope (The Council of Bars and Law Societies of Europe – CCBE) je u decembru 2019. godine urgirao da Advokatska komora Beograda prestane sa restrikcijama usmerenim ka advokatima koji saraduju sa udruženjima građana, kao i da svoje aktivnosti usmeri ka podršci vladavini prava i pristupu pravdi. Stav Saveta advokatskih komora Evrope je da Advokatska komora Beograda ne bi smela da koristi propise koji uređuju neloyalnu konkurenciju kako bi se ograničila pravna pomoć ranjivim kategorijama građana, jer to nije u duhu ponašanja advokatskih komora.

- **Odgovori Advokatske komore Beograda na međunarodne apele**

Advokatska komora Beograda kao reakciju na apele dve najistaknutije međunarodne i regionalne organizacije advokata izrazila je sumnju u autentičnost pritužbe udruženja. AKB je istakla da je „obavezna da obezbedi poštovanje normi koje uređuju advokatsku profesiju i niko ne može biti privilegovan kada je reč o poštovanju odredbi koje zabranjuju neloyalnu konkurenciju i odredbi koje zabranjuju poslove koji su nespojivi sa advokaturom, zbog čega su donete odluke u odnosu na sve one koji bavljenjem advokaturom nisu usaglasili sa Zakonom i Kodeksom“. Naveli su da je cilj podnete pritužbe zaštita privilegovanog statusa pojedinih advokata iz nevladinog sektora koji se ne bave advokaturom “stvarno i stalno” već je koriste “kao paravan” za svoje druge aktivnosti, kao i advokata koji posredstvom udruženja građana pribavljaju klijente.

- **Posledice**

AKB je nastavila sa sopstvenim tumačenjem zakona i internih propisa i pokrenula postupke za brisanje nekoliko advokata iz Imenika. Bar jedan istaknuti branitelj ljudskih prava je izbrisan iz Imenika advokata. Udruženja su promenila svoje zakonske zastupnike. Mnoga udruženja se nisu registrovala kao pružaoci besplatne pravne pomoći, usled pravne nesigurnosti. Mnogi advokati koji su saradivali sa udruženjima se nisu registrovali.

Nezavisne institucije za zaštitu ljudskih prava

Od uvođenja nezavisnih institucija u Srbiji prepreka ka ostvarenju njihovog punog potencijala bila je hronični nedostatak resursa. Uprkos usvajanju Zakona koji su u velikoj meri odgovarali evropskim standardima, neobezbeđivanje adekvatnog broja zaposlenih ili odgovarajućih prostorija za rad, je govorilo o nedostatku političke volje da ove institucije zaista preuzmu ulogu kakvu imaju u državama Evropske unije. Zahvaljujući jakim i nezavisnim ličnostima na čelu ovih institucija, one su ipak zauzele značajno mesto u društvu, uprkos početnim poteškoćama. Kroz njihov rad uočeni su brojni problemi sa kojima se građani suočavaju u uživanju svojih prava, a njihovi godišnji izveštaji su postali svojevrsni pokazatelj stanja ljudskih prava u Srbiji. Iako je neophodno uložiti dodatne napore da građani budu adekvatno upoznati sa ulogom i nadležnostima nezavisnih institucija, njihov potencijal je prepoznat od strane državnih organa koji umesto da im pružaju pomoć i podršku, nastoje da ograniče njihov uticaj.

Milan Filipović, pravni savetnik Jukom-a

Nezavisne institucije se kao formalno inokosni organi često izjednačavanju sa osobama koje su na njihovom čelu, te se na njih gleda kao na političke protivnike. U poređeno sa medijskim pritiscima, traju i naponi da se te institucije stave po kontrolu izborom ljudi za koje je bliskost sa vlastima kompetencija važnija od stručnosti ili iskustva u oblasti ljudskih prava. Sa promenom ličnosti na njihovom čelu dolazi do iznenadne promene odnosa provladinih medija prema nezavisnim institucijama koji ih sada

prikazuju u pozitivnom svetlu. U svetlu ovog zabrinjavajućeg trenda, tokom 2019. godine Komitet pravnika za ljudska prava je značajnu pažnju posvetio upravo položaju i radu nezavisnih institucija.

Nekoliko meseci pre isteka mandata Rodoljuba Šabića, Poverenika za pristup informacijama od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti, u decembru 2018. godine, Jukom je kao deo neformalne koalicije zagovarao za unapređenje postupka izbora novog Poverenika koji bi omogućio stručnost i integritet čelnika institucije.

Međutim, do izbora, kao i do poboljšanja izbornog postupka nije došlo čak do kraja jula 2019. godine. Imajući u vidu da je predviđena primena novog Zakona o zaštiti podataka o ličnosti za avgust 2019. godine, kašnjenje Narodne skupštine da izabere novog Poverenika od 8 meseci, značajno je ugrozilo reformske procese u oblasti prava privatnosti. Ovu činjenicu je odmah potvrdio i gospodin Milan Marić, novi Poverenik za pristup informacijama od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti, koji je po stupanju na dužnost tražio odlaganje primene ovog zakona. Kako do toga nije došlo, udruženja, među kojima je i Jukom, je ponudilo punu saradnju i podršku novom čelniku institucije u uspostavljanju novog sistema za zaštitu podataka o ličnosti.

Izbor ključnih ljudi nezavisnih institucija za zaštitu ljudskih prava obeležio je 2019. godinu, ali i početak 2020. godine. Zamenicima Zaštitnika građana istekao je mandat u decembru 2018. godine, a do izbora novih zamenika je došlo tek nakon godinu dana, u decembru 2019. godine. Ovi propusti Narodne skupštine kao i posledice po efikasnost u zaštiti ljudskih prava isticani su u izveštajima Radne grupe za Poglavlje 23, čiji je Jukom koordinator. U maju 2020. godine je istekao mandat Poverenici za zaštitu ravnopravnosti, Brankici Janković. Narodna skupština je u tom trenutku bila raspuštena. U slučaju izbora lica za Poverenika za zaštitu ravnopravnosti sama zakonska rešenja ne omogućuju efikasnost delovanja u prelaznom periodu, s obzirom da se izbor vrši tri meseca po isteku mandata čelnika institucije, dok vršilac dužnosti poslova Poverenika za zaštitu ravnopravnosti uopšte nije ni predviđen.

Jukom je tokom 2019. godine sačinio pet analiza, istraživanja i izveštaja posvećenih radu i položaju Zaštitnika građana i lokalnih ombudsmana: 5 godi-

na: Analiza rada Zaštitnika građana Republike Srbije u periodu 2015–2019. godine, Istraživanje o efikasnosti Zaštitnika građana, Alternativni izveštaj o primeni Akcionog plana za Poglavlje 23 i Pro i Contra analiza nadležnosti Zaštitnika građana i Analiza položaja lokalnih ombudsmana u Republici Srbiji.

Ove analize su rađene u momentu kada je počeo postupak procene kapaciteta institucije Zaštitnika građana da ispuni Pariske principe i osigura primenu međunarodnih standarda u oblasti ljudskih prava. Dodatno, s obzirom da je postupak izmene ustavnih amandmana u oblasti pravosuđa predvideo i ulogu Zaštitnika građana, kao i da postoje inicijative za izmenu nadležnosti Zaštitnika građana, Jukom se posebno bavio procenom ovih predloga.

Tokom 2019. godine Komitet pravnika za ljudska prava se posebno angažovao na unapređenje rada lokalnih ombudsmana koji, zajedno sa Pokrajinskim ombudsmanom i Zaštitnikom građana, čine ombudsmanski sistem koji građanima pruža zaštitu u odnosu sa organima uprave prilikom primene kako nacionalnih, tako i lokalnih propisa. Međutim, odnos ovih institucija nije adekvatno uređen i to je jedno od važnih pitanja koje bi trebalo regulisati bilo Zakonom o Zaštitniku građana, bilo posebnim Zakonom o lokalnim ombudsmanima. Dobra saradnja je ostvarena sa Udruženjem lokalnih ombudsmana, a u saradnji sa Radnom grupom za Poglavlje 23 Nacionalnog konventa o Evropskoj uniji organizovana je u decembru 2019. godine posebna sednica sa temom nezavisnih institucija.

04

**Najznačajniji
projekti**

PROJEKTI

Naziv:

Otvorena vrata pravosuđa

Trajanje:

januar 2019 – januar 2022. godine

Donator:

Američka agencija za međunarodni razvoj (USAID)

O projektu: Opšti cilj projekta je jačanje poverenja građana u rad pravosudnih institucija u Republici Srbiji kroz poboljšanje komunikacije između građana i pravosuđa.

Projekat realizuje koalicija koju čine 12 organizacija koje se bave ljudskim pravima i razvojem demokratije, kao i strukovna udruženja pravosuđa:

1. Komitet pravnika za ljudska prava (Jukom);
2. Centar za evropske politike (CEP);
3. Udruženje javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca Srbije;
4. Mreža odbora za ljudska prava u Srbiji (CHRIS mreža);
5. Društvo sudija Srbije;
6. Transparentnost Srbija;
7. Beogradski centar za bezbednosnu politiku (BCBP);
8. Partneri za demokratske promene Srbije (Partneri Srbija);
9. Beogradski centar za ljudska prava;
10. Centar za pravosudna istraživanja (CEPRIS);
11. Narodni parlament Leskovac;
12. Forum sudija Srbije.

Jedan od tri osnovna cilja koja projekat želi da postigne jeste uspostavljanje proaktivnog odnosa predstavnika pravosuđa i građana i njihovo bolje upoznavanje sa samim sistemom koje bi doprinelo da se građani bolje upoznaju i razumeju svoja prava, kao i način njihovog ostvarivanja. Ovakav odnos projekat želi da uspostavi kroz nekoliko kanala komunikacije sa građanima, koji su prilagođeni različitoj socijalnoj strukturi stanovništva, starosnoj dobi i nivou obrazovanja. To uključuje komunikaciju kroz digitalnu platformu, digitalne medije i blog postove kao o kroz Tematska otvorena vrata u 15 gradova i opština u Srbiji. Projekat želi da, po ugledu na razvijene de-

mokratije, usvoji princip otvorenog dijaloga, između građana i pravosuđa, i podstakne njihov veći angažman u lokalnim zajednicama. Zadatak projekta jeste da pomogne građanima da bolje razumeju Ustavom zagarantovana prava, ali i da upozna građane kako funkcioniše sistem pravosuđa i kako sudije i tužioci donose odluke koje su pravične i racionalne.

Drugi cilj projekta predstavlja rad organizacija na istraživanju i prepoznavanju primarnih potreba građana u njihovom svakodnevnom iskustvu sa pravosuđem u Srbiji. Ova aktivnost pokušava da razume i istraži razloge građana za nisko poverenje u pravosudni sistem, kroz široki monitoring iskustava građana u susretu sa pravosuđem. Kao rezultat ove aktivnosti, koalicija na projektu će izraditi tri opširna izveštaja koja bi služila kao sredstvo za dalje formulisanje javnih politika koje podržavaju potrebe građana.

Poslednjim ciljem projekat želi da podigne odgovornost i integritet pravosudnih institucija. Projekat nastoji da u radu sa predstavnicima pravosuđa i organizacija civilnog društva, kroz poboljšanu metodologiju planova integriteta i otvorenu proceduru za žalbe i slobodno prituživanje građana, podigne integritet i odgovornost pravosudnih institucija, čineći ih transparentnijim, dostupnijim i uz veći angažman samih građana.

Tokom 2019. godine je napravljena digitalna platforma „[Otvorena vrata pravosuđa](#)” na kojoj se mogu naći svi sadržaji proizvedeni u okviru projekta. Objavljeno je preko 80 tekstova koji na jasan i slikovit način pojašnjavaju građanima kako da ostvare određeno pravo, da razumeju komplikovane procedure ili da im se pojasni značenje određenih zakona/pravilnika. Autori su sudije, tužioci i pravni stručnjaci.

ci koji su eksperti u konkretnim oblastima koje se obrađuju kroz tekstove. Urađeno je preko 10 infografika koji kroz ilustracije objašnjavaju koji su načini i koraci da se ostvare određena prava.

U saradnji sa Vrhovnim kasacionim sudom je određeno 15 osnovnih sudova (Osnovni sud u Somboru, Osnovni sud u Pančevu, Osnovni sud u Zrenjaninu, Osnovni sud u Novom Sadu, Osnovni sud u Šapcu, Osnovni sud u Kragujevcu, Osnovni sud u Kraljevu, Osnovni sud u Ivanjici, Osnovni sud u Užicu, Osnovni sud u Kruševcu, Osnovni sud u Negotinu, Osnovni sud u Nišu, Osnovni sud u Leskovcu, Osnovni sud u Vranju, Osnovni sud u Knjaževcu) u kojima će se aktivnosti sprovesti, a koji su tokom 2017. i 2018. godine dobili priznanje od strane Vrhovnog kasacionog suda za doprinos unapređenju efikasnosti i kvalitete sudskog sistema.

U svih 15 osnovnih sudova se kontinuirano 3 puta godišnje održavaju Tematska otvorena vrata na različite teme koje su zanimljive građanima, a koje za cilj imaju otvaranje sudova ka građanima i uspostavljanje komunikacije gde će građani imati mogućnost da postave konkretna pitanja predstavnicima pravosudnih organa. Tako je do marta 2020. godine održano 29 Tematskih otvorenih vrata na teme „Zašto suđenja dugo traju” i „Kako obezbediti efikasnost i pravičnost u izvršnom postupku?” u okviru kojih je učešće uzelo preko 800 građana, 40 sudija i 14 javnih izvršitelja.

Deo aktivnosti predstavlja i izrada 9 edukativnih vodiča na različite teme kojima se građanima jednostavnim rečnikom lišenim komplikovane pravničke terminologije objašnjava kako da ostvare određeno pravo ili kako da se ponašaju u određenim situacijama, te su tako izrađeni sledeći vodiči:

1. „Moja prava u izvršnom postupku”;
2. „Moja prava u slučaju da suđenje traje nerazumno dugo”;
3. „Vodič za zaštitu prava potrošača”;
4. „Moja prava u slučaju (ne)zakonitog prisluškivanja”;
5. „Kako da prijavim korupciju i koja su mi prava i obaveze ako to učinim?”;
6. „Šta da radim kad mi stigne poziv za svedočenje?”;
7. „Šta ako sam lišen/a slobode?”;

8. „Zašto nam je potreban nezavisan sudija”;
9. „Moja prava u slučaju legitimisanja, pretresa i lišenja slobode”;

U 15 osnovnih sudova sa kojima saradujemo su napravljene profesionalne fotografije funkcionalnih delova suda sa pojašnjenjima za građane. Prezentacija sudova je dostupna na platformi: www.otvorenavratapravosudja.rs

Momčilo Živadinović, projektni menadžer Jukom-a

Naziv:

Besplatna pravna pomoć u praksi

Trajanje:

jul 2019 – jun 2020. godine

Donator:

Ambasada Kraljevine Holandije

O projektu: Glavni cilj projekta jeste unapređenje pristupa pravosuđu i pomoć u razvoju vladavine prava u Srbiji. Pristup pravosuđu u Srbiji posebno je važan u svetlu nedavno usvojenog Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći i izmena ostalih pravnih akata koji će imati direktan uticaj na prava građana. Projekat će ponuditi preporuke vezane za unapređenje pravnog sistema, a takođe će pomoći u implementaciji Akcionog plana za poglavlje 23, i preuzetih obaveza u okviru procesa pristupanja EU.

Jedan od ključnih problema u procesu primene Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći bio je nedostatak javne rasprave. U nameri da se izbegne ponavljanje prethodnih grešaka potrebni su detaljno posmatranje i intenzivna debata o harmonizaciji procesnog prava. Stoga, kao deo projekta, Jukom je nadgledao promene u Zakonu o parničnom postupku i drugim procesnim zakonima, kao i njihovu harmonizaciju sa predmetnim Zakonom o besplatnoj pravnoj pomoći. Nadgledanje će obezbediti informacije o glavnim preprekama za dostupnost pravosuđa. Prikupljene informacije su prenete u izveštaj sa preporukama.

Takođe, projekat obezbeđuje i besplatnu pravnu pomoć licima kojima je takva pomoć potrebna, kao i pravnu pomoć ranjivim grupama koje su izuzete iz zakonske mogućnosti da takvu pomoć dobiju. Jukom je izradio Godišnji izveštaj sa svim relevantnim informacijama u vezi stanja ljudskih prava u Srbiji, sa posebnim osvrtom na tražioce besplatne pravne pomoći.

Naziv:

Zaštitnik građana u kontekstu evropskih integracija

Trajanje:

maj 2019 – decembar 2019. godine

Donator:

Ambasada Savezne Republike Nemačke

O projektu: Projekat je imao za cilj da unapredi efikasnost institucija kao i da poveća nezavisnost Zaštitnika građana što bi građanima omogućilo lakši pristup informacijama vezanih za rad Zaštitnika kao i jednak pristup pravdi.

U cilju poboljšanja zakonodavnog i normativnog okvira na polju zaštite i promocije osnovnih prava Srbije i rada institucije Zaštitnika građana, Srbija je u obavezi da ispuni važne aktivnosti iz Akcionog

plana za Poglavlje 23 u procesu EU pregovora. Kada govorimo o stanju ispunjenosti osnovnih zadataka Srbije, kasni se sa usvajanjem amandmana na Zakon o Zaštitniku građana čime se usporava jačanje nezavisnosti i poboljšanja efikasnosti rada te institucije. Na polju prevencije i suzbijanja torture i nečovečnog postupanja, Republika Srbija je imala plan da ojača kapacitete institucije Zaštitnika građana, a posebno njegove uloge u vršenju poslova nacionalnog preventivnog mehanizma (NPM), imajući u vidu da je od 2011. godine instituciji Zaštitnika dodeljena nadležnost obavljanja dužnosti NPM-a.

Kroz analizu dokumenata i drugih istraživačkih tehnika, kroz projekat se pratio napredak implementacije mera Akcionog plana za Poglavlje 23, a koje se tiču položaja Zaštitnika građana, Pokrajinskog Zaštitnika građana kao i Zaštitnika građana lokalne samouprave. Organozovane su i fokus grupe gde su se razmenila iskustva i ojačala saradnja sa Zaštitnikom građana, Pokrajinskim Zaštitnikom građana i Zaštitnikom građana lokalnih samouprave.

Aktivnosti projekta obuhvataju i pro i contra analizu jurisdikcije Zaštitnika građana u pogledu sudske kompetencije kao i istraživanje vezano za efikasnost Zaštitnika građana po ugledu na Nacionalnu sudsku strategiju.

Sve tri publikacije: [1. \(Upoznajte vašeg Ombudsmana\)](#); [2. \(Pro i Contra analiza nadležnosti Zaštitnika građana\)](#); [3. \(Istraživanje o efikasnosti institucije Zaštitnika građana\)](#) su dostupne na sajtu Komiteta pravnika za ljudska prava.

Naziv:

Osnaživanje branitelja i braniteljki ljudskih prava

Trajanje:

januar 2020 – decembar 2022. godine

Donator:

Delegacija Evropske unije (Evropski instrument za demokratiju i ljudska prava (EIDHR))

O projektu: Glavni cilj projekta je jačanje kapaciteta branitelja ljudskih prava, kako na nacionalnom, tako i na lokalnom nivou u Srbiji. Projekat teži osnaživa-

nju branitelja i braniteljki ljudskih prava da uz što više samopouzdanja obavljaju svoj posao i aktivnosti; da se zalažu za usklađivanje postojećeg zakonodavstva sa međunarodnim standardima o ljudskim pravima; kao i da se razvije mehanizam ranog upozoravanja za prijavljivanje povreda prava i pritisaka. Projekat će uključiti i odnositi se na različite kategorije branitelja i braniteljki ljudskih prava (žene braniteljke, branitelji i branitelje koji se bave pitanjem suočavanja sa prošlošću, oni koji štite prava LGBT populacije, koji se bave zaštitom životne sredine i drugi). Projekat se realizuje zajedno sa dve partnerske organizacije: Narodni parlament Leskovac i Beogradski centar za bezbednosnu politiku.

Poslednjih godina branitelji i braniteljke ljudskih prava u Srbiji doživljavaju sve veći broj sistematskih napada s namerom da se njihov glas učutka. Dok je Srbija razvila pravni okvir za zaštitu slobode okupljanja, udruživanja i izražavanja, u praksi je identifikovan alarmantni nivo uznemiravanja, verbalnog i fizičkog nasilja, pretnji smrću, kampanja mržnje i govora mržnje prema braniteljima i braniteljicama ljudskih prava. Projektne aktivnosti obuhvataju izradu godišnjih izveštaja o sprovođenju politika i pravnih okvira za zaštitu branitelja ljudskih prava u Srbiji. Izveštaj će objediniti relevantne informacije, pružajući neophodne i lako dostupne podatke koji dalje mogu da se iskoriste kao smernice za izradu objektivnih međunarodnih izveštaja o praćenju stanja u okviru relevantne oblasti.

Tokom projekta predviđena je izrada i razvijanje baze podataka u cilju podizanja svesti javnosti o kršenjima ljudskih prava u zemlji. Ova ažurirana baza podataka sa relevantnim informacijama o kršenjima prava aktivista i aktivistkinja biće prva takve vrste u regionu, jer će se kroz nju identifikovati slučajevi kr-

šenja prava aktivista i pritisaka na njih. To će naknadno dati bazu podataka za nacionalne i međunarodne izveštaje, a i poslužiti za podsticanje na akcije zagovaranja, promene zakonodavstva i javnih politika, zasnovano na prikupljenim dokazima. Tokom projektnog perioda, pružaće se besplatna pravna podrška braniteljima i braniteljicama ljudskih prava koji su doživeli velika kršenja ljudskih prava. Jedan deo projekta će biti posvećen obučavanju branitelja i braniteljki ljudskih prava o načelima aktivizma i njihovim pravima, kao i njihovoj bezbednosti, a obuke će se održavati u različitim delovima Srbije. Obučeni lokalni branitelji i braniteljke ljudskih prava, organizacije civilnog društva i aktivisti će moći efikasnije da prijavljuju slučajeve povreda ljudskih prava, blagovremeno reaguju na njih, kao i da budu deo šeme podgrantiranja koja će biti objavljena u drugoj godini projekta (2021).

Naziv:

Sprovođenje Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija), kroz analizu Krivičnog zakona i Zakona o sprečavanju nasilja u porodici

Trajanje:

jul 2018 – februar 2019. godine

Donator:

Ambasada Kanade

O projektu: Projekat se bavio kvalitetom i stepenom adekvatne primene Istanbulske konvencije, Zakona o sprečavanju nasilja u porodici i Nacionalne strategije za rodnu ravnopravnost, sa ciljem poboljšanja aktivnosti vlade u suzbijanju nasilja u porodici kako bi se on mogao svesti na najniži mogući nivo.

Projekat predstavlja podršku civilnog društva državi Srbiji kroz povećanje efikasnosti sprečavanja nasilja u porodici i pružanje zaštite i podrške žrtvama nasilja u porodici. Osnovni preduslov za poboljšanje postupanja službenika, a time i uspešno suzbijanje nasilja u porodici, jesu specijalizovane obuke i unapređenje znanja službenika policijske uprave koje će koristiti prvenstveno prilikom procene rizika i izricanja hitnih mera.

U okviru projekta je realizovana fokus grupa sa zaposlenim službenicima područnih uprava koje su nadležne za sprečavanje nasilja u porodici i pružanje za-

štite žrtvama nasilja. Cilj održavanja fokus grupe je da se kroz prenošenje iskustva policijskih službenika o dosadašnjoj primeni specijalizovanih obuka prilikom sprečavanja nasilja i pružanja zaštite žrtvama, detektuju slabosti sistema i poboljša postojeća praksa.

Na osnovu informacija dobijenih kroz fokus grupu Jukom je izradio [online publikaciju s preporukama](#) za poboljšanje postojećeg normativnog okvira.

Naziv:

Građanski monitoring za snažnije pravosuđe

Trajanje:

maj 2018 – maj 2019. godine

Donator:

Balkanski fond za demokratiju (BTD)

O projektu: Projekat je imao za cilj doprinos unapređenju pristupanja Srbije Evropskoj uniji praćenjem sprovođenja mera koje se tiču pravosuđa, predviđenih Akcionim planom za Poglavlje 23, kao i pitanja koja se tiču pravosuđa vezana za Poglavlje 35. Akcionim planom za Poglavlje 23 predviđeno je da će Srbija nastaviti da radi na poboljšanju pravnog i normativ-

nog okvira za zaštitu i unapređenje osnovnih ljudskih prava u skladu sa pravnim tekovinama Evropske unije i evropskim i međunarodnim standardima.

U skladu sa navedenim, cilj ovog projekta je i utvrđivanje i procena napretka koji je Srbija ostvarila u oblasti reforme pravosuđa i osnovnih ljudskih prava i drugih reformi predviđenih Akcionim planom za Poglavlje 23 i Poglavljem 35. Komitet pravnika za ljudska prava je u okviru projektnih aktivnosti pratio neimplementirane mere u vezi sa pravosuđem. Ove aktivnosti podrazumevaju neophodne ustavne promene, disciplinsku odgovornost sudija i javnih tužilaca, disciplinske postupke i nadležnost profesionalnih sudskih tela, kao i implementaciju mera predviđenih za funkcionisanje integrisanog pravosuđa u pravosudni sistem Kosova. Projekat je okupio niz relevantnih aktera poput sudija, tužioca, advokata, predstavnika Ministarstva pravde, kao i predstavnike civilnog društva. Takođe, projekat je uticao na obaveštavanje šire javnosti o sprovođenju aktivnosti Akcionog plana za Poglavlje 23, kao i implementaciju predviđenih mera, čime se doprinelo unapređenju poverenja građana Srbije u pravosuđe.

Kroz proces objektivne rasprave svih zainteresovanih strana formulisani su zaključci i preporuke za poboljšanje sprovođenja aktivnosti predviđenih

Katarina Toskić, pravna savetnica Jukom-a i
Jovana Spremo, savetnica za pitanja
procesa EU integracija

Akcionim planom za Poglavlje 23 i povezanih mera predviđenih Poglavljem 35 koje se tiču pravosuđa. „[Izveštaj o sprovođenju Akcionog plana za Poglavlje 23 – Realizacija mera koje se odnose na pravosuđe](#)” i „[Integracija pravosuđa u kontekstu dijaloga Beograda i Prištine i procesa pristupanja Evropskoj uniji – Izveštaj o implementaciji i efektima Sporazuma o pravosuđu](#)” možete pronaći na sajtu Komiteta pravnik za ljudska prava.

Naziv:

Obrana prava na pristup informacijama u Srbiji

Trajanje:

decembar 2018 – septembar 2019. godine

Donator:

Fondacija za otvoreno društvo (FOD)

O projektu: Projekat je imao za cilj da doprinese većoj transparentnosti izbora novog Poverenika za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti, kao i da ispita efikasnost rada ove institucije nakon sprovedenog izbora.

Mandat Povereniku za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti, koji je na toj funkciji u dva mandata bio ukupno 14 godina, je istekao 22. decembra 2018. godine. Izbor novog Poverenika predstavljao je izazov za dalji efikasan rad ove institucije, koja prema istraživanjima javnog mnjenja predstavlja jednu od najrespektabilnijih institucija u čiji rad građani imaju najviše poverenja. U kontekstu tradicije slabih demokratskih institucija i „zarobljene države”, što je termin kojim se država Srbija opisuje i od strane evropskih institucija, kontinuitet rada institucija Poverenika je od izuzetne važnosti za dalji opstanak nezavisnih institucija u Republici Srbiji. Poverenik je inokosni organ u pravnom sistemu Republike Srbije i personalna promena može da ima za posledicu i promenu u efikasnosti rada čitave institucije, imajući u vidu i iskustvo koje je država Srbija imala sa promenom u drugim nezavisnim institucijama.

Ovaj projekat je takođe nastojao da kroz javni angažman članova Komiteta pravnika za ljudska prava, dominantno putem medija, zagovara transparentne kriterijume za izbor novog Poverenika i jasne kvalifikacije kandidata za ovu funkciju, kao i da se građanima putem medija približi značaj ove institucije i relevantna praksa država EU prilikom procedure izbora predstavnika nezavisnih institucija. U cilju šireg uključivanja javnosti u proces izbora novog Poverenika, i insistiranju na jasnim kriterijumima za izbor kandidata, projekat je kroz aktivnosti doprineo otvorenosti čitavog procesa i upoznavanju građana sa njegovim značajem.

Nakon izbora novog Poverenika, fokus je bio na preispitivanju postupanja ove institucije i približavanju građanima nove pravne regulative koja se usvaja kroz pristupne pregovore sa EU pravima za čiju pravnu zaštitu je ova nezavisna institucija odgovorna. Na kraju, kroz sakupljene podatke je izrađen poseban izveštaj kroz koji se testirala primena zakona za koje je nadležna institucija Poverenika u novim okolnostima nakon izbora.

Naziv:

Podrška promociji dijaloga Beograda i Prištine pod okriljem Evropske unije

Trajanje:

decembar 2018 – februar 2020. godine

Donator:

Evropska unija i Ambasada Kraljevine Norveške

O projektu: Grupa za podršku Dijalogu Beograda i Prištine je konzorcijum tink tenkova i organizacija civilnog društva koji veruju u proces normalizacije odnosa između Srbije i Kosova. Motivacija za osnivanje ovakve Grupe dolazi iz želje da se individualni i zajednički naponi sinergizuju kako bi se omogućili inovativni pristupi za održavanje dijaloga i transformaciju narativa u javnosti.

Konzorcijum Grupe sastavljen je od osam organizacija civilnog društva: Grupa za istraživanje politika Balkana (BPRG), Demokratija za razvoj (D4D), Kosovski centar za studije bezbednosti (KCSS), NVO AKTIV, Beogradski fond za političku izuzetnost (BFPE), Evropski pokret u Srbiji (EMinS), Beogradski centar za bezbednosnu politiku (BCBP), Komitet pravnika

za ljudska prava (Jukom). Partneri konzorcijuma su takođe članovi Foruma civilnog društva proizašlog iz Berlinskog procesa, koji se zalaže za brza i održiva rešenja za bilateralne sporove.

Glavni cilj projekta bio je promovisanje i informisanje o prednostima i rezultatima tehničkog dijaloga o normalizaciji odnosa između Beograda i Prištine širom javnosti, fokusirajući se na brojne komunikacione i informativne aktivnosti, istraživanje i lokalni angažman. Projekat je za ciljne grupe imao širu javnost, organizacije civilnog društva (žene i omladinske organizacije), medije, akademsku i stručnu javnost.

Naziv:

Ka unapređenju prava osoba sa invaliditetom

Trajanje:

mart 2019 – oktobar 2019. godine

Donator:

Ambasada Republike Češke

O projektu: Poslovna sposobnost je osnovni preduslov za ostvarivanje drugih prava, a lišavanje poslovne sposobnosti sa sobom nosi ogromne posledice po svakodnevni život i slobodu osoba sa invaliditetom. Lišavanje poslovne sposobnosti praktično dovodi do „građanske smrti” i uskraćuje osnovna ljudska prava jednoj osobi, čime se ugrožava njena autonomija. Potpuno lišenje poslovne sposobnosti potpuno isključuje svaku mogućnost odlučivanja i raspolaganja svojim pravima.

Projekat je imao za cilj poboljšanje položaja osoba sa invaliditetom i osoba lišenih poslovne sposobnosti kroz program besplatne pravne pomoći u vidu pružanja pravnih saveta i direktne podrške zastupanja pred sudom. Takođe, projekat je predviđao

i pružanje podrške organizacijama civilnog društva u podizanju kapaciteta u ovoj oblasti. Projekat je direktno osnaživao OCD da pruže bolju pomoć ovoj ranjivoj grupi i istovremeno promovisao principe jednakosti i nediskriminacije. Jedan od ciljeva kojima je projekat težio jeste i osnaživanje osoba sa invaliditetom u vidu razvijanja sposobnosti da aktivno učestvuju u procesima koji utiču na status njihove poslovne sposobnosti.

U okviru projekta je izrađena pravna analiza „Vraćanje poslovne sposobnosti: sudska praksa i preporuke”, na osnovu istraživanja sudske prakse oduzimanja poslovne sposobnosti i obaveze suda da preispita da li postoje razlozi za njenim oduzimanjem, koja je predviđena izmenama Zakona o vanparničnom postupku iz 2014. godine.

Teodora Tomić, pravna savetnica Jukoma

Naziv:

Podrška ozakonjenju objekata u romskim podstandardnim naseljima

Trajanje:

oktobar 2019 – oktobar 2020. godine

Donator: program finansira Evropska unija, a sprovodi Stalna konferencija gradova i opština

O projektu: Kvalitet stanovanja pripadnika romske populacije, kao i pravna nesigurnost koju prouzrokuje vlasništvo nad nelegalizovanim stambenim objektima, razlozi su zašto Stalna konferencija gradova i opština (SKGO) i Komitet pravika za ljudska prava (Jukom) pružaju podršku u ozakonjenju objekata u romskim podstandardnim naseljima u 10 jedinica lokalne samouprave (JLS). Projekat je organizovan u okviru programa „Podrška EU inkluziji Roma – Osna-

Velimir Petrović, projektni koordinator Jukom-a

živanje lokalnih zajednica za inkluziju Roma”, koji finansira Evropska unija, a sprovodi SKGO.

Projekat podrazumeva pravnu, tehničku i logističku asistenciju nadležnim organima JLS koji se bave procesima ozakonjenja sa jedne strane i romskoj zajednici sa druge, a dostupna je u Leskovcu, Pirotu, Aleksincu, Vršcu, Požarevcu, Surdulici, Mladenovcu, Somboru, Paraćinu i Lebanu.

Prvi cilj ove aktivnosti je mapiranje problema u oblasti ozakonjenja i uskih grla u sistemu, koja se često javljaju tokom postupka, kao i dobrih praksi koje opštine imaju kako bi se ozakonjenje što efikasnije sprovelo u delo. Drugi cilj se odnosi na pospešivanje inkluzije Roma u Srbiji, kroz unapređenje uslova stanovanja pružanjem direktne podrške romskoj populaciji u procesu ozakonjenja stambenih objekata.

Projekat je u fazi sprovođenja Analiza arhiva zahteva za ozakonjenje na osnovu koga će biti izrađen „Izveštaj” sa preporukama i posebni lokalni akcioni planovi za svaku od 10 JLS.

Naziv:

Borba protiv torture i nekažnjivosti

Trajanje:

decembar 2017 – decembar 2019. godine

Donator:

Delegacija Evropske Unije u Republici Srbiji

O projektu: Glavni cilj ove akcije je da doprinese iskorenjivanju torture i nekažnjivosti u srpskom

društvu i rehabilitaciji od posledica mučenja. Projekat je realizovan zajedno sa Međunarodnom mrežom pomoći IAN.

Akcija doprinosi važnom aspektu demokratske konsolidacije srpskog društva u cilju iskorenjivanja torture – jedne od najtežih kršenja osnovnih ljudskih prava, što je jedno od prava koja se ne mogu derogirati (pravo na slobodu od torture). Ovaj cilj se može postići samo koordinisanom akcijom svih relevantnih aktera i donosilaca odluka, donošenjem relevantnih zakonskih prilagođavanja u srpskom zakonu (revizija definicije torture i adekvatnog kažnjavanja za počinioc), kao i potpuna primena prava na rehabilitaciju i nadoknadu za žrtve.

Predložena akcija direktno podržava sprovođenje napora Ujedinjenih nacija i Saveta Evrope za borbu protiv torture, sa obzirom na to da je cilj da sprovede preporuke Komiteta UN protiv torture date u „Zaključnim zapažanjima o drugom periodičnom izveštaju Republike Srbije”, na njihovoj 54. sednici, održanoj u Ženevi, od 20. aprila do 15. maja 2015. godine. Cilj predloženih aktivnosti se postiže kroz sledeće specifične ciljeve: 1) Borba protiv torture i nekažnjivosti praćenjem sprovođenja Akcionog plana za Poglavlje 23 i zalaganje za zakonodavne promene; 2) Obezbeđivanje adekvatne nadoknade i rehabilitacije žrtava kroz kampanju za pravo na rehabilitaciju i obeštećenje; 3) Obezbeđivanje sveobuhvatnih i efikasnih programa rehabilitacije za žrtve.

Deo aktivnosti Komiteta pravnik za ljudska prava Jukom se odnosio na kontinuirane posete ustanovama za zadržavanje koje su realizovane zajedno sa predstavnicima Zaštitnika građana u okviru Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture. Za vreme trajanja projekta, sprovedeno je 6 poseta Okružnih zatvora, Kazneno-popravnih zavoda i Policijskih

uprava na teritoriji Republike Srbije. U saradnji sa Upravom za izvršenje krivičnih sankcija, u Beogradu, Novom Sadu, Kragujevcu i Nišu, realizovane su obuke o primeni međunarodnih standarda u oblasti zabrane torture za 74 zaposlenih iz 17 ustanova Uprave za izvršenje krivičnih sankcija. Održano je niz sastanaka radnih grupa sa drugim organizacijama civilnog društva, predstavnicima nezavisnih institucija i eksperata u oblasti borbe protiv torture, kako bi se na sveobuhvatan i zajednički pristup radilo na rešenju svih problema, pruženo je preko 100 pravnih saveta žrtvama torture među kojima je 7 uzeto u zastupanje pred sudom.

Naziv:

Analiza rada Zaštitnika građana Republike Srbije

Trajanje:

septembar 2019 – decembar 2020. godine

Donator:

Tim Ujedinjenih nacija za ljudska prava u Srbiji

O projektu: Cilj ovog projekta jeste izrada analize rada Zaštitnika građana Republike Srbije sa posebnim akcentom na primenu Pariskih principa i procene kapaciteta te institucije da osigura primenu međunarodnih standarda u oblasti ljudskih prava. Zaštitnik građana Republike Srbije je institucija kojoj je dodeljen status A 2010. godine, a koji je ponovo potvrđen 2015. godine. Potkomitet za akreditaciju će ponovo razmatrati taj status 2020. godine. Publikacija „5 godina: Analiza rada Zaštitnika građana Republike Srbije u periodu 2015–2019. godine” je posmatrana kroz ispunjenje Pariskih principa i Opštih zapažanja koje je izradio GANHRI Potkomitet za akreditaciju i usvojila Globalna alijansa nacionalnih

institucija za ljudska prava, sa poslednjim izmenama iz februara 2018. godine, koje služe kao instrument za tumačenje Pariskih principa.

Naziv:

Informaciona platforma za integraciju migranata Dunavskog regiona – DRIM

Trajanje:

januar 2017 – jun 2019.

Donator:

Transnacionalni program regije Dunava, sufinansiran od strane Evropske unije

O projektu: Cilj DRIM-a je jačanje kapaciteta javnih institucija za pružanje informacija prilikom integracije ekonomskih migranata, koja je shvaćena kao jednak pristup zapošljavanju i radu. Projekat DRIM želi da doprinese poboljšanju kapaciteta institucija i njihovoj sposobnosti da odgovore na potrebe novopridošlih i već nastanjenih migranata, putem efektivne razmene informacija. Glavni rezultat DRIM-a je instrument (informaciona platforma) koji je osnova informacione infrastrukture i omogućava integraciju ekonomskih migranata u osam zemalja dunavskog regiona. Transnacionalna informacijska platforma Dunav kompas je jedan od glavnih rezultata projekta DRIM i pruža informacije o različitim aspektima rada i života u osam zemalja Dunavskog regiona: Austrije, Hrvatske, Češke, Mađarske, Nemačke, Srbije, Slovenije i Slovačke.

Dunavski kompas je sistem od osam državnih zbirki informacija koje sadrže podatke o integraciji migranata u šest glavnih kategorija: rad, dolazak i boravak, obrazovanje, učenje na lokalnom jeziku, svakodnevni život i zdravlje. Informacijama se može pristupiti preko računara ili mobilnog telefona na www.dunavbecompass.org Dunav kompas je inovativna platforma koja ima za cilj da unapredi kapacitete državnih organa za stvaranje i omogućavanje lakše integracije ekonomskih migranata u širem regionu Dunava. Preko Dunavskog kompasa, javni organi će moći na efikasan način da prenesu migrantima informacije o tržištu rada svake zemlje pojedinačno. Migranti, preko ove platforme, mogu da pronađu potrebne informacije o tržištima rada različitih zemalja i da se obaveste o njihovim specifičnostima (npr. osigu-

ranje rada, zdravstveni sistem, kvalifikacije za rad, obrazovne mogućnosti itd.). Istovremeno, zaposleni u javnom sektoru i sektorske agencije, kao i članovi i volonteri iz nevladinih organizacija, dobili su mehanizam razmene informacija jer mogu i direktno da saznaju informacije o tržištu rada, kao i pravila i propise o imigraciji u zemljama Podunavlja. Dunav kompas platforma prevedena je na pet različitih jezika. Svaki partner je odabrao grupu jezika na osnovu sopstvenog migrantskog konteksta i migranata koji se nalaze u svakoj zemlji pojedinačno. Platforma je u Srbiji dostupna na srpskom, ruskom, kineskom, engleskom i persijskom jeziku. Tokom 2018. godine platforma je lansirana u svih osam zemalja.

Naziv: Podrška radu Nacionalnog konventa o Evropskoj uniji
Trajanje projekta: januar 2018 – mart 2020. godine
Donator: Delegacija EU u Srbiji (CSF – podrška civilnom društvu)

O projektu: Civilno društvo okupljeno u Nacionalnom konventu za Evropsku uniju dobilo je podršku tokom 2018. i 2019. godine kako bi se dodatno osnažio mehanizam praćenja procesa pristupanja Srbije Evropskoj uniji. Projekat je dizajniran tako da podrži održavanje sednica 7 radnih grupa NKEU, izradu Knjige preporuka NKEU, kao i stručne radionice za članice uključenih radnih grupa. Cilj projekta je da se proces EU integriira učini što transparentnijim i inkluzivnijim, kao i da se ojača uloga civilnog društva u ovom procesu. Komitet pravnik za ljudska prava Jukom, kao koordinator Radne grupe NKEU za Poglavlje 23 – Pravosuđe i osnovna prava, sprovodio je aktivnosti koje se tiču ovog poglavlja. Radna grupa za NKEU za Poglavlje 23 za vreme trajanja projekta održala je četiri sednice. Prve dve održane su u februaru, odnosno aprilu 2019. godine, a njima su članice davale komentare na prvu verziju revidiranog Akcionog plana za Poglavlje 23. Članice su uputile *Zbirni komentar RG NKEU na prvu verziju AP 23*, na osnovu kojih je Ministarstvo pravde izmenilo prvu verziju revidiranog dokumenta koji je upućen Evropskoj komisiji u junu 2019. godine. Radna grupa uputila je više od 200 posebnih komentara na konkretne aktivnosti revidiranog dokumenta. Na pojedine je dato pojašnjenje, a nešto više od polovine komentara je usvojeno i u određenoj meri inkorpor-

irano u verziju koja je poslata Evropskoj komisiji u maju 2019. godine.

U oktobru 2019. godine Radna grupa NKEU za Poglavlje 23 održala je sastanak i internu radionicu na kojoj su članice planirale rad radne grupe za 2020. godinu i dale input za Akcioni plan radne grupe. Naredne dve sednice održane u decembru 2019. godine, odnosno februaru 2020. organizovane su kako bi članice RG NKEU sa Ministarstvom pravde vodile diskusiju o novoj verziji revidiranog Akcionog plana za Poglavlje 23 izrađenoj na osnovu komentara Evropske komisije. I nakon ovog seta konsultacija RG NKEU za Poglavlje 23 uputila je Zbirni komentar na drugu verziju revidiranog Akcionog plana za Poglavlje 23. Najviše neslaganja bilo je u pogledu dela koji se odnosi na nezavisnost pravosuđa i borbu protiv korupcije.

Naziv: G.R.A.S.P. (Projekat procene rizika vladavine na zapadnom Balkanu: dijagnostika i merenje pojava zarobljenih društava)
Trajanje: januar 2019 – januar 2020. godine
Donator: Evropska komisija

O projektu: Komitet pravnik za ljudska prava je u saradnji sa Parterstvom za društveni razvoj iz Zagreba i pripadnicima akademske zajednice u Srbiji učestvovao u sakupljanju i analizi podataka za potrebe izrade Izveštaja Evropske komisije o napretku Srbije. Sakupljeni su podaci iz 12 oblasti ključnih za

napredak Srbije na putu ka EU, od upravljanja javnim finansijama do zakonodavnog procesa. Projekat koji je realizovan na regionalnom nivou bio je ujedno i prilika za testiranje transparentnosti institucija i njihovog kapaciteta da blagovremeno i kvalitetno odgovore na poslate zahteve za pristup informacijama od javnog značaja.

05

Publikacije

nova

izdanja

1. Vodiči

Moja prava u izvršnom postupku

Vodič „[Moja prava u izvršnom postupku](#)” namenjen je građanima i građankama kako bi se upoznali sa svojim pravima i obavezama, bilo da je protiv njih pokrenut postupak izvršenja ili su prinuđeni da ga sami pokrenu. Takođe, ovaj vodič namenjen je onima koji nisu stranke u postupku (ni poverilac, ni dužnik), a koje ovaj postupak ometa u uživanju njihovih prava, ili imaju određeni pravni interes (tzv. treća lica). Naravno, namenjen je i onima koji samo žele da se upoznaju s postupkom izvršenja. Ovaj vodič ne zamenjuje pravni savet koji možete dobiti od kvalifikovanih stručnjaka, već daje samo osnovne informacije o izvršnom postupku u cilju njegovog boljeg razumevanja. Bitno je da svi učesnici u postupku znaju koja su njihova prava i obaveze kako bi reagovali na adekvatan način u propisanim rokovima i zaštitili svoja prava. Vodič na jednostavan, praktičan i slikovit način prikazuje osnovne korake u postupku izvršenja i ne obuhvata sve situacije, već samo one s kojima se građani najčešće susreću. Vodič je izrađen na osnovu Zakona o izvršenju i obezbeđenju

(„Sl. glasnik RS”, br. 106/2015, 106/2016 – autentično tumačenje, 113/2017 – autentično tumačenje i 54/2019) i Zakona o izmenama i dopunama Zakona o izvršenju i obezbeđenju („Sl. Glasnik RS”, br. 54/2019) koji se primenjuje od 1. 1. 2020. godine.

Moja prava u slučaju da suđenje traje nerazumno dugo

Vodič „[Moja prava u slučaju da suđenje traje nerazumno dugo](#)” namenjen je građanima i građankama kako bi se upoznali sa svojim pravima i obavezama u slučaju da dužina sudskog postupka ugrožava njihovo pravo na pravično suđenje, kao i da im pruži neophodne informacije o zaštiti. Dužina trajanja sudskih postupaka je jedan od najprepoznatljivijih problema koji ugrožavaju pravnu sigurnost građana i vladavinu prava. Duga suđenja i troškovi koje nose sa sobom često su razlog zbog kog građani odustaju ili ni ne pokušavaju da zaštite svoja prava. Ukoliko se godinama čeka na presudu u krivičnom predmetu, o izdržavanju deteta ili na presudu o nezakonitom otkazu, život pogođenih građana često postaje nepopravljivo otežan. U Srbiji je veliki broj građana pogođen ugrožavanjem prava na suđenje u razumnom roku. O tome govori i po-

datak da se najveći broj presuda Evropskog suda za ljudska prava, donetih protiv Srbije u 2018. godini, odnosi baš na dužinu trajanja sudskih postupaka, a brojni su i postupci pred domaćim pravosudnim organima. Ovaj vodič teži da građanima na što jednostavniji i praktičan način pomogne da aktivno učestvuju u zaštiti svog prava pred sudovima. Vodič se posebno bavi Zakonom o zaštiti prava na suđenje u razumnom roku, koji omogućava da se pravovremeno reaguje u slučaju da suđenje traje neopravdano dugo, kao i da bude nadoknađena šteta koja je zbog toga pretrpljena.

Vodič za zaštitu prava potrošača

[Vodič za zaštitu prava potrošača](#) pripremio je Centar za evropske politike i namenio ga je svim građanima i građankama kako bi se upoznali sa svojim pravima i obavezama prilikom kupovine robe ili zaključivanja ugovora o pružanju usluga. Publikacija je napravljena tako da na što jednostavniji i praktičan način predstavi građanima i građankama kojim su zakonom zaštićeni kao potrošači, koja su njihova prava, šta je reklamacija, koja je uloga tržišne inspekcije, šta podrazumeva sudska zaštita, koja je uloga potrošačkih organizacija, uključujući i kontakte potrošačkih savetovališta.

Moja prava u slučaju (ne)zakonitog prisluškivanja

Cilj vodiča [Moja prava u slučaju \(ne\)zakonitog prisluškivanja](#) je da sažeto i razumljivim jezikom pojašni građanima i građankama kako funkcioniše zakonito prisluškivanje u Srbiji. U vodiču su sadržani odgovori na osnovna pitanja, poput – ko sme da me prisluškuje, zašto i pod kojim uslovima, šta to tačno podrazumeva prisluškivanje, kome mogu da se obratim da zaštitim svoja prava ukoliko sam prisluškivan/a ili sumnjam da me prisluškuju? Osnovni preduslov da bismo zaštitili svoja prava od mogućih zloupotreba, je da ih prvo poznamo, da razumemo zaštitne mehanizme i da prepoznamo institucije koje su nadležne da nam pomognu. Na sva ova pitanja, građani mogu pronaći odgovore u vodiču *Moja prava u slučaju (ne)zakonitog prisluškivanja*.

cija i dilema s kojima se građani suočavaju. Svrha vodiča je informativna i za eventualno vođenje pravnog postupka možda biti potrebno da građani potraže dodatnu stručnu pomoć ili pravni savet.

Šta da radim kad mi stigne poziv za svedočenje?

Vodič „[Šta da radim kad mi stigne poziv za svedočenje?](#)” namenjen je građanima i građankama kako bi se upoznali s pravima i obavezama koja imaju u postupcima pred sudom ili organom uprave, u kojima učestvuju u svojstvu svedoka. Takođe, ima za cilj da objasni nedoumice koje građanke i građani imaju o svedočenju u parničnom, krivičnom, upravnom i prekršajnom postupku. Svakome se može desiti da se nađe u situaciji koja ga može proizvesti u svedoka, te je zato veoma važno da znamo svoja prava i dužnosti. Vodič ne predstavlja pravni savet i ne može prejudicirati ishode sudskih i drugih postupaka.

Kako da prijavim korupciju i koja su mi prava i obaveze ako to učinim?

Vodič „[Kako da prijavim korupciju i koja su mi prava i obaveze ako to učinim?](#)” namenjen je svakome ko se suoči s korupcijom i razmišlja da je prijavi. Pošto postupanje može da se razlikuje u zavisnosti od načina saznanja, prirode događaja, posla koji obavljamo, informacija koje su nam poznate, mogućih posledica u slučaju prijavljivanja i zainteresovanosti za slučaj, tako se razlikuju i saveti koje dajemo.

Šta ako sam lišen/a slobode?

Vodič „[Šta ako sam lišen/a slobode?](#)” namenjen je svim građanima koji se nađu u situaciji da budu lišeni slobode. Na jednostavan i praktičan način objašnjava šta znači pojam „lišenje slobode”, koja su prava lišenog slobode, koliko dugo sme da traje pritvor, šta može da se očekuje po završetku krivičnog ili prekršajnog postupka, kao i koje su dužnosti policije. U vodiču se takođe može saznati i koji je postupak za ostvarivanje prava prilikom neosnovanog lišenja slobode. Cilj vodiča „Šta ako sam lišen/a slobode?” je da na pravi način informiše građane i uputi ih u njihova prava u slučaju lišenja slobode.

Autori vodiča su se trudili da obuhvate što širi krug mogućih situa-

Zašto nam je potreban nezavisan sudija?

Vodič – „[Zašto nam je potreban nezavisan sudija](#)” – namenjen je prvenstveno građanima koji nisu pravne struke, vodeći se željom da im se objasni i pojednostavljeno predstave osnove pravnog uređenja naše države. U tom pogledu, vodič je predstavio podelu vlasti, međusobni odnos grana vlasti, ali i položaj sudstva u sistemu vlasti, u nameri da građanima približi nezavisnost i nepristrasnost sudija. Osnovni cilj autora je da javnosti objasne značaj nezavisnog sudstva, kako za pojedince tako i za društvo u celini. Vodiču je prethodila anketa tokom koje je Društvo sudija Srbije prikupilo pitanja koja građane, koji nisu pravnici, najviše interesuju u ovoj oblasti, ali i ona koja unose najviše zabune, te je potom, pripremajući vodič, nastojalo da pruži odgovore na njih.

Moja prava u slučaju legitimisanja, pretresa i lišenja slobode

Brošura „[Moja prava u slučaju legitimisanja, pretresa i lišenja slobode](#)” namenjena je građanima i građankama kako bi se upoznali sa svojim pravima i obavezama u slučaju da ih zaustavi ovlašćeno službeno lice, bilo da su na ulici, u automobilu, javnom prevozu, nekom masovnom događaju, ili kada se službena lica pojave na vratima njihovog doma. Takođe, ova brošura objašnjava šta se dešava kada su građani zadržani u policiji/javnom tužilaštvu. Bitno je da u tim trenucima svi učesnici znaju koja su njihova prava i obaveze. Podizanje svesti o ovoj temi prvenstveno doprinosi dobronamernoj i pravilnoj komunikaciji građana/ki sa pripadnicima policije/zamenikom javnog tužioca i sudijama. Ova brošura napravljena je tako da na što jednostavniji i praktičan način građanima olakša postupak prijavljivanja nepravilnosti prilikom tih situacija i povrede njihovih prava, koji će samim tim pomoći u uspostavljanju poverenja između građana i nadležnih organa.

Buklet o zaštiti podataka o ličnosti kroz institucije – zdravstvene ustanove

Buklet [Koja su prava građana na zaštitu podataka o ličnosti u odnosu prema zdravstvenim ustanovama?](#), govori o vezi prava građana na zdravstvenu zaštitu sa pravom na zaštitu (tajnost) podataka o ličnosti. Pravo na zdravstvenu zaštitu u bliskoj je vezi sa pravom na zaštitu (tajnost) podataka o ličnosti jer prilikom pružanja zdravstvene zaštite (postavljanja dijagnoze, terapije, lečenja i rehabilitacije) zdravstveni radnici i saradnici svakoga dana obrađuju (prikupljaju, beleže, prepisuju, razvrstavaju, čuvaju, kopiraju, pretražuju, upoređuju, upotrebljavaju, stavljaju na uvid, prenose, dostavljaju) veliki broj značajnih podataka o ličnosti.

Podaci o građanima su sastavni deo njihove ličnosti i kao takvi su deo diskrecionog prava vlasnika/ce podataka o ličnosti. Državne ustanove, privatne kompanije i građanske organizacije su u obavezi da poštuju zakon kada uzimaju podatke građana, pa se zakonitost odnosi na sva propisana ograničenja i uslove prilikom

obrade podataka. Iako građani nisu dužni da upoznaju svaki od tih uslova, ni složene zakonske procedure, uvek je dobro da imaju priliku da se upozna sa svojim pravima kako bi umeli da razlikuju pravičan odnos u poslovanju institucije ili organizacije koja obrađuje njihove podatke.

Buklet o zaštiti podataka o ličnosti kroz institucije – osiguravajuća društva

Buklet [Koja su prava građana na zaštitu podataka o ličnosti u odnosu prema osiguravajućim društvima?](#) govori o vezi prava na obavezno zdravstveno osiguranje sa pravom na zaštitu (tajnost) podataka o ličnosti.

Osiguravajuća društva uspostavljaju i vode odgovarajuće registre podataka o osiguranicima i korisnicima osiguranja u kojima svakodnevno obrađuju, pretražuju, razvrstavaju, prenose, čuvaju, koriste i dostavljaju Vaše lične podatke koji su neophodni za zaključenje ugovora, likvidaciju šteta i isplatu ugovorenih iznosa. Kada je reč o obaveznom zdravstvenom osiguranju, ukoliko građani smatraju da se podaci o njima

protivzakonito obrađivani ili je prekršena obaveza čuvanja tajne, buklet im može pomoći da se informišu o načinima na koje svoje pravo mogu da zaštite.

2. Analize

Vraćanje poslovne sposobnosti – sudska praksa i preporuke

Poslovna sposobnost predstavlja preduslov za ostvarivanje građanskih prava. Stiče se punoletstvom kada lice dobija mogućnost da preduzima pravne radnje u svakodnevnom životu (vrši biračko pravo, zaključuje ugovore, kreditno se zaduži, raspolaže imovinom itd.). Poslovna sposobnost je važna, jer bez nje osoba ne može samostalno da donosi odluke o sopstvenom životu.

Jedan od ozbiljnih problema u vezi sa postupcima za lišenje poslovne sposobnosti sa kojima se suočava Republika Srbija jeste ustaljena praksa lišenja poslovne sposobnosti isključivo na osnovu

uspostavljene psihijatrijske dijagnoze. Time se povređuje pravo lica u postupku na pravično suđenje i vrši se diskriminacija osoba s mentalnim smetnjama koje, bez obzira na vrstu dijagnoze, mogu biti funkcionalni članovi zajednice, sposobni da se staraju o sebi i svojim interesima. Na osnovu rezultata istraživanja pretogodišnje sudske prakse osnovnih sudova u Republici Srbiji, pravni tim Jukom-a je izradio publikaciju [„Vraćanje poslovne sposobnosti – sudska praksa i preporuke”](#) u kojoj su formulisane preporuke za unapređenje zaštite prava lica s mentalnim invaliditetom, na osnovu međunarodnih standarda u ovoj oblasti i primera dobre prakse u Evropi.

5 GODINA: Analiza rada zaštitnika građana Republike Srbije u periodu 2015- 2019. godine

Status A nacionalnih institucija za zaštitu ljudskih prava (NHRI) pruža posebna prava tim institucijama za učešće u međunarodnim mehanizmima zaštite ljudskih prava koji u velikoj meri određuju procenu stanja ljudskih prava u jednoj zemlji. Stoga je veoma značajno sagledati status tih institucija na realnim osnovama, procenjujući ne samo pravni okvir kojim se uređuju status i nadležnosti NHRI već i sprovođenje nadležnosti u praksi.

[Analiza rada Zaštitnika građana Republike Srbije](#) sa posebnim akcentom na primenu Pariskih prin-

cipa sprovodi se sa ciljem procene kapaciteta te institucije da osigura primenu međunarodnih standarda u oblasti ljudskih prava. Zaštitnik građana Republike Srbije je institucija kojoj je dodeljen status A 2010. godine, a koji je ponovo potvrđen 2015. godine. Potkomitet za akreditaciju će ponovo razmatrati taj status 2020. godine.

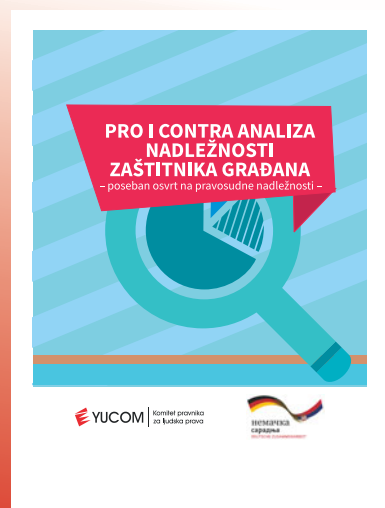
Polazeći od cilja analize, predmet istraživanja je vremenski ograničen na analizu rada Zaštitnika građana od 2015. godine, za svaku godinu, a zaključno sa septembrom 2019. godine. Analiza rada je posmatrana kroz ispunjenje Pariskih principa i Opštih zapažanja koje je izradio GANHRI Potkomitet za akreditaciju i usvojila Globalna alijansa nacionalnih institucija za ljudska prava, sa poslednjim izmenama iz februara 2018. godine, koje služe kao instrument za tumačenje Pariskih principa. Ovakva analiza rada postavljena je s obzirom na to da je, prema Pravilniku o radu GANHRI Potkomiteta za akreditaciju taj organ nadležan za izradu Opštih zapažanja na osnovu kojih procenjuje da li nacionalna institucija za ljudska prava ispunjava Pariske principe.

Istraživanje o efikasnosti Zaštitnika građana

Istraživanje o efikasnosti institucije zaštitnika građana je nastalo u okviru projekta „Zaštitnik građana u kontekstu EU integracija” sa ciljem merenja i poboljšanja efikasnosti institucije u rešavanju pritužbi građana. Predmet istraživanja je merenje efikasnosti Zaštitnika građana, sagledavanje stanja u pogledu budžeta, zapošljavanja osoblja i organizacije rada, kao i predlaganje mera za unapređenje efikasnosti ove institucije. U okviru istog projekta izrađen je i poseban Alternativni izveštaj o praćenju akcionog plana za poglavlje 23 koji sadrži stavove i komentare Komiteta pravnika za ljudska prava o sprovođenju aktivnosti u delu mera koje se odnose na Zaštitnika građana. Pomenuti Alternativni izveštaj se nalazi u odeljku ove publikacije.

Pro i Contra analiza nadležnosti Zaštitnika građana

Pro i contra analiza nadležnosti zaštitnika građana – sa posebnim osvrtom na pravosudne nadležnosti je izrađena u okviru projekta „Zaštitnik građana u kontekstu EU integracija” sa ciljem davanja odgovora na pitanje mogućeg proširenja nadležnosti Zaštitnika građana na kontrolu efikasnosti pravosuđa. U svetlu predstojećih izmena Ustava i Zakona o Zaštitniku građana pojavila se potreba za detaljnom analizom ovog pitanja korišćenjem iskustava iz uporedne prakse. Iako u mnogim evropskim zemljama Ombudsmani imaju nadležnosti u oblasti pravosuđa, Jukom je kroz ovu analizu nastojao da pronađe najbolje prakse i rešenja za srpski pravni sistem, posebno imajući u vidu postojeće mehanizme koji se bave suđenjem u razumnom roku.

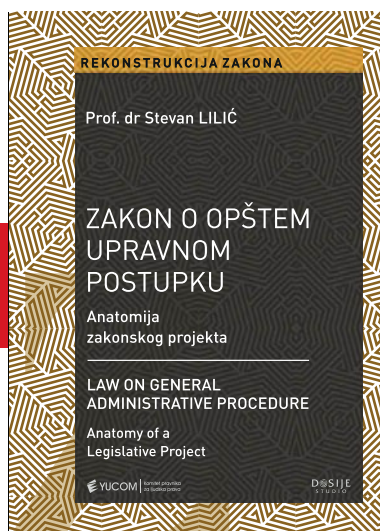
Zakon o opštem upravnom postupku – Anatomija zakonskog projekta

Nedavno usvojen nov Zakon o opštem upravnom postupku Srbije (2016) sadrži niz inovacija koje upravno postupanje treba da „usmere ka pružanju javnih usluga korisnicima” prema standardima Evropskog upravnog prostora.

Međutim, nov ZUP Srbije sadrži i brojne strukturne defekte i konceptualne protivrečnosti koji ozbiljno dovode u pitanje kvalitet i uspešnost ovog zakonskog projekta. Počevši od neadekvatnog naziva samog zakona, nov ZUP obiluje brojnim nejasnoćama, lošim formulacijama i pravno-tehničkim nedostacima koji ga svrstavaju u onu grupu zakona kojima je neophodna temeljna i generalna rekonstrukcija. To se, između ostalog, odnosi na: nepreciznost i deklarativnost ciljeva; zbrku oko odnosa opšteg i posebnog upravnog postupka i nedostatak mehanizama za efikasnu implementaciju propisanih rešenja; konfuziju oko primene starog ili novog zakona u prelaznom režimu; neprimereu upotrebu teorijskih definicija u zakonskom tekstu i nestručnu primenu nomotehničkih pravila; protivrečne formulacije koje otežavaju praktičnu primenu (npr. uvođenje faktičke radnje „obaveštavanja” u strogo formalnom postupku) i dr.

Posebno zabrinjava to što se u primeni novog ZUP-a, umesto da svojim inovacijama doprinese unapređenju pravne sigurnosti i efikasnosti upravnog postupanja, otkrivaju nove i opasne praznine i otvaraju nove dileme oko njegove primene, što otvara put proizvoljnim tumačenjima koja bitno podrivaju zakonitost i pravičnost upravnog postupanja.

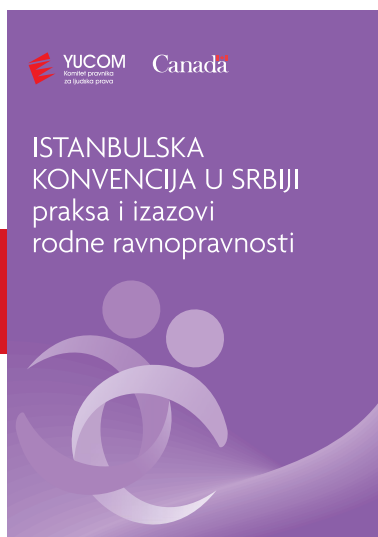
Cilj ove „anatomske analize” ZUP-a je da se sa pravno-normativnog stanovišta utvrdi kako je došlo do toga da jedan višedecenijski veoma uspešan procesni zakon bude žrtva jednog neuspelog zakonskog projekta u kojem nov ZUP, umesto da bude „deo rešenja”, postaje „deo problema”. Sa stručnog stanovišta, objektivna odgovornost za ovu situaciju sigurno leži na brojnim članovima radnih grupa i koordinacionih tela, i to pre svega na „skupocenim” ekspertima i „projektnim konsultantima” finalne verzije Nacrta ZUP-a, čija uža specijalnost nije upravna procedura (već lokalna samouprava, puna jurisdikcija i sl.).

Istanbulska konvencija u Srbiji – praksa i izazovi rodne ravnopravnosti

Publikacija „[Istanbulska konvencija u Srbiji – praksa i izazovi rodne ravnopravnosti](#)” nastala je u okviru projekta „Sprovedenje Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija), kroz analizu Krivičnog zakona i Zakona o sprečavanju nasilja u porodici” koji je realizovao Komitet pravnička za ljudska prava – Jukom uz podršku Ambasade Kanade u Republici Srbiji.

Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija) potpisana je u Istanbulu 11. maja 2011. godine. Premda ne predstavlja prvi međunarodni sporazum koji se bavi pitanjem rodno zasnovanog nasilja i diskriminacijom žena, ovo je prvi sveobuhvatan

evropski pravno obavezujući sporazum koji definiše pojmove kao što su: nasilje nad ženama, nasilje u porodici, rod, rodno zasnovano nasilje nad ženama i uspostavlja obavezu država potpisnica da se sistematski obračunaju sa rodno zasnovanim nasiljem. U oktobru 2013. godine, Srbija je donela Zakon o potvrđivanju Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici. Budući da je Istanbulska konvencija međunarodni sporazum koji postavlja jasne i obavezne smernice državama potpisnicama da pravno urede zaštitu žena od rodno zasnovanog nasilja i diskriminacije i propisuje sveobuhvatnost politika koje država mora voditi u ovom cilju, publikacija se osvrće na najznačajnije mere koje je od potpisivanja Konvencije Srbija preduzela u cilju ispunjenja obaveza prihvaćenih Konvencijom.

Diskriminacija u Srbiji – praksa i izazovi

Od usvajanja Ustava Srbije 2006. godine i donošenja prvog Zakona o zabrani diskriminacije 2009. godine, o načelu ravnopravnosti i zabrani diskriminacije naizgled je napisan veliki broj tekstova i publikacija. Formirana je institucija Poverenika za zaštitu ravnopravnosti koja svakodnevno odlučuje o pritužbama građana, vodi strateške parnice i podnosi godišnje izveštaje Narodnoj skupštini Republike Srbije i javnosti. Načelo zabrane diskriminacije zauzima veoma značajno mesto u ratifikovanim međunarodnim sporazumima i domaćim propisima.

Akcionni plan za Poglavlje 23, kao jedan od ključnih instrumenata za harmonizaciju prava Srbije sa pravom Evropske unije u postupku pregovora priključenja Srbije EU se, u delu koji se odnosi na osnovna prava, detaljno bavi anti-diskriminacionim načelom. Ipak, uprkos brojnim zakonodavnim i institucionalnim aktivnostima koje su preduzete u ispunjavanju obaveza Srbije za priključenje Evropskoj uniji, Komitet pravnika za ljudska prava – Jukom u svojoj redovnoj aktivnosti pružanja besplatne pravne pomoći svakodnevno ima prilike da čuje iskustva i probleme građana koji su pogođeni diskriminacijom. Iako je od strane i državnih i nedržavnih subjekata izdat veliki broj priručnika koji se bave pitanjima pojma i zaštite od diskriminacije, svedoci smo činjenice da oni kojima je ova zaštita najpotrebnija najčešće nisu dovoljno informisani. Iz tog razloga, neophodna je još jedna publikacija o diskriminaciji.

Integracija pravosuđa u kontekstu dijaloga Beograda i Prištine i procesa pristupanja Evropskoj uniji – Izveštaj o implementaciji i efektima Sporazuma o pravosuđu

Publikacija „Integracija pravosuđa u kontekstu dijaloga Beograda i Prištine i procesa pristupanja Evropskoj uniji – Izveštaj o implementaciji i efektima Sporazuma o pravosuđu” prvi je sveobuhvatan nalaz o primeni Sporazuma o pravosuđu dogovorenog u okviru dijaloga Beograda i Prištine pod pokroviteljstvom Evropske Unije. Izveštaj je rezultat projekta „Građanski monitoring za snažnije pravosuđe”, podražanog od strane Ambasade Kraljevine Norveške.

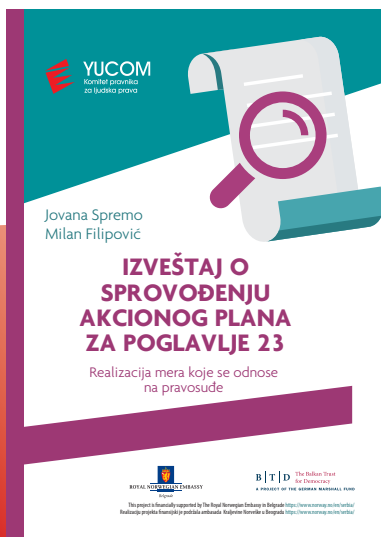
Pitanje integracije pravosuđa nije samo pitanje koje se tiče Poglavlja 35, već i Poglavlja 23, što pokazuje njegovu težinu. Ovaj izveštaj upravo sumira ostvareni napredak u pogledu stvarne integracije pravosuđa na severu Kosova i kako Srbija ispunjava svoje obaveze u pogledu praćenja realnog funkcionisanja integracije i omogućavanja pristupa pravdi građanima.

Izveštaj o sprovođenju Akcionog plana za Poglavlje 23 – Realizacija mera koje se odnose na pravosuđe

„Izveštaj o sprovođenju Akcionog plana za Poglavlje 23 – Realizacija mera koje se odnose na pravosuđe” odnosi se na praćenje primene mera iz ovog dokumenta koje se odnose na ustavne promene, budžetske nadležnosti pravosudnih saveta, disciplinsku i etičku odgovornost sudija i javnih tuži-

laca, kao i automatsku raspodelu predmeta. Izveštaj je rezultat projekta „Građanski monitoring za snažnije pravosuđe”, podražanog od strane Ambasade Kraljevine Norveške i Balkanskog fonda za demokratiju.

Prilikom izveštavanja, Jukom-ov tim je prvo pristupio odabiru konkretnih mera, kako bi se u skladu sa postojećim kapacitetima prikazali zastoji nastali u realizaciji Akcionog plana. U istraživanju tim se odlučio da prati neimplementirane mere u vezi sa pravosuđem u sledećim oblastima: ustavne promene i aktivnosti vezane za budžetske nadležnosti pravosudnih saveta, disciplinska i etička odgovornost sudija i javnih tužilaca, kao i automatsku raspodelu predmeta.

06

**Ostale
aktivnosti,
saradnja
i doprinos**

1. Mreže za saradnju sa Ujedinjenim nacijama

Platformu organizacija za praćenje preporuka tela UN za ljudska prava osnovale su organizacije civilnog društva koje imaju značajno iskustvo zasnovano na izveštavanju pred mehanizmima UN za ljudska prava i praćenju preporuka, koje prepoznaju potrebu i značaj kontinuiranog i na dokazima zasnovanog procesa izveštavanja, praćenja implementacije preporuka koje mehanizmi upućuju Republici Srbiji, te interakcije sa telima Vlade za praćenje implementacije preporuka UN za ljudska prava. Osim Komiteta pravnika za ljudska prava, platformu su osnovale i čine sledeće organizacije: Astra; Atina; A11 - Inicijativa za ekonomska i socijalna prava; Beogradski centar za ljudska prava; Centar za samostalni život osoba sa invaliditetom Srbije; Centar za prava deteta; FemPlatz; Grupa 484; Inicijativa za prava osoba sa mentalnim invaliditetom MDRI-S; Međunarodna mreža pomoći IAN.; Mreža organizacija za decu MODS; Nacionalna organizacija osoba sa invaliditetom; Mreža SOS Vojvodina; Stalna konferencija romskih udruženja građana i Gayten-LGBT.

Jukom je tokom 2019. godine predvodio aktivnost Platforme da se na međunarodnom nivou unapredi tumačenje slobode okupljanja, koji se daje u vidu Opšteg komentara Komiteta UN za ljudska prava. Saradnja sa Komitetom UN za ekonomska, socijalna i kulturna prava ostvarena je kroz podnošenje predloga za listu pitanja ka Republici Srbiji kao i kroz sastanke sa članovima Komiteta, u Ženevi.

2. Mreže za saradnju sa Savetom Evrope

Evropska mreža za implementaciju presuda Evropskog suda za ljudska prava izabrala je Jukomovu advokaticu Kristinu Todorović za člana Upravnog odbora. Ova mreža okuplja nevladine organizacije država-članica Saveta Evrope, čija je glavna delatnost zagovaranje pune i blagovremene implementacije odluka Evropskog suda za ljudska prava. Tokom 2019. godine, mreža je objavila statističke podatke o sprovođenju odnosno nesprovođenju presuda strazburškog suda. Statistički podaci pokazuju da 43% presuda koje je Evropski sud za ljudska prava doneo u prethodnih 10 godina ostane neizvršeno, što praktično znači da 1.200 presuda čeka na izvršenje. Srbija svojim primerom tu statistiku dopunjuje sa 22% neizvršenih presuda kojima je utvrđena odgovornost Srbije za povredu ljudskih prava. Ove presude nisu izvršene u roku od deset godina od dana njihovog donošenja, što ukazuje na nedostatak političke volje za implementaciju odluka ES.

Sama mreža je u ime organizacija iz Srbije ostvarivala direktan kontakt sa Komitetom ministara Saveta Evrope, kako bi se omogućilo adekvatno izvršavanje presude Zorica Jovanović protiv Srbije. Iskustva koja je Jukom imao u zastupanju interesa roditelja kroz korišćenje mehanizma Saveta Evrope pretočene su u najnoviji vodič *EIN Guide for Civil Society on Domestic Advocacy for Implementation of Judgments of the European Court of Judgments*.

3. Regionalna umrežavanja

Saradnja sa Mrežom kuća ljudskih prava

Kao deo međunarodne Mreže kuća ljudskih prava, čije je sedište u Oslu, Kuća ljudskih prava i demokratije Beograd je uspostavila aktivnu saradnju sa njenim članicama. Svake druge godine predstavnici svih organizacija koje su deo Mreže kuća ljudskih prava se sastaju na Skupštini kuća ljudskih prava. Na prošlogodišnjem sastanku i trodnevnoj konferenciji,

Marija Maljan, projektna koordinatorica Jukom-a

na kojoj su učestvovali Velimir Petrović i Marija Maljan, Kuća ljudskih prava Zagreb je proslavila 10 godina od svog osnivanja, dok je Mreža kuća ljudskih prava obeležila 25. godišnjicu od svog osnivanja.

Kako se princip rada Kuće ljudskih prava i demokratije Beograd zasniva na saradnji organizacija članica, koje se bave ljudskim pravima u različitim oblastima društva koristeći strategije kako na nacionalnom tako i na regionalnom i međunarodnom nivou, Jukom je učestvovao na brojnim događajima.

Tokom juna 2019. godine, Marija Maljan i Velimir Petrović su učestvovali na radionici „Od ideje do projekta“ u Tbilisiju. Kuća ljudskih prava Tbilisi je uz podršku Fondacije Kuće ljudskih prava, bila domaćin radionice na kojoj su projektni timovi radili na usavršavanju znanja i veština o idejama za projekte, budžetima, pristupu donatorima, kao i rešavanju nedoumica sa kojima se članovi projektnih timova organizacija civilnog društva svakodnevno susreću.

Poseta ambasadora Finske Kući ljudskih prava i demokratije Beograd

U okviru svojih aktivnosti, Kuća ljudskih prava i demokratije Beograd posebnu pažnju posvećuje saradnji, međusobnoj podršci i kontinuiranoj komunikaciji

sa nacionalnim i međunarodnim organizacijama kao i drugim institucijama, u cilju unapređenja efikasnijeg rada na programima koji se tiču ljudskih prava u Srbiji.

Početak ove godine, Kuća ljudskih prava i demokratije Beograd imala je čast i zadovoljstvo da ugosti Nj.E. ambasadora Finske u Srbiji Kima Lahdevirta. Poseta je predstavnicama organizacija članica Kuće pružila priliku da iznesu svoje stavove i mišljenja na temu osnovnih prava, EU integracija, slobode medija, azila i migracija, tranzicione pravde i pravosuđa u Republici Srbiji.

Otvorena vrata Kuće ljudskih prava i demokratije Beograd za studente i polaznike škola prava i evropskih integracija

Naša vrata su uvek otvorena za sve one koji žele da nauče nešto više o zaštiti ljudskih prava, pa su tako Kuća ljudskih prava i demokratije Beograd i Jukom kao njen aktivni član u protekloj godini često organizovali događaje namenjene studentima i polaznicima škola prava i evropskih integracija.

Gost Kuće bila je „Škola evropskih integracija za mlade“ i tim povodom organizovana je radionica na

temu procesa evropskih integracija na kojoj je Jovana Spremo razgovarala sa mladima iz Novog Pazara o Nacionalnom konventu, značaju Poglavlja 23 i akuelnim izazovima u procesu EU integracije.

Interesovanje da posete Kuću ljudskih prava i demokratije Beograd su izrazili i studenti Univerziteta u Denveru, želeći da se što bolje upoznaju sa ključnim pitanjima ljudskih prava u Srbiji, kao i o tome koje sve aktivnosti Kuća i njene članice sprovode kako bi pomogle onima kome je pomoć najpotrebnija.

Da im je tema ljudskih prava važna, istakli su i pobednici Prolećne škole prava, pilot programa simulacije suđenja koji je tokom proleća 2019. godine sprovedla [Misija OEBS-a u Srbiji](#), uz podršku Misije SAD u OEBS-u, u saradnji sa lokalnim akterima. Tokom njihove posete Kući ljudskih prava i demokratije Beograd, Katarina Golubović i Milena Vasić su razgovarale o ključnim temama - ulozi civilnog društva u pregovaračkom procesu za pristupanje Srbije Evropskoj uniji, slobodi medija i izražavanja, pitanjima vladavine prava kao i međunarodnih ugovora o ljudskim pravima u odnosu na domaće zakonodavstvo.

Saradnja Jukom-a sa Kancelarijom za demokratske institucije i ljudska prava OEBS-a

Komiteo pravnikaa za ljudska prava Jukom ostvaruje redovnu saradnju sa **Kancelarijom za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR)**. Predstavnik Jukom-a je u maju 2019. godine imao priliku da učestvuje na tradicionalnom godišnjem sastanku za monitoring suđenja u organizaciji ODIHR-a. Na sastanku održanom u Sarajevu, uz učešće predstavnika OEBS-a, pravosudnih institucija i civilnog društva, Jukom je imao priliku da predstavi rezultate višegodišnjeg rada sa studentima pravnih fakulteta

u organizaciji monitoringa suđenja za korupciju i ratne zločine. Tokom trajanja i nakon okončanja vanrednog stanja 2020. godine, Jukom je učestvovao u nizu konsultativnih online sastanaka u organizaciji ODIHR-a o poštovanju prava na pravično suđenje i vanrednim merama uvedenim radi suzbijanja bolesti Covid-19. Godišnji sastanak za 2020. godinu je, zbog pandemije korona virusa, održan online. Važna tema sastanka bila je monitoring suđenja na daljinu, a učesnici su dobili priliku da razmene iskustva u vezi sa održavanjem ovih suđenja u praksi.

Platforma građanske solidarnosti

Komiteo pravnikaa za ljudska prava Jukom je već nekoliko godina član **Platforme građanske solidarnosti** (Civic Solidarity Platform) koja je stvorena da okupi nevladine organizacije posvećene poboljšavanju stanja ljudskih prava u Evropi, Euroaziji i SAD-u. Platforma omogućava zajednički prostor organizacijama da razmenjuju svoje iskustvo u istraživanju, zagovaranju i javnom organizovanju i da pronađu nove kanale komunikacije i poboljšane metode za zajednički rad. Cilj Platforme je da posluži kao kanal kroz koji građanski aktivisti mogu da grade saveze, ojačaju međusobnu podršku i solidarnost i poboljšaju svoj uticaj na nacionalnu i međunarodnu politiku ljudskih prava. Platforma blisko prati rad **Organizacije za bezbednost i saradnju (OEBS)**, budući da su sve organizacije iz zemalja članica organizacije i kroz formalne sastanke prezentuje nalaze kako same Platforme, tako i pojedinačnih članica.

Predstavnici Jukom-a učestvovali su u septembru 2019. na plenarnoj godišnjoj sednici u Varšavi na kojoj se razgovaralo o planovima Platforme za narednu godinu i dugoročnim prioritetima. U isto vreme održavao se i Godišnji sastanak o implementaciji ljudske bezbednosti (HDIM) Kancelarije za ljudska prava i demokratske institucije (HDIM) Organizacije za saradnju i bezbednost u Evropi (OEBS) od 16. do 27. septembra 2019. godine. Jukom je na panelu o Vladavini prava izneo glavne nalaze o stanju vladavine prava u Srbiji za tekuću godinu.

U novembru 2019. godine Jukom je učestvovao i na Dopunskom sastanku o ljudskoj dimenziji (SHDIM) u Beču na temu Slobode javnog okupljanja uz učešće predstavnika civilnog društva i državnih delegacija iz zemalja OEBS regiona.

Na Dopunskom sastanku o ljudskoj dimenziji čiji fokus su bila okupljanja online i uticaj novih tehnologija na javna okupljanja, predstavnik Komiteta pravnika za ljudska prava je učestvovao zajedno sa delegacijom Platforme za građansku solidarnost. Na plenarnoj sednici predstavljeni su elementi predstojeće *Bratislavske deklaracije o slobodi javnog okupljanja* koja će biti usvojena na skupu Platforme u Bratislavi narednog meseca. Predstavnik Jukom-a je posebno istakao značaj monitoringa javnih okupljanja kao i monitoringa suđenja protiv organizatora i učesnika.

Jukom je u decembru 2019. godine učestvovao i na Paralelnoj konferenciji civilnog društva zemalja OEBS-a u Bratislavi. Tom prilikom je *Bratislavska deklaracija o slobodi javnog okupljanja* svečano uručena rukovodstvu OEBS-a uoči sastanka Ministarskog saveta OEBS-a. Predstavnik Jukom-a je kao jedan od vodećih učesnika u izradi deklaracije, govorio o prekršajnom gonjenju organizatora spontanih okupljanja, pristrasnom i neetičkom izveštavanju provladinih tabloida o javnim skupovima, nedostatku efektivnih pravnih lekova, kao i o uticaju stranih vlada na uživanje slobode okupljanja u Srbiji.

Na marginama sastanka održan je sastanak delegacije Platforme za građansku solidarnost sa ministrom spoljnih poslova kraljevine Holandije Stefom Blokcom 5. decembra 2019. godine. U razgovoru je posebno istaknuto sužavanje prostora za delovanje civilnog sektora uvođenjem tzv. vladinih nevladinih organizacija (eng. GONGO) koji daju podršku stavovima Vlade, ali i služe u kampanjama blaćenja legi-

timnih organizacija civilnog sektora, kao i nezavisnih institucija.

ERA godišnja konferencija

Konferencija i redovna godišnja skupština ERA mreže je održana u Tirani od 7. do 9. novembra 2019.

godine. Jukom je jedan od osnivača ERA mreže, koja predstavlja regionalno udruženje lezbejskih, gej, biseksualnih, transseksualnih, interseks i kvir organizacija iz Albanije, Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Makedonije, Kosova, Crne Gore, Srbije, Slovenije i Turske.

Regionalna godišnja konferencija jedan je od najvećih LGBT događaja na Balkanu i u Turskoj. Konferenciji je prisustvovalo više od 160 učesnika koji dolaze iz članstva ERA mreže, državnih institucija, institucija za ljudska prava, međunarodne zajednice, akademije, medija i ostalih saveznika i pristalica zajednice.

Tokom 2019. godine su po prvi put održane parade ponosa u Skoplju i Sarajevu. Međutim, unapređenje zakona tek treba da se desi u budućnosti, dok Turska i dalje ostaje izazovno mesto za LGBT zajednicu i LGBT pokret kao takav. Neki od glavnih izazova sa kojima se LGBT zajednica i dalje suočava u našem regionu su: loša primena zakona i politika, nedostatak zakona koji se odnose na rodni identitet, nedostatak efikasne zaštite od diskriminacije za interseksualne osobe, slaba vidljivost LGBT zajednice i negativni stavovi koji se često prevode u govor mržnje, kao i uznemiravanje i fizičko nasilje prema LGBT zajednici.

Na godišnjoj skupštini su izglasane nove članice ERA mreže kao i novi članovi upravnog odbora.

Otvaranje plenarnog zasedanja
Sastanka o implementaciji ljudske
dimenzije 2019. godine.
Varšava, 16. septembar 2019.
(Izvor: OEBS / Maria Kuchma)

Održana skupština REKOM-a i XII Forum za tranzicionu pravdu

Međunarodni forum za tranzicionu pravdu pod nazivom *Da žrtve žive u pamćenju društva* održan je 15. i 16. decembra 2019. godine. Forum je pokrenuo stručnu javnu debata o izgradnji društvenog pamćenja, o potrebi intenziviranja diskusije o praksama memorijalizacije u postjugoslovenskim zemljama, i ukazao na opasnost od proizvodnje mitova i “nacionalnih istina” koji pokrivaju, marginalizuju i menjaju činjenice utvrđene pred Haškim tribunalom i domaćim sudovima. Jukom, kao osnivač REKOM-a, učestvovao je na ovom regionalnom događaju, nakon što su donesene strateške odluke na skupštini REKOM-a.

Mreža organizacija za podršku Specijalizovanim većima Kosova

Komiteo pravnik za ljudska prava Jukom od 2017. godine deo je mreže organizacija koje svojom ekspertizom i radom u oblasti suočavanja s prošlošću imaju savetodavnu ulogu za rad Specijalizovanih veća Kosova. U mrežu su uključene organizacije civilnog društva iz Srbije i Kosova, a format funkcionisanja mreže organizovan je u vidu formalnih i neformalnih godišnjih sastanaka.

Specijalizovana veća Kosova su privremena sudska institucija čiji je mandat da sudi za zločine protiv čovečnosti, ratne zločinima i druga krivičnim dela, po kosovskim zakonima, navodno počinjena između 1. januara 1998. i 31. decembra 2000. godine, a u vezi sa navodima u Izveštaju Skupštine Saveta Evrope iz 2011. godine. Specijalizovana veća Kosova imaju nadležnost nad fizičkim licima koja su državljani Kosova / Savezne Republike Jugoslavije (SRJ), odnosno nad licima koja su optužena da su izvršila krivična dela nad licima koja su državljani Kosova / SRJ. Ova pravosudna institucija dozvoljava učešće žrtava u postupku.

U julu 2018. organizovana je radionica tima za komunikaciju i približavanje javnosti Specijalizovanih veća Kosova sa organizacijama koje su deo mreže.

Na radionici su učestvovala sledeće nevladine organizacije: Centar za humanitarno pravo - Kosovo; Centar za humanitarno pravo - Srbija; Evropski centar za pitanja manjina (ECMI) - Kosovo; Inicijativa mladih za ljudska prava (YIHR) - Kosovo; Inicijativa mladih za ljudska prava (YIHR) - Srbija; Komitet za ljudska prava Jukom; AKTIV; Centar za zastupanje demokratske kulture (ACDC); Centar za istraživanje, dokumentaciju i publikacije (CRDP); Integra; Centar za mir i toleranciju (CPT); Forum ZFD - Srbija; Forum ZFD - Kosovo; Romi u akciji; i Mreža odbora za ljudska prava u Srbiji (CHRIS).

Cilj radionice bio je da se oceni napredak koji su Specijalizovana veća postigla na planu komunikacije i približavanja javnosti (Outreach) na osnovu povratnih informacija i preporuka sa prošlogodišnje radionice, kao i da se razmene mišljenja o daljem unapređenju rada u okviru programa Outreach i daju predlozi za buduće aktivnosti. Komentari su dati na materijale koje program izrađuje, posebno brošure u kojima su građanima pojašnjene važne teme i postupci, poput odbrane i učešća žrtava.

Još jedan sastanak održan je u februaru 2020. godine u Prištini. Predstavnicima organizacija koje su članice mreže, predstavile su dosadašnje zajedničke aktivnosti sa Specijalizovanim većima, uglavnom na Kosovu, a raspravljalo se o planiranim aktivnostima u Srbiji, kao i o pripremi medijskih materijala programa.

4. Umrežavanje na domaćem nivou

Nacionalni konvent o Evropskoj uniji

Kao jedan od osnivača Nacionalnog konventa o Evropskoj uniji (NKEU), Jukom koordinira radom Radne grupe NKEU za Poglavlje 23 – Pravosuđe i osnovna prava. Tokom cele 2019. i prvog kvartala 2020. godine RG NEKU za Poglavlje 23 aktivno je pratila proces revizije Akcionog plana za Poglavlje 23, budući da realnog napretka u pogledu reformi koje se tiču pravosuđa, borbe protiv korupcije i unapre-

đenja ljudskih prava nije bilo. Radna grupa uputila je 2 zbirna komentara na obe verzije Akcionog plana, pre slanja Evropskoj komisiji i nakon dobijanja komentara od iste.

Održano je ukupno 4 sednice radne grupe, jedna radionica na kojoj je planiran rad radne grupe za 2020. godinu, a grupa je javnost obavještavala o rezultatima i problemima u procesu evropskih integracija putem saopštenja i istupanja u medijima. Kao što je isticano na sednicama, a ponovljeno u Knjizi preporuka NKEU, najviše neslaganja u pogledu unapređenja Akcionog plana za Poglavlje 23 bilo je u pogledu procesa izmena dela Ustava koji se odnosi na pravosuđe, dela AP 23 koji se odnosi na prevenciju i represiju korupcije, slobodu medija i položaj nezavisnih institucija.

Radna grupa NKEU za Poglavlje 23 broji više od 60 članica i nastavlja aktivno da prati proces evropskih integracija, ukazuje na zastoj i nedostatke u predloženim reformama i o tome obavještava domaću javnost i relevantne aktere Evropske unije.

Platforma Tri slobode

Predstavnici 20 nevladinih organizacija potpisali su u Beogradu, 10. aprila 2019. godine Platformu *Tri slobode* za očuvanje prostora za civilno društvo u Srbiji, u cilju zaštite i unapređenja slobode udruživanja, okupljanja i informisanja, tokom Međunarodne nedelje civilnog društva.

U Platformi *Tri slobode* navodi se da će njene potpisnice delovati kao zajednički front organizacija civilnog društva za zaštitu ugroženih sloboda i za stvaranje uslova za nesmetano učešće građana u javnim poslovima kroz razvoj civilnog društva. Organizacije

su pokrenule Platformu Tri slobode obzirom da je Evropska komisija uočila da na čitavom Zapadnom Balkanu postoje elementi zarobljene države – stanje u kojem vlast zloupotrebljava javne resurse u privatne svrhe, i da međunarodne institucije i organizacije ukazuju na zabrinjavajuće trendove sužavanja prostora za civilno društvo u Srbiji. Opšti cilj Platforme jeste doprinos demokratizaciji društva, izgradnji pravne države i aktivnom učešću građana u kreiranju i sprovođenju reformi kroz zaštitu i punu primenu tri slobode – udruživanja, okupljanja i informisanja.

Među potpisnicima Platforme su Građanske inicijative, Inicijativa mladih za ljudska prava, Centar za istraživanje, transparentnost i odgovornost (CRTA), Transparentnost Srbija, Beogradski centar za bezbednosnu politiku, Beogradski centar za ljudska prava, Komitet pravnika za ljudska prava Jukom, Centar za kulturnu dekontaminaciju, Trag fondacija, Naša zadužbina, Srbija u pokretu, Novi optimizam, Centar za praktičnu politiku, Slavko Ćuruvija fondacija, Autonomni ženski centar, A11, Helsinški odbor, Catalyst Balkans, NKD, Partneri Srbija.

